T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEVLÂNA'NIN MESNEVÎ'SİNDEN İLKÖĞRETİM OKULLARI İÇİN SEÇİLEN ÖYKÜLERİN EĞİTSEL YÖNÜNÜN İNCELENMESİ

Gülten ERKEK

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Mehmet AKKAYA

İzmir
2008

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEVLÂNA'NIN MESNEVÎ'SİNDEN İLKÖĞRETİM OKULLARI İÇİN SEÇİLEN ÖYKÜLERİN EĞİTSEL YÖNÜNÜN İNCELENMESİ

Gülten ERKEK

İzmir

2008

ÖNSÖZ

“ Bu kitap, Mesnevî kitabıdır. Mesnevî, hakikate ulaşmak ve Allah’ın sırlarına âgâh olmak, akıl erdirmek isteyenler için bir yoldur.” (Hz. Mevlâna)

Tasavvufi edebiyatın şaheserlerinden biri olarak kabul edilen Mesnevî, bu sözlerle başlar. İçerisinde, eğitimde kullanılabilecek pek çok öğüt ve hikâye gizlidir. Mesnevî, kendini bilmek isteyen herkese kılavuzluk edebilecek nitelikte ve evrenselliktedir. Mesnevî’den seçilen hikâyelerin, ilköğretim okulları için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen 100 Temel Eser arasında yer alması, bu değerli eserin öğrencilere tanıtılmasını ve içerisinde gizli olan güzelliklerin onlarla paylaşılmasını sağlaması açısından önemlidir.

Hikâye türü, ilköğretim seviyesindeki öğrencilerce ilgi gören bir türdür. Bu türde yazılan eğitici metinlerin okullarda kullanılması, eğitimimize katkı sağlayacaktır. Mesnevî’den seçilen hikâyeler, ilköğretim öğrencileri için kullanılabilecek en güzel metinlerdir. Çünkü bu hikâyelerde konuşan; ağaç, aslan, derviş ya da rüzgar değil; korku, kibir, kin, bencillik ya da hırstır ve bunlar padişaha, bilgeye, tavşana değil; tevazuya, dostluğa, kanaate ya da sevgiye yenilirler.

Bu çalışmamızın, Mesnevî’den seçilen hikâyelerde gizli olan anlamların çözülmesi için ufak bir ipucu olacağı kanaatindeyiz. Hikâyelerin eğitsel yönü anlaşıldıkça eğitimde bu hikâyelere daha fazla yer verileceğini düşünüyoruz. Böylece, genç kuşaklarımızın Mevlâna’yı daha iyi anlamalarını ve yaşantılarını yönlendirirken onun düşünce ve yorumlarından daha fazla yararlanmalarını amaçlamaktayız.

Mesnevî, altı ciltten oluşan ve içerisinde, kısa hikâyelerle birlikte, yüzlerce hikâye bulunan geniş kapsamlı bir eserdir. Mesnevî’nin eğitsel yönü düşünülerek, ilköğretim çağındaki çocuklarımızın bu hikâyeleri okumaları uygun görülmüş ve Mevlâna’nın hikâyeleri 100 Temel Eser içerisinde yerini almıştır. Hikâyeler, Mesnevî’nin her cildinden alınarak öğrencilerin seviyesine uygun şekilde düzenlenmiştir. Çünkü Mesnevî, bir hikâye sona ermeden diğer bir hikâyenin başladığı ve içerisinde derin anlamlar gizleyen büyük bir eserdir.

Bu konuda Milli Eğitim Bakanlığı'nın onayını almış onlarca "Mesnevî'den Hikâyeler" kitabı bulunmaktadır. Biz bu kitaplar arasından, incelemek üzere, üç kitap belirlemiş bulunuyoruz. Bu kitaplar şunlardır: Mehmet Zeren'in hazırladığı "Mevlâna'nın Mesnevisinden Seçme Hikâyeler" (Parıltı Yayınları), Emine Sevim'in hazırladığı "Mesnevî'den Seçme Hikâyeler" (Bilge Yayıncılık), Sadık Yalsızuçanlar'ın hazırladığı "Mesnevî'den Hikâyeler"(Timaş Yayınları).

Bu üç kaynakta, Mesnevî'den seçilen hikâyelerin çoğu aynıdır. Ancak bazı hikâyeler sadece bir, bazıları da sadece iki kaynakta bulunmaktadır. Emine Sevim'in hazırladığı kitapta Mesnevî'nin önemli karakterlerinden olan Leyla ve Mecnun'dan hiç bahsedilmezken Mehmet Zeren'in hazırladığı kitapta bu karakterler ön plandadır. Zeren'in, Mesnevî'de önemli bir rol oynayan peygamberler ve tarihi şahsiyetlere pek fazla yer vermediği görülürken Sadık Yalnızuçanlar'ın hazırladığı kitapta bu kişilere yer verildiği hatta bunlar üzerinde yoğunlaşıldığı fark edilmiştir. Farklı seçimleri bir arada görerek daha sağlıklı bir inceleme yapılabileceği düşüncesiyle bu üç kitap ortak şekilde incelememize dahil edilmiş ve toplam 142 farklı hikâye incelenmiştir. Bu üç kitapta yer alan ortak hikâyeler arasındaki benzer ve farklı noktalar da belirlenmiştir.

Çalışmamızın birinci bölümünü giriş, ikinci bölümünü ilgili yayın ve araştırmalar, üçüncü bölümünü yöntem, dördüncü bölümünü bulgular ve yorumlar, beşinci bölümünü ise sonuç oluşturmaktadır.

Birinci bölümde Mevlâna ve Mesnevî hakkında kısaca bilgi verilmiş ve Mesnevi'nin edebiyatımızdaki önemi üzerinde durulmuştur. Ayrıca çalışmamızın amacı, sayıltı ve sınırlılıkları açıklanmış ve gerekli tanımlar yapılmıştır.

İkinci bölümde, araştırmamız sırasında yararlandığımız edebiyat, tarih, eğitim vb. alanlara ait başlıca kaynaklar, kısaca tanıtılarak bunların hangi bölümlerinden hangi amaçla yararlanıldığı belirtilmiştir. Çalışmamızla yakın ilişkisi bulunan diğer tez vb. çalışmalardan da ne ölçüde yararlanıldığı açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde, araştırmanın yöntemi açıklanmış; modeli, evren ve örneklemi, veri toplama araçları ile veri çözümleme teknikleri üzerine açıklamalar yapılmıştır.

Dördüncü bölüm, çalışmamızın verilerinin değerlendirildiği ve sunulduğu asıl bölüm olan "Bulgu ve Yorumlar" bölümüdür. Bu bölümde, öncelikle Mevlâna ve eserleri hakkında kısaca bilgi verilmiş ve Mevlâna'nın eğitim anlayışı üzerinde durulmuştur. Daha sonra hikâye türünün eğitimdeki yerinden hareketle Mesnevî'nin eğitim ve kültürümüzdeki yeri açıklanmıştır. Son olarak Mesnevî'den ilköğretim okulları için seçilmiş olan hikâyelerde yer alan eğitsel unsurlar incelenmeye çalışılmıştır. Hikâyelerin üslûbu, kaynak ve tesirleri ile eğitsel cümleleri hakkında kısaca bilgi verildikten sonra bu hikâyelerdeki karakter ve semboller, vurgulanan kavramlar ve kullanılan eğitsel yöntemler örneklerle açıklanmıştır.

Son bölüm olan beşinci bölümde, çalışmamızda elde ettiğimiz sonuçlar ve araştırmanın kaynakçası verilmiştir.

Çalışmamız süresince ilgi, yardım ve teşviklerini esirgemeyen kıymetli hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet AKKAYA'ya, çalışmamızda gerekli olan kaynaklara ulaşmamızda bize yardımcı olan Konya İl Kültür ve Turizm Müdürü Sayın Abdüssettar YARAR'a ve çalışmamızın başından sonuna dek bizi destekleyen eşim ve tüm aileme teşekkürlerimi sunarım.

GÜLTEN ERKEK

ÖNSÖZ……. i
İÇİNDEKİLER……. iv
ÖZET…… viii
ABSTRACT……. ix

BÖLÜM I
GİRİŞ
1.1.Giriş …….. 1
1.2. Problem Durumu…….. 3
1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi……. 4
1.4. Problem Cümlesi…….. 4
1.5. Alt Problemler…….. 4
1.6.Sayıltılar……. 6
1.7. Sınırlılıklar…… 6
1.8. Tanımlar…….. 6
1.8.1. Mesnevi…… 6
1.8.2. Hikâye ……. 6
1.8.3. Eğitim…….. 7

BÖLÜM II
İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR
2.1. İlgili Yayın ve Araştırmalar……. 8

BÖLÜM III
YÖNTEM
3.1. Araştırma Modeli……. 12
3.2. Evren ve Örneklem…….. 12
3.3. Veri Toplama Araçları……. 12
3.4. Veri Çözümleme Teknikleri…… 12

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Mevlâna …… 13

4.1.1. Mevlâna'nın hayatı……..... 13

4.1.2. Mevlâna'nın Eserleri…… 17

4.1.2.1. Divân-ı Kebîr…… 17

4.1.2.2. Mesnevî……. 17

4.1.2.3. Fihi Mafih……. 19

4.1.2.4. Mektûbat ……. 19

4.1.2.5. Mecalis-i Seb'a…….. 20

4.1.3. Mevlâna'nın Eğitim Anlayışı…… 20

4.1.3.1. Mevlâna ve Modern Eğitim…… 22

4.1.3.2. Mevlâna'ya Göre Akıl-Aşk-Gönül ve Eğitim İlişkisi… 23

4.1.3.3. Mevlâna'ya Göre İyi Bir Eğitim İçin Gerekli Metotlar 25

4.1.3.4. Mevlâna'nın Eğitiminde Program Anlayışı ...…… 27

4.1.3.5. Mevlâna'nın Eğitiminde Amaçlar……. 28

4.1.3.6. Mevlâna'ya Göre İyi Bir Eğitimcinin Özellikleri……. 30

4.2. Eğitimde Hikâye Türü ve Mesnevî…… 32

4.2.1. Hikâye Türü……. 32

4.2.1.1. Hikâye Türünün Özellikleri…… 33

4.2.1.2. Çocuk Hikâyeleri……. 36

4.2.1.3. Çocuklar İçin Hazırlanmış İyi Bir Hikaye Kitabının Özellikleri…… 38

4.2.1.4. Hikâyelerin Çocuğun Ruhsal ve Düşünsel Gelişimine Katkıları…… 42

4.2.2. Mesnevî ve Eğitim…… 43

4.2.2.1. Mesnevî'de Çocuğun Eğitimi…… 43

4.2.2.2. Mesnevî'de Kısa Hikâyecilik…… 45

4.2.2.3. Mesnevî'de Öğüt ve Öğreticilik…… 47

4.2.2.4. Mesnevî'de Karakter Eğitimi…… 49

4.2.2.5.Mesnevî'nin Eğitim, Edebiyat ve Kültürümüzdeki Yeri.. 52

4.3. Mesnevî'den ilköğretim Okulları İçin Seçilen Hikâyeler …… 54

4.3.1. Seçilen Hikâyelerin Öğrencilere Sunuluşu…….. 54
4.3.2. Seçilen Hikâyelerin Kaynak ve Tesirleri…….. 59
4.3.3. Seçilen Hikâyelerdeki Öğüt ve Öğreticilik…… 61
4.3.4. Seçilen Hikâyelerdeki Karakter ve Semboller…….. 70
4.3.4.1. Kişiler…… 70
4.3.4.1.1. Dinî Kişiler……. 73
4.3.4.1.1.1. Peygamberler…….. 73
4.3.4.1.1.2. Dört Halife……. 79
4.3.4.1.1.3. Sahabe ve Veliler…… 79
4.3.4.1.2. Sosyal Hayata İlişkin Kişiler……. 81
4.3.4.1.2.1. Mesleklerine Göre Kişiler…….. 81
4.3.4.1.2.2. Unvanlarına Göre Kişiler……... 82
4.3.4.1.2.3. Diğerleri……. 83
4.3.4.2. Hayvanlar…… 85
4.3.4.2.1. Dört Ayaklı Hayvanlar……..... 86
4.3.4.2.1.1. Eşek…….. 86
4.3.4.2.1.2. Köpek…… 86
4.3.4.2.1.3. Fare…….. 87
4.3.4.2.1.4. Deve…….. 87
4.3.4.2.1.5. Tilki……..... 88
4.3.4.2.1.6. Aslan……. 88
4.3.4.2.1.7. Fil…….. 89
4.3.4.2.1.8. Ayı……. 89
4.3.4.2.1.9. Tavşan……..... 90
4.3.4.2.2. Kuşlar……. 90
4.3.4.2.2.1. Papağan…… 90
4.3.4.2.2.2. Serçe……. 91
4.3.4.2.2.3. Doğan…… 91
4.3.4.2.2.4. Tavus Kuşu…… 92
4.3.4.2.3. Balıklar…… 92
4.3.4.3. Bitkiler (Nebatat)…….. 93
4.3.4.4. Madenler…… 94

4.3.5. Seçilen Hikâyelerde Vurgulanan Kavramlar……..... 95
4.3.5.1. Akıl ve İlim…… 95
4.3.5.2. Nefs ve Edep……. 98
4.3.5.3. Alın Yazısı ve Özgür İrade……... 100
4.3.5.4. Aşk……..... 102
4.3.5.5.Dostluk…….. 103
4.3.5.6. Adalet ve Zulüm…… 105
4.3.5.7. Tevazu ve Kibir…….. 106
4.3.5.8. Hırs ve Kanaat…… 108
4.3.5.9. Sabır ve Zaman…….. 109
4.3.5.10. Tövbe ve Dua…… 110
4.3.5.11. Ölüm……. 111
4.3.5.12. Gönül Gözü……... 112
4.3.5.13. Şerdeki Hayır…… 114
4.3.6. Seçilen Hikâyelerde Kullanılan Eğitsel Yöntemler…… 116
4.3.6.1. Benzetme……. 116
4.3.6.2. Karşılaştırma…… 118
4.3.6.3. Kavramları Zıtlarıyla Açıklama……..... 119
4.3.6.4. Tahlil Etme (Çözümleme)…… 120
4.3.6.5. Sembol ve Alegori …….. 121

BÖLÜM V
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME
5.1. Sonuç ve Değerlendirme……. 124

KAYNAKÇA……..... 127

ÖZET

Araştırmamız, Mevlâna'nın Mesnevî'sinden ilköğretim okulları için seçilen hikâyelerin eğitsel yönünün incelenmesi ile ilgilidir.

Yaptığımız çalışmada: Mehmet Zeren'in hazırladığı "Mevlâna'nın Mesnevisinden Seçme Hikâyeler" , Emine Sevim'in hazırladığı "Mesnevî'den Seçme Hikâyeler", Sadık Yalsızuçanlar'ın hazırladığı "Mesnevî'den Hikâyeler" adlı eserler incelenmiştir. Her kitapta, çoğunluğu aynı olmakla birlikte, Mesnevî'deki hikâyelerin seçimi konusunda farklılıklar olduğu görülmüştür.

Çalışmamızın başında Mevlâna'nın hayatı, eserleri, eğitim anlayışı ile hikâye türü ve Mesnevî hakkında gerekli açıklamalar yapılmış, çalışmamızda yaptığımız değerlendirmelerin dayandığı temeller ortaya konulmuştur.

Hikâyeler üslûp, varlık ve şahıs kadrosu, vurgulanan kavramlar ve kullanılan yöntemler açısından incelenmiş, hikâyelerde kullanılan eğitsel unsurlara değinilmiştir. Her konu, en uygun örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır. Eğitsel cümleler de, uygun konu başlıklarıyla birlikte sunulmuştur. Mevlâna'nın hikâyelerinde gizli olan mesajlara ulaşılması için ufak ipuçları verme ve hikâyelerin anlaşılırlığını destekleme amacı güdülmüştür. Hikâyelerdeki her unsurun kullanım amacı açıklanarak eğitime sağladığı katkıya da değinilmiştir.

Çalışmamızda ulaştığımız sonuçlar, tüm bu bilgi ve değerlendirmeler sonucu elde edilmiştir.

ABSTRACT

Our research is about the educational aspects of the stories chosen from Mesnevî of Mevlâna for primary schools.

In the research we carried out, “Selected Stories From Mevlâna’s Mesnevî”, prepared by Mehmet Zeren, “ Selected Stories From Mesnevî” , prepared by Emine Sevim and “Stories From Mesnevî”, prepared by Sadık Yalsızuçanlar were invastigated. In each book, in spite of the similarities, it was seen that there were differences in the selection of stories.

At the beginning of our study: the life of Mevlâna, his works, educational perspective and style of his stories and Mesnevî were explained. The basis of the evaluations made in the study were emphasized.

The studies were researched in terms of style, content of characters emphasized concepts and methods used. Educational components used in stories were also mentioned. Each subject is studied using the most appropriate examples. Informative sentences were presented with the suitable headlines. It is aimed to give minor clues to understand the hidden messages in Mevlâna’s stories and support the incomprehensibility of the stories. The purpose of using every components in the stories were explained and its contribution to the education is also mentioned.

The result of our study is the product of all these information and evaluations.

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Giriş:

Gelmiş geçmiş en büyük tasavvuf şairlerinden olan Mevlâna Celâleddin Rûmi'yi, hayatını "Hamdım, piştim, yandım" diye özetleyen büyük İslâm velisini anlatmak kolay değildir. Hz. Mevlâna her ne kadar dış görünüşü itibariyle sıradan bir insan gibi de olsa, kendisinden asırlar sonra bile insanların duygu ve düşünce ufuklarının açılmasına vesile olan değerli bir hazinedir.

Gerçekten Mevlâna, ölümü üzerinden 700 yılı aşkın bir zaman geçmiş olmasına karşın, halen beğenilen, örnek alınan ve değerini hiç yitirmeyen bir Türk ve İslâm düşünürüdür. 13. yüzyıl Anadolu'sunun ne bir padişahından, ne bir kahramanından ne de bir başka veli, sanatkâr ve şairinden, Mevlâna'nın onda biri kadar hatıra kalabilmiştir.

Ahmet Kabaklı'ya göre bu malzeme, hatıra, rivayet ve eser bolluğunda bile Mevlâna'yı anlatmaya çalışmak, bir okyanus içine bir kovayı daldırıp uzaklara taşıdıktan sonra "Alın, okyanus budur!" demeye benzer. O kovadaki su hem Mevlâna'dır hem de asla o değildir. Ancak şu da bir gerçektir ki: küçük anlamlarda bütün cihanı seyretmenin sırrını da âlem Mevlâna'dan öğrenmiştir.

Mevlâna'nın, "Kur'ân'ın Tefsiri", "Ruhların Cilası" ve "Allah Âşıklarının Kitabı" olarak nitelendirdiği Mesnevî, 13. yüzyıl Anadolu'sunun sosyal ve kültürel özelliklerini yansıtmakla birlikte dinî, tasavvûfî ve sosyal hayatla ilgili akla gelebilecek hemen her konuda bilgiler içermektedir. Ayetler, hadisler, atasözleri, hikâye ve temsiller yoluyla da bu bilgiler daha iyi aktarılmaya çalışılmıştır.

Mesnevî'nin konuları ve amacı hakkında anafikir olarak bir cümle söylemek gerekirse; insanın kendisini tanıması, insanca yaşamanın sırları ve Allah'ın insanı yaratmasındaki gayesi doğrultusunda hayat sürmenin bir el kitabıdır, diyebiliriz.

19. yüzyıla kadar Eski Türk Edebiyatı'na ufuk açan, yön veren Mevlâna ve Mesnevi'si önceleri Avrupa'da tanınmaya başlamakla birlikte bugün dünyanın dört bir yerinde artarak devam eden bir ilgiye sahiptir. Geçmişimizde Mevlâna ve Mesnevî'sine gösterilen ilgi, Cumhuriyet döneminde de varlığını korumuş ve Mesnevî yeniden şerh ve tercüme edilmeye başlanmıştır. Özellikle Mesnevî'de yer alan hikâyelerle kıssadan hisse çıkarmaya yönelik çalışmalar artmış; eserdeki dinî, tasavvûfî, sosyal ve tarihi konular irdelenerek çok sayıda eser meydana getirilmiştir.

Asıl dili Farsça olan, 6 cilt ve 26.000 beyte yaklaşan hacmiyle İslami Edebiyat'ın temel taşlarından biri olarak kabul edilen Mesnevî Türkçe, İngilizce, Arapça, Urduca ve Fransızca gibi pek çok dilde tam metin olarak tercüme edilmiş ve yayınlanmıştır.

Gönüller sultanı Mevlâna 1207'de Belh'te doğmuş ve bir daha hiç batmamış bir güneştir. Mesnevî ise onun sıcaklığı ve aydınlığından faydalanmanın en güzel yolu… İşte bu güneşin doğuşunun 800. yılı vesilesiyle UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu) tarafından "Mevlâna Yılı" olarak kabul edilen 2007 yılı, düşünce ve kültür tarihimizin eşsiz şahsiyetlerinden biri olan Mevlâna Celâleddin Rumi'nin tüm insanlığa daha yakından tanıtılması ve düşüncelerinin tüm dünyaya yayılması amacına hizmet edecek önemli bir yıldır.

Günümüzde, ülkeler arası anlaşmazlıkların ve insanlar arasındaki ayrımcılığın giderek arttığı dünyamız; "Beri gel, daha beri; bu yol vuruculuk nereye dek böyle? Bu hır gür, bu savaş nereye kadar? Sen bensin, ben senim işte." diyen Mevlâna'nın birlik ve barış çağrılarına ne kadar muhtaçtır! Hz. Mevlâna, insanları dil, din, ırk, renk bakımından farklı göstererek aralarında düşmanlıkları körükleyen anlayışa kesinlikle karşıdır. İnsanların gönül iletişimine mani olan her şeyin aşılmasını ister.

İnsanlığı ilgilendiren çok çeşitli mevzulara el atarak, her iki âlemle ilgili sorunlara cevaplar veren Mevlâna'nın çağları aşan mesajları, 21. yüzyılın modern dünya insanına ışık tutacaktır. Bu ışığın en önemli kaynağı Mesnevî'dir. Mevlâna Mesnevî'de kâmil insan olmanın yollarını örneklerle açıklamaktadır. O'na göre mutluluk insan-ı kâmil olabilmekten geçer. "Mükemmel insan" demek olan "insan-ı kâmil", tüm kötü huylardan arınmış, yaratılış sebebini bilen ve ona uygun olarak yaşamına yön veren insandır. Mesnevî işte bu konuda bize kılavuzluk eder.

Mevlâna'nın tarihin her döneminde feyz alınmış seçkin ve yol gösterici fikirlerine, bütün insanlık olarak bugün her zamankinden daha fazla ihtiyacımız olduğu inkâr edilemez bir gerçektir. Bilim ve teknolojideki baş döndürücü gelişmelere karşılık, dünyanın çeşitli yerlerinde çatışmaların, açlık ve sefaletin devam ettiği; huzursuzluk ve adaletsizliklerin büyük boyutlara ulaştığı günümüzde insanlık, gittikçe ağırlaşan ve çözümü zorlaşan sorunlarını çözme şansına ancak Mevlâna gibi insan ruhunun derinliklerini keşfeden ve evrensel gerçeklikleri yakalayabilen düşünürlerin kılavuzluğunda sahip olabilecektir.

Mevlâna'ya göre toplumdaki kötülerle ve kötülüklerle mücadeleden önce fertler, kendi içlerindeki düşmanı görmeli, bencilliği, makam ve mevki sevdasını terk etmeli, ilmin gururuna kapılmamalı, ihtiraslarına yenilmemelidir. Her ferdin böyle düşündüğü bir dünyada kaygılanacak kötülükler de olmayacaktır. İşte bu nedenle Mevlâna'nın eserlerinden, ilköğretimde yararlanılması ve geleceğimiz olan çocuklarımıza bu düşüncelerin aşılanması oldukça önemlidir.

1.2. Problem Durumu:

Hikâye, edebi türler arasında çocukların en fazla ilgi duyduğu türlerden biridir. Bu nedenle hikâyeler yoluyla çocuğa verilen mesajlar daha kalıcı olacaktır. Mevlâna'nın Mesnevîsi'nde de verilmek istenen mesajlar için kısa hikâyelerden yararlanılmıştır.

Çalışmamız, Mevlâna'nın Mesnevî'sinden ilköğretim okulları için seçilen hikâyelerin eğitsel yönünü ele almaktadır. Mesnevî'nin eğitsel değerinin anlaşılması, onun günümüz eğitimine dahil edilmesi konusunda oldukça önemlidir.

Buna karşın bu konuda yapılmış geniş çaplı bir çalışma yoktur. Araştırmamızda, Mesnevî'den seçilen hikâyelerin bazılarının, farklı kaynaklarda, zaman zaman örnek amaçlı olarak incelendiği ancak toplu ve geniş kapsamlı bir araştırma yapılmadığı görülmüştür. Mesnevî, Türk Kültür ve Edebiyatı'nın en büyük şaheserlerinden biri olmasına karşın ülkemizde bu konuya gerekli hassasiyet gösterilmemektedir. Çünkü, Mevlâna ve Mesnevi ile ilgili araştırmalar, ne yazık ki, Batı Dünyası'nda yurdumuzdakiyle kıyaslanamayacak kadar fazla ve yoğundur.

Biz, en azından Mesnevî'deki hikâyelerin ilköğretim öğrencilerimize nasıl sunulduğunu ve bu hikâyelerde hangi eğitsel unsurların yer aldığını ortaya koymak amacıyla bu çalışmayı gerçekleştirmek ve bu konudaki eksikliği bir nebze de olsa gidermek istedik.

1.3. Araştırmanın Amacı ve Önemi:

İlköğretim okullarında okunan, Mevlâna'nın Mesnevisi'nden seçilmiş hikâyelerin eğitsel yönünün incelenmesi amacı ve ilköğretim okulları için seçilen 100 Temel Eser içerisinde Mevlana Mesnevisi'nden seçilmiş hikâyelerin de bulunmasından hareketle bu konunun incelenmesi uygun görülmüştür.

100 Temel Eser, ilköğretim okullarında mutlaka bulunması ve öğrencilere tanıtılması gereken eserlerden oluşur. Mevlâna'nın Mesnevisi'nin içerdiği eğitsel unsurlar, 100 temel esere bu eserin dahil edilmesini sağlamıştır.. İlköğretim kurumlarındaki öğrenci ve öğretmenleri aydınlatmak, eserin daha bilinçli şekilde okunması ve algılanmasında etkili olacaktır. Eser hakkında yapılacak geniş çaplı bir araştırma bu nedenle gerekli görülmüştür.

Mevlâna'nın Mesnevisi'nden seçilen hikâyeler, öğrencilerin eğitiminde mutlaka yararlanılması gereken eserlerdendir. Bu hikâyelerin eğitsel yönünün incelenerek eğitime katkısının vurgulanması temel amaç olarak belirlenmiştir.

1.4. Problem Cümlesi:

Mevlâna'nın Mesnevisi'nden ilköğretim okulları için seçilen hikâyelerin eğitsel yönleri nelerdir?

1.5. Alt Problemler:

1.5.1. Mevlâna kimdir?

1.5.1.1. Mevlâna'nın hayatı, eserlerine nasıl yansımıştır?

1.5.1.2. Mevlâna'nın eserleri ve özellikleri nelerdir?

1.5.1.3. Mevlâna'nın eğitim anlayışı nasıldır?

1.5.1.3.1. Mevlâna'nın modern eğitimdeki yeri nedir?

1.5.1.3.2. Mevlâna'ya göre akıl-aşk-gönül ve eğitim ilişkisi nasıldır?

1.5.1.3.3. Mevlâna'ya göre iyi bir eğitim için gerekli metotlar nelerdir?

1.5.1.3.4. Mevlâna'nın eğitiminde program nasıldır?

1.5.1.3.5. Mevlâna'nın eğitiminde amaçlar nelerdir?

1.5.1.3.6. Mevlâna'ya göre iyi bir eğitimcinin özellikleri nelerdir?

1.5.2. Eğitimde hikâye türü ve Mesnevî'nin yeri nedir?

1.5.2.1. Hikâye nedir?

1.5.2.1.1. Hikâye türünün özellikleri nelerdir?

1.5.2.1.2. Çocuk hikâyelerinin özellikleri nelerdir?

1.5.2.1.3. Çocuklar için hazırlanmış iyi bir hikaye kitabının özellikleri nelerdir?

1.5.2.1.4. Hikâyenin çocukların ruhsal ve düşünsel gelişimine katkıları nelerdir?

1.5.2.2. Mesnevî'de eğitim nasıldır?

1.5.2.2.1. Mesnevî'de çocuğun eğitimi nasıl açıklanır?

1.5.2.2.2. Mesnevî'de kısa hikâyeler var mıdır?

1.5.2.2.3. Mesnevî'de öğüt ve öğreticilik nasıldır?

1.5.2.2.4. Mesnevî'de karakter eğitimi hangi yollarla yapılmaktadır?

1.5.2.2.5. Mesnevî'nin eğitim ve kültürümüzdeki yeri nedir?

1.5.3. Mesnevî'den ilköğretim okulları için seçilen hikâyeler nelerdir?

1.5.3.1. Seçilen hikâyelerin öğrencilere sunuluşu nasıldır?

1.5.3.2. Seçilen hikâyelerin kaynak ve tesirleri nelerdir?

1.5.3.3. Seçilen hikâyelerdeki öğüt ve öğreticilik nasıldır?

1.5.3.4. Seçilen hikâyelerdeki karakter ve semboller nelerdir?

1.5.3.4.1. Kişiler,

1.5.3.4.2. Hayvanlar,

1.5.3.4.3. Bitkiler (Nebatat),

1.5.3.4.4. Madenler hangi yönleriyle ve hangi amaçlarla ele alınmıştır?

1.5.3.5. Seçilen hikâyelerde vurgulanan kavramlar nelerdir?

1.5.3.6. Seçilen hikâyelerde kullanılan eğitsel yöntemler nelerdir?

1.6. Sayıtlılar:

Çalışmamızda incelenmek üzere belirlediğimiz üç "seçme hikâyeler" kitabının, Mesnevî'deki hikâyelerden ilköğretim okulları için en uygun olanları kapsadığı kabul edilmektedir.

1.7. Sınırlılıklar:

Araştırmamızda şu üç kitapta yer alan hikâyeler incelenmiştir: Mehmet Zeren'in hazırladığı "Mevlâna'nın Mesnevisinden Seçme Hikâyeler", Emine Sevim'in hazırladığı "Mesnevî'den Seçme Hikâyeler" , Sadık Yalsızuçanlar'ın hazırladığı "Mesnevî'den Hikâyeler". Bunların dışında bulunan "Mesnevî'den Hikâyeler" kitapları incelememize dahil edilmemiştir. Ayrıca, Mesnevî'den ilköğretim okulları için seçilen hikâyeler ele alınmış, dolayısıyla eğitim kademelerine göre de bir sınırlandırmaya gidilmiştir.

1.8. Tanımlar:

1.8.1. Mesnevî:

"Mesnevî, İslâm medeniyeti dairesindeki klâsik edebiyatlarda bir nazım şeklinin adıdır. İran menşeli olan bu tarzda yazılan şiirlerde her beytin iki mısraı birbiriyle kâfiyeli olur ve manzume aa, bb, cc… şeklinde bir kâfiye düzenine sahip bulunur." (Şafak, 2005: 16) Kâfiye konusundaki bu serbestlik nedeniyle uzun hikâye ve roman tarzı kitaplar, didaktik eserler vs. genellikle bu türde kaleme alınmıştır. Mesnevi'nin sözlük anlamı: "ikişerli, ikişer ikişer olana ait" demektir.

"Mevlâna'nın ünlü eseri "Mesnevî", yazıldıktan sonra bu adla isimlendirilip başka bir ad verilmediğinden "mesnevi" kelimesi ona yazıldığı zamandan beri özel isim olmuştur.

1.8.2. Hikâye:

Yaşanmış ya da yaşanması muhtemel olayları, durumları ilgi çekici biçimde anlatan, yaşamdan değişik kesitler sunan, yer ve zaman belirtilerek yazılan kısa yazı türüdür.

Hikayenin destan ve masaldan farklı sosyal hayatın ve onun içinde insanın yaşamını gerçekliklere dayalı bir biçimde anlatabilme becerisinden ileri gelmektedir. Hikâyelerde olağanüstü olay ve durumlar söz konusu değildir. Uzun anlatımın bir başka türü olan romandan ayrılan yönü ise olaylar düzeninde, şahıs dünyasında fazla ayrıntıya ve tahlile girmeden hikâye kurgusunun kısa ve çarpıcı bir biçimde doruk noktada oluşturulması ile karşımıza çıkar. Yazar, hikayenin asli temini ve mesajını kısa ve özlü anlatım çerçevesinde ve sınırlı tiplerle okuyucuya vermek durumundadır

1.8.3. Eğitim:

"Eğitim, bireye gerekli bilgi, beceri, davranış, alışkanlıklar ve idealler kazandırmak, yeteneklerini geliştirmek, kişiliğini oluşturup ilgi ve yeteneklerine göre bir meslek sahibi yaparak uyumlu bir varlık olarak toplumsallaştırma sürecidir." (Kemertaş, 1997: 99)

Mevlâna, eğitimi yeniden yapılanma olarak tanımlamıştır. Bu yapılanma, varlığından yani nefsani benliğinden vazgeçme noktasında yıkılma, gerçek benliğini kazanma noktasında ise yeniden yapılanma olarak ifade edilmiştir.

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

1.2. İlgili Yayın ve Araştırmalar:

Çalışmamızda çeşitli alanlardaki değişik kaynaklardan yararlanılmış**,** her konu için en az iki farklı kaynak incelenmiştir. Bazı kaynaklar doğrudan, bazıları ise dolaylı olarak çalışmamıza dahil edilmiştir.

Bulgular ve yorumların ilk bölümündeki "Mevlâna'nın Hayatı ve Eserleri" konusu için en fazla: Yrd. Doç. Dr. A. Selâhâddin Hidâyetoğlu'nun "Hazreti Mevlâna Muhammed Celâleddin-i Rûmi, Hayatı ve Şahsiyeti", Yrd. Doç. Dr. Yakup Şafak'ın "Hazret-i Mevlâna'nın Eserleri", John Baldock'un "Mevlâna Gizli Öğretisi" ve Yüksel Kanar'ın " Mevlâna C. Rûmi, Eserlerinden Seçmeler" adlı kitaplarından yararlanılmıştır.

Hidâyetoğlu, Baldock ve Kanar'ın eserleri Mevlâna'nın hayatı konusunda en kapsamlı eserlerdir. Mesnevî ve Mevlâna'nın diğer eserleri ile ilgili en kapsamlı bilgilere ise Şafak'ın ve Baldock'un eserlerinde ulaşılmıştır.

Selçuk Üniversitesi'nin yayınladığı, Mevlâna Kongrelerini ele alan kitaplar, Mevlâna ile ilgili çeşitli konularda değişik uzmanların makalelerini içerdiğinden, çalışmamızda en fazla faydalandığımız kaynaklar arasında yer almışlardır. Mevlâna'nın eğitim anlayışının açıklanmasında da bu kaynaklar incelenmiştir. Selçuk Üniversitesi'nin yayınladığı "1. Milli Mevlâna Kongresi" adlı kitapta yer alan, Doç. Dr. Hikmet Celkan'ın "Mevlâna'nın Eğitimci Yönü" adlı makalesi ve "4. Milli Mevlâna Kongresi" adlı kitapta yer alan , Doç Dr. Mustafa Usta'nın "Mevlâna'nın Eğitiminde Metot; Program ve Gayeler" adlı makalesi, bu bölümün aydınlatılmasında bize büyük yarar sağlamıştır.

Atatürk'ün, Mevlâna'nın eğitici yönüne duyduğu hayranlığın vurgulanması amacıyla Aydın Tanerli'nin Kültür Eserleri Dizisi'nde yer alan "Atatürk ve Mevlâna" başlıklı yazısı ile Dr. Celâleddin B. Çelebi tarafından 1992'de derlenen kitapta yer alan "Atatürk'ün Hz. Mevlâna Hakkındaki Düşünceleri" adlı yazı incelenmiş ve çalışmamıza dahil edilmiştir.

Mevlâna'nın eğitici yönü üzerine daha önce yapılan iki ayrı tez çalışmasından da yararlanılmıştır. Bunlar: Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde, 1996 yılında, Hasan Çiçek tarafından hazırlanan " Mevlâna'nın Mesnevî'sinde Eğitime İlişkin Bir Yöntem: Örnekle Eğitim" ve Sakarya Üniversitesi'nde, 2001 yılında, Ahmet Bayram tarafından hazırlanan "Mesnevî'de Mevlâna'nın Eğitim Ve Eğitim Yöneticisine Dair Görüşleriyle Modern Anlayışı Bir Karşılaştırma Denemesi" adlı yüksek lisans tez çalışmalarıdır.

Bulgular ve yorumların ikinci bölümünde, hikâye türünün tanımlanması ve açıklanması amacıyla Mehmet Yardımcı ve Hüseyin Tuncer tarafından hazırlanan "Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı" adlı kitabın "Hikâye" başlıklı bölümü ile Hasan Güleryüz'ün "Yaratıcı Çocuk Edebiyatı" adlı kitabı incelenmiştir. Çocuk hikâyeleri ve bu hikâyelerin çocuklar üzerindeki etkileri ise Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı'nda yer alan, Necip Tosun'un "Çocuk Hikâyeleri" adlı makalesi; Enver Naci Gökşen'in "Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız" adlı kitabında yer alan "Roman ve Hikâye" başlıklı yazı ve Mustafa Ruhi Şirin'in hazırladığı " Çocuk Edebiyatı" adlı kitap incelenerek açıklanmıştır.

Mesnevî'nin eğitsel yönü ile ilgili en çok yararlandığımız kaynaklar: Yrd. Doç. Dr. Nuri Şimşekler'in derlediği "Mevlâna'nın Düşünce Dünyasından" adlı kitapta yine kendisine ait olan "Hz. Mevlâna'da Evlilik, Aile ve Çocuk Eğitimi" adlı makale, Doç. Dr. Hasan Çelikkaya'nın "Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi" adlı kitabında yer alan "Eğitim ve Ahlâk" başlıklı bölüm ve "7.Mevlana Sempozyumu" adlı kitapta yer alan Doç. Dr. Emine Yeniterzi'nin "Mevlâna'nın Eserlerinde İnsan Terbiyesi" adlı makalesidir.

Mesnevî'deki kısa hikâyeciliğin açıklanmasında ise en çok: "5. Milli Mevlâna Kongresi" adlı kitapta yer alan Doç. Dr. Gönül Ayan'ın "Mesnevî ve Kısa Hikâyecilik" adlı makalesinden yararlanılmıştır. Mesnevî'nin eğitim ve kültürümüzdeki yeri ile ilgili en kapsamlı bilgilere ise Yrd. Doç. Dr. Yakup Şafak'ın "Hazret-i Mevlâna'nın Eserleri" adlı kitabında ulaşılmıştır.

Bu kısımlar, Yrd. Doç. Dr. Yakup Şafak ve Yrd. Doç. Dr. Nuri Şimşekler tarafından hazırlanan "Konularına göre Mesnevî'den Özdeyişler" adlı kitapta yer alan özdeyişler kullanılarak daha açık hale getirilmeye çalışılmıştır.

Bulgular ve yorumların üçüncü bölümünde, Abdülbâki Gölpınarlı'nın "Mesnevî ve Şerhi-2" ve Yüksel Kanar'ın "Mevlâna C. Rûmi, Eserlerinden Seçmeler" adlı kitapları, seçilen hikâyelerin Mesnevî'deki asıl şekillerinin incelenmesinde yararlı olmuştur. Seçilen hikâyelerdeki öğüt ve öğreticilik konusunun en iyi şekilde açıklanması içinse "Yrd. Doç. Dr. Nuri Şimşekler'in kitabında yer alan, Prof. Dr. Emine Yeniterzi'nin "Mevlâna'nın Eserlerinde Öğreticilik ve Öğüt Anlayışı" adlı makalesi titizlikle incelenmiştir.

Yine, seçilen hikâyelerin kaynak ve tesirlerinin araştırılmasında en fazla "1. Milli Mevlâna Kongresi" adlı kitapta yer alan, Doç. Dr. Saim Sakaoğlu'nun "Mesnevî'deki Hikâyelerin Kaynak ve Tesirleri" adlı makalesinden yararlanılmıştır.

Seçilen hikâyelerdeki karakter ve semboller konusunda ise başta Baldock'un "Mevlâna Gizli Öğretisi" adlı kitabı olmak üzere "2. Milli Mevlâna Kongresi" adlı kitapta yer alan Doç. Dr. Ali Osman Koçkuzu'nun "Mesnevî'nin Birinci Defterinde, Hazreti Peygambere ve Hadislerine Yapılan Atıflar Üzerine" adlı makalesi; Prof. Dr. Mehmet Demirci'nin " Mevlâna'dan Düşünceler" adlı kitabında yer alan "Mesnevî Hikâyeleri ve Düşündürdükleri" başlıklı yazısı; "6. Milli Mevlâna Kongresi" adlı kitapta yer alan, Yrd. Doç. Dr. Abdullah Öztürk'ün "Hayvan Hikâyelerinde Mevlâna ve La Fontaıne" başlıklı makalesi ve "9. Milli Mevlâna Kongresi" adlı kitapta yer alan, Yrd. Doç. Dr. İ. Çetin Derdiyok'un "Mesnevî-i Mânevi'de Leyla ve Mecnûn" adlı makalesi incelenmiştir ve yorumlanmıştır.

Seçilen hikâyelerde vurgulanan sembollerin açıklanmasında Yrd. Doç. Dr. Nuri Şimşekler'in kitabında yer alan, Prof. Dr. Ahmet Sevgi'nin "Mesnevî'de Adalet ve Zulüm Kavramları" adlı makalesi; Cihan Okuyucu'nun "İçimizdeki Mevlana" adlı kitabı; Feyzi Halıcı'nın hazırladığı kitapta yer alan, Ahmet Kabaklı'nın "Mevlâna'da İslâmi Hümanizm" ve Şefik Can'ın "Hazreti Mevlana'ya Göre Aklın Kifayetsizliği" adlı makaleleri ile Baldock'un "Mevlâna Gizli Öğretisi" adlı kitabından yararlanılmıştır. Seçilen hikâyelerde kullanılan eğitsel yöntemlerde ise en açıklayıcı bilgilere Hasan Çiçek'in "Mevlâna'nın Mesnevî'sinde Eğitime İlişkin Bir Yöntem: Örnekle Eğitim" adlı tez çalışmasında ulaşılmıştır.

Seçilen hikâyelerle ilgili en fazla yararlanılan kaynaklar incelememize dahil ettiğimiz üç ayrı "Mesnevî'den Hikâyeler " kitabıdır. Bunlar: Emine Sevim'in hazırladığı "Mesnevî'den Seçme Hikayeler", Mehmet Zeren'in hazırladığı "Mevlâna'nın Mesnevisinden Seçme Hikâyeler" ve Sadık Yalsızuçanlar'ın hazırladığı "Mesnevî'den Hikâyeler" adlı kitaplardır. Çalışmamızda bu üç kaynak esas alınmış ve seçilen hikâyeler karşılaştırılarak incelenmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli:

Araştırmamızda "ikincil kaynak araştırma yöntemi" kullanılmıştır. Veri ve bilgiler, problem cümlesini cevaplamak için bir araya getirilmiş, incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Bu bilgiler: kitaplar, süreli yayınlar, tezler vb. kaynaklardan elde edilmiştir. Çalışmamız eğitim ve Mesnevî'den seçilen hikâyeler arasındaki ilişkiyi incelediğinden "bağıntısal model" çalışmamızın temel modelini oluşturmaktadır.

3.2. Evren ve Örneklem:

Çalışmamızın evrenini, Mesnevî'nin kendisi ve Mesnevî'den seçilen hikâyelerle hazırlanmış tüm kitaplar oluşturmaktadır. Hikâyeleri en uygun üslûpla sunduğunu tespit ettiğimiz üç "Mesnevî'den hikâyeler" kitabı ise çalışmamızın örneklemidir. Örneklemimiz evreni en iyi şekilde yansıtacak yeterlilikte seçilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları:

Çalışmamızda doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle alan yazın taraması yapılmış, tarama sırasında konuyla ilgili kitaplar, tezler ve makalelerden yararlanılmıştır. Seçilen kaynaklar üzerinde yapılan incelemeler sonucunda da araştırmanın bulguları elde edilmiştir.

3.4. Veri Çözümleme Teknikleri:

İncelememiz sonucunda elde ettiğimiz veriler betimsel analiz ve içerik analizi yöntemleri ile çözümlenmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Mevlâna:

4.1.1. Mevlâna'nın Hayatı:

Mevlâna'nın asıl adı **Muhammed Celâleddin**'dir. **Mevlâna** ve **Rûmî** de, kendisine sonradan verilen isimlerdendir. "Efendimiz" anlamına gelen **"**Mevlâna" ismi ona daha pek genç iken Konya'da ders okutmaya başladığı tarihlerde verilir. "Rûmî" ise "Anadolulu" demektir. Mevlâna'nın "Rûmî" diye tanınması, onun geçmiş yüzyıllarda **"Diyâr-ı Rûm"** denilen Anadolu'nun bir vilâyeti olan Konya'da uzun müddet oturması ve ömrünün büyük bir kısmını orada geçirmesindendir.

Mevlâna Celâleddin Rûmî, 1207 yılında bugün Afganistan sınırları içerisinde bulunan Belh şehrinde dünyaya geldi. Çevresi ve geldiği soy bakımından derin köklere sahiptir. Çünkü o, "Âlimler Sultanı" olarak adlandırılan Bahaeddin Veled'in oğluydu. Bahaeddin Veled haftanın her gününü medrese öğrencileriyle geçirdiği gibi bazı günler de halkın her kesiminin ve hatta Harzemşah sultanlarının ailelerine mensup kişilerin de katıldığı vaazlar düzenlerdi. Mevlâna Celâleddin'in annesi de Belh Emiri Rükneddin'in kızı ve Muhammed Harzemşâh'ın torunu olan Mümine Hatun'dur. Bahaeddin Veled kendi toplumu üzerinde o kadar etkili olmuştu ki, Harzemşah bu etkiden tedirgin olmaya başlamıştı.

Bütün bunlar ve Moğol istilası ihtimali Bahaeddin Veled'in kendi diyârını terk etmesine neden oldu. Önce Nişabur, sonra Bağdat ve daha sonra da Hicaz seferlerinde bulundu. Oradan Suriye'de bulunan "Akve" isimli kasabada bir yıl kaldıktan sonra bugünkü adı "Karaman" olan Larende'ye geldi. İşte Mevlâna Celâleddin burada evlendi, ilk oğlu Sultan Veled yine burada dünyaya geldi. O zamanın Selçuklu Hükümdarı Alaaddin Keykûbat, Bahaedddin Veled ve ailesini Konya'ya davet etti. Sultan bu önemli aileyi şehrin dışında atından inerek karşıladı.

Mevlâna'nın gerçekten olgunlaştığı ve esas manevi kimliğini bulduğu yer Konya'dır. Mevlâna'nın yetişmesinde buradaki zengin mânevi ve ilmî atmosferin büyük önemi vardır. Ancak onun yetişmesindeki en önemli kişilik şüphesiz, hocası Burhaneddin Tirmizî olmuştur.

Mevlâna'nın şahsında taşıdığı farklılığı henüz Belh'ten çıkışlarında uğradıkları büyük sûfi şair Feridüddin-i Atar fark etmiş ve henüz çocuk olan Celâleddin'e "Mantıku't Tayr" isimli meşhur eserini hediye olarak vermişti.

Çok büyük geleceği olan bu oğul, babası tarafından en nadide hocalara teslim edildi. Rûmî'nin eğitimi babasının vefatından sonra da devam etti. Yirmi beş yaşında iken Şam ve Halep gibi ilim merkezlerine seyahatlerde bulundu. Babasının vefatından sonra dokuz yıl daha hocası tarafından manevi eğitime tabi tutuldu. Kırk yaşına geldiğinde zamanın bütün ilimlerini bilen ve hepsine hâkim olan bir ilim adamıydı.

Buna rağmen Mevlâna, **Şems-i Tebrizî** ile karşılaşıncaya kadar ruhunun ötelerindeki meyvelerini verememişti. Derin sancılar içerisinde olduğu halde kendi zamanının kabul gören dinî anlayışına bağlı kalarak musiki, şiir ve dansı reddediyordu. Şems ile karşılaşması hakkındaki rivâyetler bir tarafa bırakılırsa gerçekten Mevlâna , Şems ile karşılaştığı günden itibaren sanki çok değerli bir hazine bulduğunun farkına vararak bütün zamanını Şems ile geçirmeye başlamıştı. Artık iki denizin birbirine karışması gibi onların ruhları da birbirine karışmış ve ayrılamaz olmuştu. Fakat tatsız dedikodular yayılmaya başlayınca, uzun süren sohbetlerden sonra Şems Konya'yı terk etti. Bu ayrılık Mevlâna için ıstıraplı günlerin başlangıcı oldu. Mevlâna âdeta güneşini yitirmişti. Ayrılık günlerinin bir meyvesi olan "Divan-ı Kebir" isimli manzum eser aynı dönemde kaleme alındı. Mevlâna bu eserinde hocasına duyduğu bağlılığı dile getirmiştir.

Mevlâna oğlu Sultan Veled'i, Şems'i tekrar Konya'ya davet etmek üzere gönderdi. Bunun üzerine Şems ikinci kez Konya'ya gelme kararı aldı ve bunu sağlayan şeyi Sultan Veled'e şu cümlelerle açıkladı:

> Bana deselerdi ki 'Baban seni çok özlemiş, mezarından kalkmış Telbaşir köyüne bir adımlık yerde seni görmek için bekliyor. Seni görüp tekrar mezarına dönecek. Gel! Artık babanı görmeye gel!' 'Hayır, olsun, ne yapayım' derdim. Halep'ten bir adım bile dışarıya çıkmazdım. Ben ancak Mevlâna için geldim. (Kanar, 1992: 21)

Şems'in Konya'ya geri gelmesine herkes sevindi. Mevlâna da hasretin sıkıntılarından kurtuldu. Şems'in şerefine ziyafetler verildi. Semâ meclisleri tertip edildi.

Mevlâna'nın huzurla, muhabbetle, dostlukla geçen bu günleri fazla sürmedi. Dedikodular ve can sıkıcı durumlar yeniden başladı. Mevlâna'nın huzurundan kendisini uzaklaştırmak istediklerini düşünen Şems, bu sıkıntılara bir son vermek için, bu kez kimsenin onu bulamayacağı bir yere gitmeye karar verdi. 1247 tarihinde Konya'dan ansızın gidip kayboldu.

Mevlâna, Şems'i çok aradı. Onun ayrılığıyla, gönülleri yakıp sızlatan şiirler söyledi. Sultan Veled'in ifadesiyle Mevlâna, Şems'i bulamadı ama mânâ yönünden onu, kendisinde buldu. Ay gibi kendi varlığında beliren Şems'i, kendinde gördü ve dedi ki: " Beden bakımından ondan ayrıyım ama, bedensiz ve cansız ikimiz de bir nuruz."(Hidâyetoğlu, 2005: 32) Mevlâna, bir süre sonra Şems'i aramaktan vazgeçti ve kendisine **Selâhaddin-i Zerkûbi**'yi, dost ve hemdem olarak seçti.

Şems'e duyduğu muhabbet ve gönül bağlılığının aynısını Şeyh Selâhaddin'e de gösterdi ve bu zat ile sükûn buldu. Onun kızı olan Fatma Hatun'u, oğlu Sultan Veled'e alarak aralarında bir akrabalık bağı da kurdu. Mevlâna ve Şeyh Selâhaddin, on yıl birbirleriyle adetâ mest olarak görüşüp sohbet ettiler. Nihayet 1259'da Şeyh Selâhaddin hastalandı ve ebedi âleme göçtü.

Mevlâna, Şeyh Selahadin'den sonra kendisine hemdem olarak **Çelebi Hüsâmeddin**'i seçti. Çelebi Hüsâmeddin, on beş sene Mevlâna'nın şerefli sohbetinde bulundu. Mevlâna'dan sonra da dokuz sene irşad makamında, Mevlâna'nın postunda oturdu. İslâmî Tasavvuf Edebiyatı'nın en büyük didaktik eseri olan "Mesnevî " bu dönemde kaleme alınmıştır.

1273 sonbaharında, Mevlâna hastalandı. Selçuklu Sultanı, veziri ve diğer yetkililer onu hasta yatağında ziyarete geldiler ve sultanlık doktoru sürekli yanında bulundu. 17 Aralık gecesi, 66 yaşındayken, Mevlâna bu dünyadan ayrıldı. Yani müdavimleri tarafından onun "düğün gecesi" olarak bilinen olay gerçekleşti ve Mevlâna rabbine kavuştu. Mevlâna'nın ölümü Konya'yı derinden sarstı. Mevlâna için Konya şehri'nin tamamında yas tutuldu ve cenazesine her yaş, ırk ve dinden insanlar katıldı.

Gayri Müslimlere neden bir Müslüman bilgenin cenazesine katıldıkları sorulduğunda hepsi, kutsal kitaplarında saklı olan gizemlerden daha fazlasını ve daha önce bildiklerinin daha ötesini ondan öğrendiklerini söylediler ve Müslümanların onu kendi dönemlerinin Muhammed'i kabul etmeleri gibi onların da Mevlâna'yı kendi çağlarının İsa'sı, Davut'u, Musa'sı kabul ettiklerini belirttiler.

Görüldüğü gibi Mevlâna her ülkeden, her gönülden geçen bir nehir olarak ayrıldı bu dünyadan, sadece bedenen…

> Ben size, gizli ve alenî, Allah'dan korkmanızı,
> az yemenizi,
> az uyumanızı,
> az söylemenizi,
> günahlardan çekinmenizi,
> oruç tutmaya ve namaz kılmaya devam etmenizi,
> daima şehvetten kaçınmanızı,
> halkın eziyet ve cefâsına dayanmanızı,
> avam ve sefihlerle düşüp kalkmaktan uzak bulunmanızı,
> kerem sahibi olan Sâlih kimselerle beraber olmanızı vasiyet ederim.
> İnsanların hayırlısı, insanlara faydası dokunandır.
> Sözün hayırlısı da az ve öz olanıdır.
> Hamd, yalnız tek olan Allah'a mahsustur.
> Tevhîd ehline selam olsun. (Mevlâna; Hidâyetoğlu, 2005: 41)

4.1.2. Mevlâna'nın Eserleri:

Hicri 7., Milâdî 13. yüzyılda sûfiliğin altın çağını tamamlayan Mevlâna Celâleddin Rûmî, geniş bilgisinin yanında, üstün bir edebî kişiliğe sahiptir. Eserleri, okuyanlarda büyük hayranlık uyandıracak kadar derin bir düşüncenin, üstün bir duyuşun ürünleridir. Başlıca eserleri şunlardır:

4.1.2.1. Divân-ı Kebîr:

"Divân-ı Kebîr, büyük divân demektir. Mevlâna'nın gazel, terkîb-i bend ve rubaîlerini ihtivâ eden bu büyük eser, şiirlerin söylendiği vezinlere göre tanzim edilmiş 21 divânla rubaîler divânından meydana gelmiştir." (Şafak, 2005: 71) Mevlâna bu eserinde tam bir tasavvufî aşkla bağlandığı Şems'in adını mahlas olarak kullanmaktadır. Bu yüzden kitaba aynı zamanda "Divân-ı Şems-i Tebrizî" adı da verilir. Büyük bir çoşkunluğun izlerini taşıyan bu eser, Abdülbâki Gölpınarlı tarafından dilimize çevrilmiştir. Kısacası Mevlâna'nın bu eseri, onun insaniyetçiliğini ve ilâhi aşkını ifade eder.

4.1.2.2. Mesnevî:

" Büyük Türk düşünürü Mevlana Celaleddin'in en tanınmış eseri, bilindiği gibi, Mesnevi'dir. Şiir halinde altı cilt olan bu eserin dilimize pek çok çevirileri vardır. Mesnevi, ele aldığı konuları hikayelerle açıklayan bir tasavvuf ve ahlak kitabıdır." (Önder, 1994: 72) Kuşkusuz Mevlâna adının akılda ilk çağrıştırdığı eser budur.

Arapça bir kelime olan ama Arapça'da kullanılmayan bir kelimedir "Mesnevi". "Mesnevî'nin lûgat manası da 'ikişerli, ikişer ikişer olana ait' demektir." (Şafak, 2005: 16) Edebi bir tür olan Mesnevî, "her beyiti kendi arasında kâfiyeli ve bütün beyitleri aynı vezinde olan" nazım şekline denir. Mevlâna'nın en büyük eseri kabul edilen Mesnevî altı ciltten oluşmaktadır. "Eserin bilimsel metnini hazırlayıp İngilizce'ye tercüme eden ve ona şerh mahiyetinde açıklamalar yazan, ünlü İngiliz müsteşrik Reynold A. Nicholson'un neşrine göre Mesnevî'de toplam 25632 beyit vardır" (Şafak, 2005: 23)

Mesnevî'nin yazılma öyküsü olarak şu olay anlatılır: "Mevlâna'nın halifesi Hüsâmeddin Çelebi, Hakîm Senaî'nin Hadikâtü'l-Hakika'sını ve Feridüddin Attar'ın Mantıku't Tayr'ını okumuş ve Mevlâna'dan da bunlara benzer bir eser yazması dileğinde bulunmuştur." (Kanar, 1992: 22) Mesnevî bu istek sonucunda yazılmaya başlanır.

Mevlâna'nın diğer eserleri gibi Mesnevî de, kaynağını Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in hadislerinden almaktadır. Ele aldığı konuları, âyet ve hadislerin tanıklığıyla, herkesin anlayabileceği bir havada işler. Ele alınan problem ne kadar büyük olursa olsun, onun elinde büyük bir ustalıkla çözüme kavuşur. Anlatılan hikâyenin içinde başka bir hikâye, onun içinde daha başka bir hikâye anlatılır ve sayfalar sonra yeniden ilk hikâyeye dönüldüğü olur. Beyitler onun elinde hikmet dolu birer özdeyiş niteliği kazanır. Beyitlerdeki rahat söyleyiş tarzı hemen kendini belli eder. "Bundan dolayı Mesnevî'de dogmatik bir tertip, klâsik bir nizam yoktur. Onun oluşu devir devir fakat kendiliğindendir." (Çiçek, 1996:38) Tasavvufun tüm inceliklerini içinde toplayan bu kitap, günümüzdeki felsefik, sosyolojik, psikolojik konulara dair çözümlemeleri de içinde taşır.

Âyet, hadis, atasözleri ve deyimlerle, fıkralarla süslenen, baştan sona ibretli dersler veren Mesnevî'nin, yazım tarihi kesin olmamakla birlikte pek çok kaynakta verildiği üzere, 657/1259'da yazımına başlanıp 666/1268'de yazımı bitirilmiştir. Nazım şekliyle, "fâilâtün, fâilâtün, fâilün" kalıbıyla yazılmıştır. Mevlana Mesnevî'deki bir pasajda kitabını şöyle tarif eder:

> Her dükkânın ayrı bir sanatı, ayrı bir kârı vardır: Mesnevî yokluk dükkânıdır oğul.
> Kunduracı dükkânında güzel deriler bulunur.
> Herhangi bir tahta parçası görürsen bil ki kundura kalıbıdır.
> Kumaş satanlarda kumaşlar, ipekliler bulunur, demir olsa olsa arşın olarak vardır
> Mesnevî'miz Vahdet dükkânıdır; orada Bir'den başka ne görürsen puttur."(Baldock, 2006: 69)

Bu zengin içeriğiyle eser halkı tatmin ettiği kadar, değişik ilim dallarında uzmanlaşmış aydın kitleyi de tatmin eden bir üstünlüğe ulaşır. Günümüzde hâlâ geçerliliğini ve değerini koruyan ve daha asırlarca da koruyabilecek olan bir eserdir Mesnevî. Bütün bunlar dolayısıyla Mevlâna haklı olarak, dünyanın sayılı düşünürleri arasında yerini almıştır.

4.1.2.3. Fîhi Mâfîh:

Sistematik bir görünüme sahip olan bu eser, Mevlâna'nın sohbetleri sırasında, onun konuşmalarının oğlu Sultan Veled veya müritlerinden biri tarafından derlenmiş şeklidir. "Kelime itibariyle 'Onun içindeki içindedir, içinde içindekiler vardır veya içindeki içindekiler' manasındadır." (Çiçek, 1996: 43) 61 bölümden oluşan bu eser, doğrudan doğruya ele alınan konularla, o toplantıda bulunan herhangi birisinin sorusuna verilmiş cevapları içerir. Bunun için eserin her bölümü değişik bir konuyu aydınlığa kavuşturur.

Her bölüm diğerlerinden bağımsız olmakla birlikte, Mevlâna'nın genel olarak tasavvûfî düşüncelerini, kişiliğini, şiir anlayışını, zamanın birçok dinî, felsefi ve ahlâki inançlarını, dünyanın ve insanlığın önemli olaylarını anlatması bakımından tam bir bütünlük gösterir. Konu itibariyle bölümler genellikle ahlâkî meseleler, tasavvufun incelikleri, ayet ve hadislerin şerh edilmesi ile kendinden önceki büyüklerin sözlerinin yorumlanmasından oluşmaktadır. "Mesnevî ve Divân-ı Kebîr kadar şöhret kazanamamış olan eserin Mevlâna Bibliyografyası'nda kaydedilmiş 36 yazma nüshası bulunmaktadır." (Şafak, 2005: 86)

4.1.2.4. Mektûbât:

Mevlâna'nın değişik kişilere yazdığı mektupların sonradan bir araya getirilmesiyle oluşmuş bir eserdir. Üslûp açısından Fihi Mafih'in hemen hemen aynısı olan bu kitap, Mevlâna'nın içtenliğini ve sorulan soruya cevap vermedeki ustalığını gösterir. Bu eserdeki mektuplarda çoğunlukla birisini tavsiye etmekte veya birinin derdine derman bulmayı dilemektedir. Eser, 147 mektuptan meydana gelmektedir. Bu mektupların bazılarını Mevlana kendisi yazmış bazılarını da söyleyerek yazdırmıştır. Mektuplardan 3 tanesini Ahmet Eflaki'nin eserlerinde de görüyoruz. Mektuplardan birisini Mevlâna, Selâhaddin'i Zerkubi'ye, hastalığı zamanında "hal-hatır sormak" için göndermiştir. Diğer iki mektuptan birini oğluna diğerini de gelinine- aralarındaki bir kırgınlığı gidermek amacıyla-yazmıştır. Diğer mektupları da Selçuklu sultanlarına, doktorlara, ahîlere vs. yazmıştır. Mektuplar Mevlâna'nın yaşadığı döneme ışık tuttuğu için tarihi öneme de sahiptir.

4.1.2.5. Mecâlis-i Seb'a:

Doğu kültüründe bilginlerin, şairlerin, ünlülerin, sohbetlerinde, vaazlarında söylediklerini yazarak eser meydana getirmek en eski geleneklerimizdendir. Bu geleneğe uygun olarak Mevlâna'nın vaazları, mektupları, öğütleri kitaplaştırılmıştır. Mevlâna'nın yedi vaazını içeren bu kitap da, sonradan derlenmiştir. Eser, bu vaazlar sırasında tutulmuş notlardan oluşmaktadır. Farsça, mensur bir eserdir. "Bu vaazlar muhtemelen Sultan Veled veya Çelebi Hüsâmeddin tarafından not edilmiş, fakat olduğu gibi bırakılmamış, esasa dokunmamak kaydıyla gözden geçirilerek ona bazı ilâveler yapılmıştır." (Şafak, 2005: 96) "Mecalis-i Seba, ülkemizde 1937'de Feridun Nafız Uzluk tarafından aslı ve tercümesi bir arada, 1965 yılında da Abdülbâki Gölpınarlı tarafından tercüme edilerek yayınlanmıştır." (Çiçek, 1996: 43)

4.1.3. Mevlâna'nın Eğitim Anlayışı:

Mevlâna yaşadığı dönemin iyi bir eğitimcisidir. Onun eğiticiliği Şems'le karşılaşmasından sonra derinlik ve yoğunluk kazanır. Hayatı eğitim ve eğiticilikle geçen Mevlâna, eserlerini de insanları eğitmek amacıyla yazar. Mevlâna Türk, Acem ve Arap kültürlerinin tesiriyle yetişmiştir.

Aslen Türk olmasına rağmen eserlerini Farsça yazması o devrin kültürel ve bilimsel geleneğine aykırı olamamakla birlikte, onun bütün kültür, ırk, din ve insanları içine alan fikri olgunluğuna da uygun düşmektedir. "Mevlâna'nın yetiştiği saha, birçok ırkın beraber yaşadığı bir muhittir. Ancak galip ırk Türk ırkıdır. Çünkü Farsça Şarkın (İslâm âleminin) umumî edebiyat dili idi." (Çelebioğlu, 2005: 73)

Her mutasavvıf aynı zamanda bir terbiyeci, yani eğitimcidir. Mevlâna'nın eğitimle ilgili fikirleri, dünya görüşü ve insana bakış tarzı üzerinde temellenir. Mevlâna, dünya görüşü ve felsefi düşünceleri itibariyle "Vahdet-i Vücud" nazariyesine bağlıdır. Buna göre hakiki varlık Allah'tır. Allah her şeyde mevcuttur ve bütün şekiller onun sınırlı görünüşünden ibarettir. Mevlâna'nın dünya görüşü aynı zamanda onun insana bakışını yansıtır. O'na göre insan kâinatın yaratılış sebebidir. "Hamdım, piştim, yandım" sözleri insanın yaşamda nasıl yetişmesi gerektiğinin en güzel ifadesidir.

"İnsan 'ham'dır, noksanlıkları vardır. İnsan dünyaya bu hamlıkla ve noksanlıkla gelir. Eğitimin önemi burada ortaya çıkar. Mesnevî'de eğitimi, bu noksanlığı ve hamlığı gidermeye yarayan bir araç olarak görürüz." (Çiçek, 1996: 78) Bütün eğitim sistemleri insana bir şekil vermek ister. Ama bu eğitimlerin geneli dünyevîdir. İşte bu noktada Mevlâna diğer eğitim anlayışlarından farklıdır. O hem bu dünya hem de ebedî dünya için eğitim taraftarıdır. Mevlâna insanların hem aklına hem de gönlüne hitâp etmiştir. Böylece insanın sevgi pınarı harekete geçer, beşeri ilişkilerinde daha hassas ve ulvî duygularla hareket eder.

Olgunluk yaşına kadar bir din âlimi olan Mevlâna'nın fikrî olgunluğunun meyveleri daha ziyâde "Mesnevî" isimli büyük eserinde toplanmıştır.Bu eser ilmî ve fikrî nitelikte olduğu kadar, didaktik bir değere de sahiptir. Çünkü her beyiti insanlara bir şeyler öğretmek, onları terbiye etmek amacıyla yazılmıştır.

Mesnevî'nin bir beyitinde Mevlâna şu sözlerle terbiye sanatının çok ince bir noktasına değiniyor:

"Eğer başlarsanız nasihata âşikâre
Tutarız o zaman sizi taşa" (Celkan, 1986:304)

Ona göre telkin ve nasihat, insanın gururu, sorumluluk duygusu incitilmeden ve sıkmadan yapılırsa kişilik gelişimi daha sağlıklı olacaktır. Mevlâna terbiye eğitimine büyük önem verir. Eğitimde hedefin tespit edilmesinde de ısrarlıdır. Ona göre insan elbette eksiklikleri olan eşref-i mahlûkat'tır. "Hakk her hayvana değişik korunma ve yaşama yöntemleri bahşetmiştir., ama insanın bu anlamdaki eksiklikleri ancak terbiye ile giderilebilir." (Çiçek, 1996: 79)

Mevlâna bütün eserlerinde ve Vahdet-i Vücûd felsefesinde insanları hep sevgi çemberinde birleşerek kaynaşmaya çağırmış, ferdin kendi kendini ıslah etmesini isteyen bir ahlâk sistemi geliştirmiş ve her türlü dinlerin, inançların, düşüncelerin üzerine çıkarak akıl ve gönül sentezine ulaşmıştır. Bu nedenle o, büyük bir düşünür ve bir o kadar da büyük bir eğitimcidir. Ona göre eğitim ilâhi bir renk taşımalıdır. İlâhi terbiyeden ilham almayan eğitimin başarılı olması zordur.

Medeniyetin seçkin temsilcileri sayılan bugünkü Batı Milletleri hâlâ barış ve mutluluğun yollarını ararken, büyük düşünür Mevlâna bunu 13. asırda bulmuş ve yaşamıştı. O, insanlığın varabildiği bütün eğitim idealinin kat kat derinliğine bundan asırlar önce varmış bulunuyordu. İnsanımızı yetiştirmek, çocuklarımızı eğitmek istiyorsak önce Mevlâna'yı okumak ve öğretmekle işe başlamamız gerekir.

4.1.3.1. Mevlâna ve Modern Eğitim:

Toplumlar, yaşadıkları özel tecrübelerden yola çıkarak bir takım evrensel değerlere ulaşmaya çalışırlar. Bu, eğitim sisteminde de ulaşılmaya çalışılan hedeftir. Ayrıca eğitim sistemleri toplumun devam etmesini ve toplumdaki kimliğin yeni kuşaklara aktarılmasını da esas alır. Bir yönüyle evrensel değerlerle donatılan eğitim, kimlik ve kişilik oluşturmakta olan öğrencinin elde etmesi hedeflenen, zihni, hissi ve mesleki formasyonunun önemini tayin eder. Bu noktada eğitimden beklentisi farklı olan toplumların eğitim anlayışları şekillenmiştir. Bu şekillenme çeşitli amaçlara hizmet edecek şekilde farklılıklar gösterir. Dolayısıyla eğitimin hedeflediği insan tipi de devir devir, toplum toplum farklılıklar göstermiştir.

Eski çağlarda sağlam vücutlu, orta çağda dindar insan yetiştirmeyi amaçlayan eğitim, günümüzde "Eğitim hayatın kendisidir." ilkesiyle günün ihtiyaçlarını karşılayabilecek, kendisi ve çevresine yararlı olabilecek insan yetiştirmeyi hedeflemektedir. Dolayısıyla modern eğitim, hedeflenen amaçlar doğrultusunda, beklentilere göre vasıf kazanan insan yetiştirmeyi esas almış ve eğitim sürecini tahsil hayatıyla sınırlandırma fikrinden vazgeçerek, hayat boyu eğitim görüşünü benimsemiştir.

Eserlerinde yansıttığı düşüncelere dikkat edilirse Mevlâna, insanın bütüncül bir şekilde eğitilmesinden yanadır. İnsanın iki yanının dengeli bir biçimde eğitilmesi gerektiğini savunur. Bu denge sağlanmadı mı eğitim insanı kaosa sürükler. Mevlâna insanın mânevî boyutunun ihmal edilmemesi gerektiğini şöyle ifade eder: " Öküzün rengini dışından, insanın rengini sarı, kırmızı her neyse içinden ara." (Çiçek, 1996: 80) Mevlâna günümüzün eğitim anlayışının oluşmasında örnek bir isim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk eğitim sistemini yeniden şekillendiren, çağdaşlaştıran Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk de Mevlâna'nın eğitim görüşü ve düşünce sistemine olan hayranlığını her fırsata dile getirmiştir. Bir seyahatinde Konya'ya yaklaşırken, tren penceresinden refâkatindekilere şöyle demiştir: "Ne zaman bu şehre gelecek olursam, Mevlâna'nın rûhâniyeti bütün benliğimi sarar. O çok büyük bir dâhi, devirleri aşan bir teceddüd âşığıdır." (Tanerli, 1987: XIX)

Atatürk, tekke ve zaviyelerin kapatılması kararını aldığı dönem yaptığı bir konuşmasında, Mevlâna'nın ölümsüzlüğünü yine şu sözleriyle ifade etmiştir: "İnkılâpta istisnâi bir muamele yapmamak için (…) Mevlevî tekkelerini de almak mecburiyetindeyiz. Ancak Hz. Mevlâna düşünceleri ve ilmi ebediyen yaşayacaktır. İstikbâlde daha köklü bir şekilde zuhûr edeceği inancındayım" (Çelebi, 1992: 1)

Görüldüğü gibi Atatürk de Mevlâna da "millet" olmanın şuurunu yaşayan, çağdaş düşünceye yer veren, insancıl düşünen ve düşüncelerini geniş kitlelere benimseten şahsiyetlerdir. Bu nedenle her ikisi de, fikirleri çağlarca yaşayacak düşünürler arasındadırlar.

Üstünlüğünü tüm dünyanın kabul ettiği Mevlâna'nın düşünce sistemine ve bu düşünce sisteminin ürünleri olan eserlerine günümüz eğitiminde mutlaka yer vermek gerekmektedir. Aksi takdirde bahçemizdeki bu bilgi meyveleri çürüyecek ya da başkaları tarafından toplanırken karnımız aç kalacaktır.

4.1.3.2. Mevlâna'ya Göre Akıl- Aşk- Gönül ve Eğitim İlişkisi:

Mevlâna eğitimde akıl- aşk-gönül gibi kavramların üzerinde sıklıkla durur. Her biri için ayrı açıklamalarda bulunur. İnsanın eğitilmesinde bu kavramların önemine değinir ve eserlerinde bu konudaki pek çok benzetme yoluyla açıklamalar yapar.

Örneğin Mevlâna Mesnevî'de aklın da bir canlı gibi tecrübe ve öğrenmeyle beslendiğini, bilgili olmanın ölçüsünün tecrübe ve öğrenme olduğunu belirterek aklın eğitimine dikkat çekmiştir. "Hakikâtte ihtiyar ve tecrübeli olan akıldır. Yoksa saçı sakalı ak olan değil." (Bayram, 2001: 21) sözleriyle de akıl ve tecrübe ilişkisini açık bir şekilde ortaya koymuştur.

Mevlâna'ya göre aklın düşmanı "nefs"tir. Mesnevî'deki şu sözler bunu açıklar niteliktedir: "Bil ki akıl, bir başka akılla eş oldu mu; kötü iş işlemeye de engel olur, kötü söz söylemeye de. Fakat nefis, bir başka nefisle dost oldu mu, cüz'i akıl, temelleşir, işsiz-güçsüz kalır." (Gölpınarlı, 1989: 18) Nasıl ki tarla işlenerek ürün veriyorsa, aklın da meyve vermesi, eğitimci tarafından işlenmesiyle mümkündür. Aklın öğrenebilmesi ve belirli becerileri kazanabilmesi için usta, yani uzman bir eğitimcinin gerekliliği vurgulanmıştır. "Yeşilliklerden, çiçeklerden meydana gelen bahçe bir an içindir. Fakat akıldan meydana gelen gül bahçesi, daimi olarak yeşildir, güzeldir, hoştur." (Şafak ve Şimşekler, 2005)

Eğitimi aşkla tanımlayan Mevlâna, bu sürecin çileyle özdeşleştiğini de vurgulamaktadır. Ona göre insan yapılmak için yıkılmalıdır. Mevlâna, bu çilenin nefsi yeneceğini düşünür. Çileye katlanıldığında âşık olunan şeye ulaşılacaktır. Buradaki çilenin emek vermeyle eş değer olduğu kanaatindeyiz. Âşık olunan şey de ulaşılmak istenen hedef olarak belirtilebilir. Başarı için öncelikle istemek yani "aşk" gerekmektedir. Çünkü aşk eğiticidir. Onun parlayan ateşi insanı kurtuluşa, olguluğa ve Hakk'a ulaştırır. O ateşte pişen ve çile çeken kişi olgunlaştıkça ateş azalır ve zamanla nura dönüşür. Yani emekler artık verimle sonuçlanır. Eğitim bu yanma, olgunlaşma ve değişim sürecidir. Böylece Mevlâna, eğitimin amaçlarından biri olan yücelmenin aşkla ilişkisine dikkat çekmektedir. "Her kimin yakası bir aşktan dolayı yırtılmışsa , o hırstan ve ayıptan tamamıyla temizlenmiştir." (Şafak ve Şimşekler, 2005)

Mevlâna'ya göre gönül saftır, yaratıcı gücü gelişmiştir. Gönlü olgunlaştıran ise aşktır. Dolayısıyla aşk gönül okulunun eğitimcisidir. Zihnî ve fikrî formasyonunu tamamlamış olan gönül, eğitimin amaçlarından biri olan yüceltme misyonunu üstlenen kavramlardan biridir. Gönül de bedeni nefsanî duygulardan temizler. Gönül eğitildiği gibi eğitir de. Gönül cevheri işlendikçe değer kazanır. Ayrıca gönül, insanı arayışa ve öğrenmeye götüren bir güç olarak karşımıza çıkar. Bu arayışta rehber ve yönlendirici yine gönüldür. İnsan uzuvları akıl gibi gönlün de meyli olmadan hareket edemez, insan gönlü istemeden öğrenemez.

"Hayvanın değeri etinden, sütünden ve derisinden bilinir. İnsanın, ne etinin ne de derisinin bir değeri vardır. Zira akıl sahiplerinin değeri varlığının merkezi olan gönlünden, ondaki yetkinlikten bilinir." (Bayram, 2001: 30) "Gönül olmasa ten, konuşmayı ne bilir? Gönül olamasa ten araştırmadan ne anlar?" (Şafak ve Şimşekler, 2005)

4.1.3.3. Mevlâna'ya Göre İyi Bir Eğitim İçin Gerekli Metotlar:

Mevlâna, eğitim yoluyla yetkinlik kazanmış, olgun akla sahip bireyler yetiştirilebilmesi için belli metotlar ortaya koyar. Bu metotları insan doğası üzerine temellendirir ve bunu iki hususa dayandırır:

a-İhtiyaç: Ona göre Allah insanı bütün kabiliyetleri gelişmiş, kemâle ulaşmış bir düzeyde yaratsaydı, eğitilmeye ihtiyacı olmazdı. Demek ki insanın "ham kabiliyetlerle yaratılmış olması onda bir ihtiyaç içinde olma özelliğini meydana getirir.

b-Ferdi Farklar: Mevlâna, yeryüzündeki canlıların birbirlerinden farklı yaratıldıkları gibi, insanlarda da ferdi farklar bulunduğunu söylemekle eğitim anlayışına bazı temel prensipler getirmiş oluyordu. Ona göre insanların doğuştan farklı kabiliyetlerle yaratılmış olması, eğitim ve öğretimde farklı bilgi alanlarına yatkın olmamızı temin eder. Mevlâna'nın eğitim ve öğretimde kullandığı metotları şöyle sıralayabiliriz:

1-Yakından Uzağa: Bu metodu Mevlâna genellikle Allah'ın varlığını anlamak hususunda kullanır. Bunu "Allah'ın zatını değil yarattıklarını düşününüz" hadisinden çıkardığını söyleyebiliriz.

2-Özelden Genele: Mevlâna öğrencilerine parçadan bütünün kokusunu almalarını öğütler. Özelin geçici olduğunu, buradan kalıcı genele ulaşılması gerektiğini söyler.

3-Kıssa: Mevlâna kıssaları, insandaki disiplin duygusunu harekete geçirmek için kullanır. İnsan kötü davranışlarının zararlı neticeleri ile doğru yolda olanların yararlarını kıyaslar. Bu duygu ağı çoğu zaman insanı kötü davranıştan alıkoyar. Kişi bu davranışların sonuçlarını yaşamadan tecrübe etmiş kabul edilir.

4-Gözlem Yapma: Mevlâna bu metodunda sadece kafa gözü ile değil gönül gözü ile de gözlem yapılmasını ister. Çünkü kesin bilginin elde edilebilmesi için gönül gözüne de ihtiyaç vardır.

5-Ödüllendirme: Çok eskilere dayanan bu metotla ilgili olarak Mevlâna şöyle der: "Hayvan yediğiyle gelişirken, insan yaptığının övülmesini duymakla gelişir. Yaptığıyla övülmesini istemesi insanda doğuştan vardır. Çünkü onu yaratan da şükredilmesini ve övülmesini ister." (Usta, 1989: 163)

6-Örnek Olma: Mevlâna davranışın söylenen sözlerden daha etkili olacağı görüşündeydi. Bu nedenle hem Kur'an'a hem de modern eğitime uygun olan bu metot üzerinde önemle durmuştur. Bu metotla verilen eğitimin daha kalıcı olacağını düşünüyordu. Çünkü eğitilen kişide "bana emir veriyor" vehmini yok etmektedir.

7-Öğüt Verme: Kur'an-ı Kerim'de "iyiliği emretme ve kötülükten sakındırma" şeklinde yer alan bu metot, Mevlâna'nın eğitim metotlarının en önemlilerindendir. Öğüdün içinde "dosluk, sevgi" gibi kavramlar olabileceğini, asla hainlik bulunmayacağını ve yalnızca sevilen kişilerin öğüt vermesi gerektiğini savunur. Sevilen kişinin ikna gücü daha fazladır çünkü. Bu nedenle eğitimci öncelikle öğrencileriyle arasında bir sevgi bağı kurmalıdır.

8-İç Gözlem Yapma: Mevlâna dışardan yapılan eğitimin yanı sıra eğitilen kişinin yapacağı iç gözleme de değinir. Kişi eğitimi aldıktan sonra kendi içinde özümleyerek kalıcı bir eğitime sahip olabilir. Bu nedenle Mevlâna öğrencilerinin nefislerine dikkat etmelerini ister. " Nefsin tuzaklarına düşmemek için insandaki aşk, gönül çekişi ve Allah ışığını alış kabiliyetinin yardımcı olacağını söyler." (Usta, 1989: 164)

9-Dua Etme: Kendini eksiksiz gören, gurura ve her şeyi yapabileceği düşüncesine kapılabilir. Böyle insan eğitim ve terbiyeden de geçmek istemeyecektir. O kendini her konuda yeterli görür. Oysaki dua, kişinin kendini aciz, noksan hissettiğinin göstergesidir.

Dua metoduyla Mevlâna kişinin tevazû sahibi olup kibirden arınmasını ve kendi eksikliklerini görerek kendini sürekli olarak yenilemesini istemektedir. "Dua ederken O'na kırık bir gönülle el kaldır. Çünkü Allah'ın merhamet ve ihsanı, gönlü kırık kişiye doğru uçar." (Şafak ve Şimşekler, 2005)

10-Herkesin Seviyesine Göre Muamele Etme: Mevlâna'ya göre öğretmen kendi isteğine ve düşüncelerine göre değil de öğrencinin gelişim seviyesine göre eğitim yapmalıdır. "Eğitim- öğretimde, öğrencinin seviyesine inilmesindeki amaç, iletişim kurabilecek ortak bir dil oluşturmaktır." (Bayram, 2001: 40) Öğretmen baskısının olmaması bu yöntemin önemli noktalarındandır. Her şeyin doğru bir zamanı vardır ve o zamana dek sabretmek gerekmektedir.

11-Ceza Verme: Mevlâna eğitimde cezanın da etkili olabileceğini savunur. Ancak bazı kuralları vardır. Örneğin kişinin suçlandığı işi işleyip işlemediği konusunda emin olunmalıdır, cezalar mutlak bir sebebe dayanmalıdır, cezada dayağa yer verilmemelidir… Mevlâna cezanın öğrencide her zaman olumlu sonuçlar doğurmayacağının da altını çizer ve ceza yerine affetmenin eğitimde iyileştirici ve düzeltici bir role sahip olduğunu vurgular.

4.1.3.4. Mevlâna'nın Eğitiminde Program Anlayışı:

Mevlâna'nın eğitim anlayışında programı öğrencilerin yetenek ve ilgileri belirlemektedir. Musikî, Astronomi, Tıp, Tabiat Bilgisi, Sanat Eğitimi, Tarih, Sosyoloji, Psikoloji gibi dersler Mevlâna'nın eğitim programında yer almaktadır.

Her dersin seçilişinde bir neden vardır: örneğin Musikî insan ruhunu coşturucu özelliğe sahiptir, Tabiat bilgisi Allah'ın büyüklüğünün anlaşılması ve yaşanılan doğaya hakim olunmasını sağlayan bilgiler içerir, Tıp ve Psikoloji gibi dersler de insanın biyolojik ve ruhsal huzurunun sağlaması için gereklidir. Bunun gibi her ders için bir neden belirtir Mevlâna. Onun eğitim yelpazesi oldukça geniştir. Mevlâna'nın eğitiminde sadece, o dönemin eğitim sisteminin temelini oluşturan , dinî eğitimden söz edilemez.

İnsan kendini, yaşadığı çevreyi, doğayı ve kâinatı anladıkça, yaratıcısına yakınlaşacak ve dinî eğitimini ezber yöntemiyle almayarak sağlam temellere dayandıracaktır. Mevlâna'nın çağdaş görüşleri nedeniyle modern eğitimde halen Mevlâna'nın düşüncelerine büyük önem verilmektedir.

4.1.3.5. Mevlâna'nın Eğitiminde Amaçlar:

Mevlâna, kişilerin durumlarına göre eğitimdeki amaçların değişebileceğini söylerken eğitimde çağların eskitemediği, milletlerin değiştiremediği bazı mutlak hedeflerin olduğunu da belirtir. Amaçların ferdin içinde bulunduğu şartlara göre tespit edilmesinin hedefsizliğe bile yol açabilecek kadar sayısız amacın ortaya çıkmasına neden olabileceğini söyler. Mevlâna'ya göre değişmeyen bazı amaçların tespiti ve eğitimin ona göre yönlendirilmesi şarttır. Mevlâna'nın amaçlarından bazıları dinî nitelik taşırken bazıları genel amaçların özelliğini taşımaktadır. Bu amaçları şöyle sıralamak mümkündür:

1-Ahde Vefa: Burada Mevlâna'nın ahidden kastettiği, insanın ezelde sorulan soruya verdiği cevap, vefadan kastettiği ise bu cevabın gereklerini yerine getirmektir. Her insanın şuur altında Allah inancı vardır. İşte burada eğitim şuur altında programlanmış bu inancı şuur alanına çıkarmayı hedef edinmelidir. İnsanın iyi bir eğitim alması için Allah inancı doğrultusunda eğitilmesi gerekir. Bu, insanların Allah'a verdiği söz doğrultusunda yapılmalıdır. Allah'a verdiği sözü tutmayan kişinin insana verdiği sözü tutması imkansızdır.

2-Benliğinden sıyrılma: Mevlâna, öğrencilerinden yeniden doğma adına benliğinden sıyrılmasını ister. Ona göre benliğini yok eden ya da ondan sıyrılan kişiler için tehlike yoktur. Bu kişiler nefsini öldürür. "Bu gölgeyi bırakır da benlik tarafına gidersen, çabucak âsi olur azarsın, yolunu kaybedip gidersin." (Şafak ve Şimşekler, 2005)

"Mevlâna benliği bazen muma benzetir. Mum eridikçe ışık verir. Kendi benliği yok olur ama etrafı aydınlatır. İnsan da benliğini eritip etrafa nur saçmalıdır." (Usta, 1989: 167) Bu nedenle Mevlâna öğrencinin benliğinden sıyrılmasını eğitimin bir amacı olarak belirler. Ona göre, zihin ve kişiliğine aktarılan bilgi ve değerler öğrencinin benliğinin erimesine yardımcı olmalıdır.

3-Gönül Gözünü Açmak: Mevlâna bu amacın belirlenmesiyle eğitime "gönül gözü" kavramını getirmiştir. O, gerçeğe ulaşılabilmesi için gönül gözüyle bakmak gerektiğini savunur. Bu nedenle gönül gözü daima açık tutulmalıdır. Eğitim öylesine bir program ve metot uygulamalıdır ki, öğrenci gönül gözü sayesinde kendisine yararlı ve zararlı olanı fark edebilecek duruma gelmelidir. Öğrenciye aktarılan bilgiler bu nedenle sadece zihni değil kalbi de harekete geçirecek nitelikler taşımalıdır.

4-İleriyi Görmek: Bu amacın, gönül gözünün açık olması ile yakın ilişkisi vardır. Çünkü gönül gözü açık olanlar ileriyi, sonu, uzağı görme yeteneğine sahiptirler. Bu nedenle bu amaca ulaşma adına önce gönül gözünün açılması gerekmektedir. Mevlâna çocuk psikolojisine göre çocukların kısa görüşlü olduğunu söyler. Eğitim yoluyla bu durum değiştirilir. İleri görüşlü insanlar yetiştirmek hedeflenir.

5-Yenilik: Yenilik, Mevlâna'nın en önemli ve değişmez hedefleri arasındadır. Kâinatta her şeyin değiştiğini söyleyen Mevlâna insanın da kendisini mutlaka yenilemesi gerektiğini savunur. Usanç ve bezginlik bu yolla ortadan kalkacaktır. Her daim akan sınırsız ilâhi rahmetten nasip almak için onu anlamanın ve durmadan çalışmanın önemi vurgulanmaktadır. Yeniliğe kaşı en büyük düşman yine "nefs"tir. Kişi nefsini yenmesini bilmeli, dertleri bile yenilenmek için önemli fırsatlar olarak değerlendirmelidir. Mevlâna yeniliği insanın hem iç dünyasında hem de ortaya koyduğu ürünlerde aramaktadır. Eğitim donmuş, kurumuş ve yozlaşmış düşünce ve fikirleri insana aktarmak demek değildir; maddi ve mânevi sahada daima büyüyen, gelişen ve değişen hedeflere yönelen bir faaliyettir.

6-Tabiatı Aşma: Mevlâna, insanın tabiat karşısındaki güçsüzlüğünü, yenilgisini görerek onu kurtarmak için eğitime "tabiatı aşma" hedefini tayin etmiştir. Mevlâna'ya göre insanların işleri maddenin üstünde olmalıdır. Tabiatı aşan kişilerin aklı önden, nefsi ise arkadan gider. Dünya bilgi ve irfanla aşılır. Bilgiye sahip olmayanlara dağ büyük görünür. Mevlâna, ilk insandan bu yana tabiatla mücadele eden insanlar için bazı metotlar önermektedir. Bunlardan en önemlisi Allah'a gönülden bağlılıktır. Tarihte peygamberler inançları sayesinde tabiatla ilgili mucizeler gerçekleştirmişler, tabiata boyun eğdirmişlerdir.

Eğitime tabiatı aşma görevi veren Mevlâna, bunun için kişinin önce iç dünyası ile mücadelesinde başarılı olması gerektiğini vurgular. Eğitimci de bu kişiyi doğru şekilde yönlendirmesini bilmelidir. "Tabiatı bırak da zârı zârı ağlasın; sen ondan al da can borcunu öde." (Gölpınarlı, 1989: 284)

7-Kendi Kendine Terbiye: Mevlâna'ya göre terbiye, sadece dışarıdan alınan bilgi ve değerlerle kalıcı hale gelemez. Kişinin kendisi de bu faaliyette rol almalıdır. Olgunlaşma zemini kulun kendisi tarafından hazırlanır. Terbiye bu zemin üzerine işlenir. Bu nedenle Mevlâna insanın içe yönelmesini ister. "Çünkü meyvanın içi kabuğundan iyi olduğu gibi, insanın içi de beden denen kabuktan daha hayırlıdır." (Usta, 1989: 169) Bu amaçta insan uzak hedeflere doğru kendini yönlendirmelidir. Ancak o zaman kendini bilebilir. Kendini terbiye etmenin diğer bir yolu da "kendi ayıbını görmek, özeleştiri yapabilmek" tir. Bunu gerçekleştiremeyenler eğitimde yol alamazlar. "Herkes, önce kendi ayıbını görseydi, halini ıslah etmekten gaflet eder miydi?" (Şafak ve Şimşekler, 2005)

8-Kâmil İnsan Yetiştirmek: Mevlâna'nın buraya kadar saydığımız eğitim amaçlarının tamamı aslında kâmil insanı yetiştirmek için belirlenen parça amaçlardır. Diğer bir deyişle bunlar kâmil insanın özellikleri arasında yer almaktadır. Mevlâna'ya göre kâmil insan: geçici fikir ve davranışlar peşinde olmayan, daima ileriye yönelik düşünen, kalıcı ve geliştirici fikirleri takip eden, olgunluğa doğru ilerleyen, Allah inancı olan insandır. Böylece insan her şeyin sonunda, asıl amaç olan Allah'a ulaşacaktır.

Görüldüğü gibi Mevlâna'nın eğitim amaçları, olgun insan yetiştirmeye yönelik, bütüncül ve ileriye dönük olması nedeniyle, günümüz eğitim anlayışıyla büyük ölçüde örtüşmektedir.

4.1.3.6. Mevlâna'ya Göre İyi Bir Eğitimcinin Özellikleri:

Eğitimin amaçlarına ulaşmasına hizmet eden "eğitimci", Mevlâna'nın eserlerinde çeşitli şekillerde ifade edilir. Eğitimci bazen müridini irşad eden mürşid, bazen çırağını eğiten usta, bazen ahâlisine buyruk veren padişah ya da emri ileten vezir, bazen irfan sahibi ârif, bazen de "hemdem" olan "gönüldeş"tir.

Tüm bu kullanımlarla belirtilmek istenen, eğitim ve öğretim faaliyetiyle uğraşan eğitimci yani öğretmendir. Mevlâna'ya göre eğitimci "doğaya can veren bahar yağmur, yaraya şifa veren merhem" gibidir. Mevlâna kişinin beşeriyet vasıflarından arınması gibi tüm eğitimin amaçlarına ulaşmada eğitimcinin vazgeçilmez işlevine ve önemine dikkat çeker. Bunu yaparken eğitimciye birtakım vasıflar da yüklemiştir.

Mevlâna'ya göre eğitimci öncelikle gönül sahibi olmalı, gerçekleri görebilmelidir. "Yeni çıkmış yeşil yapraklar, meyvelerin hamlığının işaretidir. Beşeri akıl henüz hamdır. Eğitimci de formasyonunu tamamlayarak gerçek benliğini bulmuş, olgunlaşmış akıl 'gönül' sahibi olmalıdır."(Bayram, 2001: 32) Görülüyor ki; Mevlâna'nın eğitimcide aradığı tamamlanmış olgun akıl, modern eğitimin işaret ettiği eğitimci anlayışıyla örtüşmektedir.

Eğitimcinin sevgi dolu olması da eğitimcide Mevlâna'nın aradığı bir özelliktir. İnsanın yücelmesi, tüm nefsanî benliğinden sıyrılıp gerçek benliğini kazanmasıyla mümkündür. İnsanı gerçek benliğine ulaştıran şeyse aşktır. Bu nedenle eğitimcinin olgun bir akla sahip olabilmesi için aşka ulaşmış bulunması gerekmektedir. Mevlâna'nın eğitimcide aradığı aşk, varlığı kuşatan sevgiden ibâret değildir. Nitekim, bugün modern eğitimde öğretmene; zengin fakir ayrımı yapmayan, mütevazı, görgü kurallarına uyan, ciddiyet sahibi, iyi ahlâklı ve karakter sahibi bir misyon yüklenmiştir.

Eğitimci aynı zamanda sabırlı olmalıdır. Çünkü Mevlâna'ya göre de eğitimcilik sabır gerektiren bir uğraştır. Eğitimcide çok güçlü bir sabır olmalıdır ki, öğrencilerin hatalarına tahammül edip onları doğruya sevk edebilsin. Çünkü eğitimden beklenen en belirgin yararların başında davranış değişikliği yaratmak gelmektedir. Davranışta görülen değişiklik, eğitim faaliyetinin başarıya ulaştığının kanıtıdır.

Sabrın gücüne dikkat çeken Mevlâna " Ehil olmayanlara sabretmek, ehil olanlara cilâdır. Nerde bir gönül varsa sabırla cilâlanır" (Şafak ve Şimşekler, 2005) demiştir. Eğitimin amaçlarına ulaşılabilmesi için eğitimcinin sabırlı olması gerektiği vurgulanmaktadır.

Eğitimci, duygularına hâkim olmalıdır. Mevlâna, kesinlikle kin ve intikam hisleri olmayan, ruh sağlığı yerinde, çocuk psikolojisi konusunda da bilgili bir eğitimcinin önemini vurgular. Ona göre öğretmen asla duygularına kapılarak öğrenciyi cezalandırmamalıdır. Gerçek bir eğitimcinin cezası da asla şahsi menfaate dayanmaz. Bu konuda Mevlâna şöyle der:"Terbiyesi için baba çocuğunu dövse ve çocuk ölse, cezaya müstahak olur. Zira çocuğunu kendi şerefi, öfkesi ve menfaati için dövmüştür. Halbuki hoca çocuğu dövse de çocuk bu dayaktan ölse, hoca cezaya müstahak değildir" (Celkan, 1986: 304) Mevlâna bunun nedenini şöyle açıklar: "Çünkü o Allah'ın vekilidir ve çocuğu Allah için dövmüştür. Dolayısıyla öğrencinin cezalandırılmasında hocanın şahsi bir menfaati söz konusu değildir, fayda tamamiyle öğrencinindir." (Celkan, 1986: 304) "Öğrencinin öğretmene hizmeti farz değildir; bu yüzden de üstad ona kendi nefsi için bir ceza vermez." (Şafak ve Şimşekler, 2005)

Eğitimcinin sahip olması gereken bir diğer özellik de öğrencilerinin seviyesine uygun hareket etmektir. Eğitimci, öğrencilerinin seviyelerini ve kapasitelerini iyi tespit etmelidir. Bu madde Mevlâna'nın eğitim metotlarına uygun olarak belirlenen bir özelliktir. Öğretim, öğrencilerdeki farklılıkları ortaya çıkaracak şekilde yapılmalıdır. Kime nasıl yaklaşılacağını bilmeyen bir öğretmen, gelişmeye müsait öğrencileri köreltecek, kabiliyetlerini ve gönüllerindeki sevgiyi söndürecektir. Bu nedenle eğitimci çocuğa bir şey öğretirken kendi istek, düşünce ve seviyesine göre hareket etmemelidir. Allah'ın çocuğu birden değil de dokuz ayda yaratması gibi eğitimci de eğitimde ihtiyatlı, sağlam adımlar atmalı, çocuktan seviyesinin üzerinde beklentiler içerisine girmemelidir.

4.2. Eğitimde Hikâye Türü ve Mesnevî:

4.2.1. Hikâye Türü:

Yazılı anlatım türlerinin hepsi bilgi dağarcığımızı zenginleştirmeye yönelik değildir. Bilgilendirici yazılarda temel amaç, bize bilgi vermekken olay yazılarında bu amaç yerini yaşantı kazandırma ile dilsel, sosyal ve ruhsal gelişime bırakır. Bu tür yazıları okurken yaşama deneyimimiz artar, düş gücümüz gelişir, içinde yaşadığımız ortamdan başka bir ortama geçeriz. Yaşatıcı ve yaşantı kazandırıcı türlerin biri de hikâyedir.

Hikâyenin bugüne değin bir çok değişik tanımı yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şunlardır: “ Öykü, yaşanmış ya da yaşanabilen olayları, olaylara karışan kişilerin ruhsal yapılarını, yer ve zaman belirterek anlatan yazılara denir.” (Güleryüz, 2003: 259) “ Hikâye, vakaya dayalı bir anlatım şeklidir: bir edebî türdür. Sözlük anlamı, bir sözü ve haberi nakl ve rivâyet etmek, bir nesneye benzetmek, bir kimseyi hareket ve sözle taklit etmektir.” (Yardımcı ve Tuncer, 2002) “Bir olayın sözlü veya yazılı olarak anlatılması.” (Türk Dil Kurumu [TDK], 1988)

“Günümüz modern insanında ise hikâyenin önemi artarak sürmüştür. Çağımız insanının ritmiyle, temposuyla ve beklentisiyle örtüşen öykü, yeni biçimiyle vazgeçilmez bir tür olarak varlığını sürdürmektedir.” (Tosun, 2005: 213)

4.2.1.1. Hikâye Türünün Özellikleri:

Hikâye türü, masallardan günlük olayları anlatmaya geçiş yoluyla oluşmuştur. Bu tür, Rönesans’tan bu yana, özellikle XIX. yüzyıldan beri gittikçe gelişerek, edebiyatın en yaygın türlerinden biri olmuştur. Türk Edebiyatı tarihinde, geniş anlamıyla ilk hikâye örneklerinin ne zaman verildiği bilinmemektedir. Olay aktarımı olarak bir hikâyeye dayanan destanlar ilk örnekler sayılabilir.

Türk Edebiyatı’nın ilk yazılı metinleri olan Göktürk Yazıtları da hikâye niteliği taşımaktadır. Dede Korkut Hikâyeleri ise, destandan hikâyeye geçişin en özgün ürünleri arasındadır. Hikâye türünün kaynağı eski Hindistan’a kadar gitmektedir. Halk masallarının bu türü hazırladığı ve "Bin bir Gece Masalları”nın hikâyeye kaynaklık ettiği savunulmaktadır. Giderek gelişen bu türün özellikleri de zamanla oturmuş ve bugünkü hâlini almıştır.

Hikâye insanların birikimlerini aktarmada kullandığı en önemli yöntemlerden biridir. “Halk hikâyelerinde, masallarda, menkıbelerde, mesnevide, kıssalarda da bu insanların yaşadığı sevinçler, acılar, kahramanlıklar, öğütler, ibretler, kısaca hayatın kendisi vardır.” (Tosun, 2005: 213)

Hikâye; hayatta olan veya olabilecek olayları bir ölçü ile anlatan, hayalde tasarlanan ilgi çekici birtakım olayları anlatarak okuyanda heyecan veya zevk uyandıran yazıdır.

Bu yazı türünün kişileri azdır; bir tek olay anlatmak amacıyla yazılır. Derin çözümlemelere pek elverişli sayılmaz. Hikâyeler, çoğunlukla, birkaç sayfa uzunluktadır.

Hikâyeler, hareketten hoşlanan insanın bu isteğini karşılar; insanlara karşı duyulan yakınlık duygusunu arttırır. Bir an için de olsa, okuyucuyu hayâli dünyasında dolaştırır. İnsanın zihin gelişimini arttırır; insanlara yüksek ideallerle birlikte geniş bir hayat anlayışı sağlar. "Öyküler genellikle düzyazı biçiminde yazılır. Şiir biçiminde yazılmış öyküler de vardır. Öyküde anlatım akıcı ve sürükleyicidir. Öyküde esas olan insanın güdülenmesi, ilgisinin çekilmesidir." (Güleryüz, 2003: 259) Hikâyelerde abartı olay ve durumlara rastlanmaz.

Hikâye, tarihten bu yana en fazla ürün verilen türlerinden biridir. Bu türdeki olay, başlangıçtan sonuca doğru giden bir olayın bir anlık parçasıdır. Hikâyeler; çoğunlukla, o bir anlık parça içerisindeki insanı incelemeyi gaye edinirler. Bununla beraber, herhangi bir hayvan veya bir nesne de hikâye konusu olabilir. Bunun için kısa hikâyeler; yoğun, dolgun bir nitelik taşımalıdır. Hikâye, üçüncü şahıs ağzından anlatılabildığı gibi, hikâyeci onu kendi başından geçiyormuş gibi de anlatabilir. Gerçek ayrıntılar katılarak hikâyenin geçtiği yerler canlı bir hale getirilebilir. Türün bu yönüne kişisel deneyler, görüşler, araştırmalar, kaynak olabilir.

Hikayelerin "olay ve durum" , "kişi ve karakterler" , "yer ve zaman" ve "anlatım yöntemi" gibi öğeleri vardır.Bu öğeleri kısaca şöyle açıklayabiliriz:

<u>Olay ve Durum</u>: Her hikâyenin temelinde bir olay vardır. Durumsa, olayın oluş sürecinde oluşan koşulların bütünü olarak değerlendirilir. İnsanın insanla, insanın çevresiyle ya da kendisiyle olan çatışması ve ilişkileri hikâyede bir sonuca dönüşür.

<u>Kişi ve Karakterler:</u> Hikâye ister olaya ister duruma dayansın hikâyede kişiler olmak zorundadır. Olayın meydana gelmesinde kişilerin tutumları, tavırları ve psikolojileri bu kişilerin karakter boyutunu oluştururlar. Hikâyede kişilerin sayısı romana göre daha sınırlıdır.

Yer ve Zaman: Her olayın olduğu bir yer ve zaman vardır. Bunlar çoğu kez olayları belirleyici bir özelliğe sahiptir. Hikâye içinde yer ve zamanda farklılıklar görülebilir. Yer ve zaman kesin cümlelerle ifade edilmese bile verilen ipuçlarıyla okuyucuya sezdirilir.

AnlatımYöntemi: Her hikâyenin bir yazılış amacı, vermek istediği bir iletisi vardır. Bu iletinin anlatımında izlenen yol anlatım yöntemidir. Olay birinci ya da üçüncü kişinin ağzından anlatılabilir. Anlatan kişiye göre gözlem ve tasvirlerle hikâyenin gelişimi değişiklik gösterir. Anlatıcı bazen hikâyeden biri bazen de dışarıdan bir anlatıcıdır. Buna göre anlatıcının bilmesi mümkün şeyler belirlenir ve hikâyeye yön verilir.

Hikâyelerin kısa oluşu, kişilerin sayıca azlığı ve genellikle hayatlarının yalnız bir tek safhasının anlatılması belli başlı özelliklerdendir. Biz bugün hikâye dediğimiz zaman, estetik ve zevkin birbirine bağlanmış olmasını kastediyoruz. Hikâyede her şey geçmişi gösterir, onun yaşadığımız anla ilgisi, yalnızca anlatımındaki birleştirici sestir. Bir hikâye, bir insanı ölümsüz yapabilir. Olayları ve kişileri tek yönüyle ele alıp anlatan, romandan daha kısa yazıdır.

Hikâye, destan ve masaldan farklı olarak gerçek sosyal hayatın ve onun içinde insanın çatışmasını dar bir kurgu içinde anlatabilme becerisinden ileri gelmektedir. Bir başka yazım türü olan romandan ayrılan yönü ise olaylar düzeninde ve şahıs dünyasında fazla ayrıntıya ve tahlile girmeden hikâye kurgusunun kısa ve çarpıcı bir biçimde oluşturulması ile karşımıza çıkar. Yazar, hikâyenin ana düşüncesini ve mesajını kısa, açık, özlü anlatım çerçevesinde ve sınırlı tiplerle okuyucuya vermek durumundadır. Belki hikâyenin ustalık ve beceri isteyen yönü bu noktada karşımıza çıkar.

Hikâyeci; kişilerini, onların çeşitli problemlerini hayat çerçevesinden görmek zorundadır. İyi bir kompozisyonun, hikâyeyi başarılı kılan öğelerden biri olduğu şüphesizdir. İyi hikâyeci; olduğu gibi, birkaç yaşantısını bir konu içinde birleştirir ya da bir olayı alır genişletir, zaman zaman ona kendi yaşantılarını ekler.

Hikâyeci; yazısı ile okuyucunun arasına girebilmeli; yarattığı kişilerin olanaklarını ölçüp biçtikten sonra, gerçeğe uygun olarak onları hareket ettirmelidir. İçinde yaşadığı toplumun durumunu iyi bilmeyen, insanı iyi tanımayan bir kimse iyi hikâyeci olamaz.

Hikâyenin kuruluşunda; olay yazılarında olduğu gibi; serim, düğüm, çözüm bölümleri vardır. Roman, tiyatro, masal, hatıra, mektup, seyahat ve başka birçok yazı türleri bu hikâye plânından faydalanır.Bu üç bölüm şöyle uygulanır:

Serim Bölümü: Bu bölüme giriş bölümü de denilir. Olayın geçtiği yer yani dekor, belli başlı nitelikleri söylenerek bu bölümde tasvir edilir. Olayın şahısları, kahramanı en canlı iç ve dış görünüşleri ile belirtilerek tanıtılır; kısaca portre çizilir. Biz bu bölümde olay hakkında fikir ediniriz.

Düğüm Bölümü: Bu bölüme gelişme bölümü de denir. Olayın başlayıp açılması, okuyanın ilgisini, merakını arttıracak bir durum alması; olayın düğümü ve kişilerin konuşmaları bu bölümdedir. İsim ve fiil cümleleri kullanılarak, farklı yapıda cümlelere yer verilerek, konu ile ilgili örnekler sunularak bu bölümde çeşitlilik sağlanmalıdır.

Çözüm Bölümü: Bu bölüme sonuç bölümü de denir. Olayın ne şekilde sona erdiği; olayın kişiler ve görenler üzerindeki etkisi burada anlatılır. Hikâyenin çözümü, anlatımın etkili olması açısından çok önemlidir. Çözüm bölümü, okuyanları memnun edecek şekilde plânlanmalıdır. Hikâyenin sonu bazen bir cümle, bazen de bir paragraf ilâvesiyle yapılır. Nasıl diyalog hikâyenin önemli noktalarını belirtmeliyse, hikâyenin sonu da asıl üzerinde durulan fikri belirtmelidir.

4.2.1.2. Çocuk Hikâyeleri:

Çocuğun gelişimsel çağlarından biri olan **"Masal Çağı"**, çocuk ilkokula girmeden iki üç yıl önce başlar ve okul devresinin ilk yıllarında devam eder. "Masal çağı, 4-5 yaşından 8-9 yaşına kadar sürer." (Gökşen, 1993: 20) Bu dönemde kız ve erkek öğrencilerin ilgi alanlarında belirli farklar görülmez.

Bir sonraki gelişim dönemi **"Serüven Dönemi"** olarak adlandırılır. Bu devre artık çocuğun hayalden gerçeğe yöneldiği bir dönemdir. 9-10 yaşlarından 12-13 yaşlarına kadar sürer. Kız ve erkek öğrencilerin okuma zevklerinde farklılıklar gözlemlenmeye başlar. "9-10 yaşından sonra, erkek çocukları serüven, gezi, tarih, kahramanlık konulu hikâyelerden ve bilgi veren kitaplardan zevk almaya başlarlar. Kızlar ise ev ve okul hayatıyla ilgili konulara, yararlı bilgilere karşı daha çok ilgi duyarlar." (Gökşen, 1993: 20) Gerçekçi hikâyeler, başka ülkeleri tanıtan yazılar, biyografiler vb. bu çağ çocuklarının ilgi alanındadır. Mizahtan hoşlanma da bu çağda belirli bir seviyeye gelir.

Çocuklar için sonraki dönem **"Soyut Konulara Eğilim Dönemi"** olarak adlandırılır. Bu devre ilköğretimin ikinci kademesini kapsar. Genel olarak bu çağın çocukları daha soyut, fikri ve hissi konulara yönelirler. Bir "genç" adayı olan bu dönem çocukları üzerine titizlikle eğilmek gerekir. Karakter eğitiminin en önemli devrelerindendir. Çocuk bu dönemde kişiliğini yavaş yavaş oturtmaya başlar. Çevresini ve kendisini tanır, olaylar karşısındaki tepki ve düşünceleri gelişir. Bu dönemde çocuklar beğendiği karakterleri kendisine örnek alır. Bu nedenle çevresinde iyi modeller olması çocuğun gelişimi için önemlidir.

> Her toplum, inandığını ve özendiğini ona bütün heyecanıyla verecektir. Bu, gencin olduğu kadar toplumun da ihtiyacıdır. Burada geniş anlamda bir eğitim amacı söz konusudur. Ve kitapların gencin ruhunda yapacağı etkilerin rolü büyük olacaktır. Onun için her millet ideal değerlerini yayınlarıyla yaymaya çalışıyor. Bu ihtiyaç, devrim yapan ülkelerde daim ön plana alınmıştır ve hatta daha önceki yaşlara kadar götürülmüştür. Bu değerleri belirtmek, çocuğun ve gencin ruhunda kitap ve dergi yoluyla da beslemek ve kökleştirmek ister. Kuru öğütler, zevkten yoksun yazılar ya da gürültülü sözler nafiledir… (Gökşen, 1993: 21)

Masal çağındaki çocuklar, basit hikâyelerden, özellikle hayvan hikâyelerinden hoşlanırlar. Fakat çocuk bize sürekli soru sormaya ve hayatı tanımaya başlayınca "gerçek" veya "gerçeğe yakın" hikâye anlatmanın ya da okutmanın zamanı gelmiş demektir.

Çocukların en sevdiği türlerden biri olan hikâye, onlara- başkalarının serüvenlerini, denemelerini göstererek- hayatı tanıtır. Boş vakitlerini değerlendirmenin en güzel yollarından biridir hikâye okumak. Zevkli ve heyecanlı vakit geçirilmesini sağlar. Çocuklar masaldan hikâyeye geçişin farkına bile varmazlar. Çocuk, hikâyeyle bütünleşir, kendi hayâl dünyasında canlandırır, ona yeni şekiller verir. Şu halde her hikâye biraz da onu okuyan çocukla anlam kazanır.

"Birçok hikâye çocuklar için yazılmadığı hâlde, kahramanı çocuk olan ve böylece dikkat çeken ve çocuklar tarafından sevilerek okunan hikayelerdir. Sözgelimi **Ömer Seyfettin'**in Kaşağı, **Refik Halit Karay**'ın Eskici hikâyeleri bu türdendir." (Yardımcı ve Tuncer, 2002) Ancak sanıldığı gibi çocuk hikâyelerinin konusu sadece çocuklar değildir. " Büyükler için yazılmış olan hikâyelerde olduğu gibi küçükler için yazılan hikâyelerde de olaylar, şahıslar, çevre ve fikirler yer alır." (Yardımcı ve Tuncer, 2002) Çocuklar yaş, düşünüş ve yaşayış olarak kendilerine daha yakın buldukları çocuk kahramanların serüvenlerini dinlemekten ve okumaktan hoşlansa da bu her zaman böyle değildir. Kahramanı yetişkin kimseler olan konular da çocukların dikkatini çeker. Çünkü çocuk o yetişkinlerle her gün karşılaşmakta ve onları tanımaya çalışmaktadır.

Çocuk, büyüklerin hayatını ve denemelerini anlatan hikâyeleri okurken onlara benzemeyi düşler. Onlar kadar güçlü olabileceğini düşünür. Çocuğun gerçek yaşamdaki zayıflığını yansıtan çocuk hikâyeleri çekingen, karamsar insanlar yetiştirmekten başka bir işe yaramaz.

4.2.1.3. Çocuklar İçin Hazırlanmış İyi Bir Hikâye Kitabının Özellikleri:

Din, dil, ırk, ulus ayrımı olmaksızın bütün çocukların bazı ruhsal ihtiyaçları vardır. Özellikle doğal davranışlarının egemen olduğu çocukluk yıllarında, bu ihtiyaçlar daha net bir biçimde izlenebilir. Çocuğu kitaplar dünyasına sokarken bu ihtiyaçları göz önünde bulundurmak gerekir. Kitapların çocuğu doğru şekilde etkilemesi için bu önemlidir. "Temel ihtiyaçları; güven ihtiyacı (maddi, aklî ve sevme/sevilme), başarmak ihtiyacı, bir gruba kabul edilme ihtiyacı, oyun ve değişiklik ihtiyacı ve estetik olmak üzere gruplandırabiliriz." (Şirin, 1994: 206)

Çocuk sevgi ve güveni ilk olarak ailesiyle tanır. Sağlam ve sevgi dolu aile ilişkileri, çocuğun da hayata bakış açısını ve ilerde kuracağı aile yapısını etkiler. Mutlu aile ilişkilerini konu alan hikâyeler, özellikle mutsuz ortamda yetişen çocuklara hem gerçek aile ilişkilerini anlatması hem de hayâli de olsa mutlu bir ortam sağlamsı bakımından önemlidir. Ancak bu tür hikâyelerde aşırı duygusallığa yer verilmemeli, sevgi, saygı ve bağlılık doğal ölçüler içerisinde, abartılmadan sunulmalıdır.

Başarmak ihtiyacı da bütün insanların, her dönem istediği temel ihtiyaçlardandır. Çocukta başarı duygusu daha bebeklik döneminde başlamaktadır. Bu başarı çocuk için somuttur. Anne ve baba çocuğun gözünde her şeyi yapabilen ilk kahramanlardır. Çocuğa anlatılan masal ve hikâyelerdeki kahramanlar da, düşünen değil, fiziksel başarı gösteren kişilerdir. Çocuk büyüdükçe ruhsal ve zihinsel başarıyı önemsemeye başlar. İşte bu dönemde çocuğun ruhsal ve zihinsel gelişimine uygun hikâyelerin sunulması çocuk için yararlı olacaktır.

Bir gruba kabul edilmek, güven ihtiyacının doğal bir sonucudur. Çocuğun ailesi ilk grubunu oluşturur. Daha sonra oyun ve okul arkadaşları iki önemli çevresini meydana getirir. Bu nedenle ailenin yanında arkadaş ve dostlar da değer kazanır.

"10-12 yaşlarında milliyetçilik, ilk gençlik çağlarında da insanlık kavramları yerleşir ve gelişir." (Şirin, 1994: 209) Hikâyeler bu duygu ve kavramların gelişmesinde önemli bir rol oynarlar. "Küçük yaşlarda arkadaş grubuna giremeyen çocukların sorunlarını nasıl çözdüklerine dair hikâyeler yardımcı olurken, ileri yaşlarda ulusal destanlar, kahramanlık hikâyeleri, çeşitli ırk ve milletten çocuklara ait hikâye ve romanlar yararlı olurlar." (Şirin, 1994: 209) Bu tür eserlerin salt öğretici olmaması, eserin sevilmesi ve etkililiği açısından önemlidir.

Oyun ve değişiklik ihtiyacı, yetişkinlerin kural dolu, sıkıcı dünyalarında boğulan çocukların en önemli ihtiyaçlarından biridir. Çocuklar bu amaçla kendilerini eğlendirecek eserlere yönelirler: hikâye, fabl, masal, çizgi roman, şiir… Bu eserlerin renkli olması çocuğun eğlence ihtiyacını karşılamanın yanı sıra ona okuma isteğiyle birlikte okuma alışkanlığı da kazandıracaktır.

Estetik ihtiyacı da temel ihtiyaçlardan biridir. Çocuk kendi estetiğinin yanında okuduğu eserde de estetik aramaya başlar. Her insanda estetik duygusu doğuştan vardır. Ancak bu duygu çevrenin etkisiyle gelişir. Sanatsal estetik de o alandaki ilgiyle gelişecektir. Çok kitap okuyan bir çocuk okuduğu her yeni eserde biraz daha estetik arayacaktır. Böyle hazırlanan eserlerle çocuk daha zengin bir kültür ve daha renkli bir kişilik elde edecektir.

Çocuklar için hazırlanan hikâye kitaplarında konu çok önemlidir. Çocukların günlük ve gerçek yaşantılarına uygun düşmeyen, onların kavrayış ve hayâl güçlerini aşan konularda yazılan eserler çocukların ilgisini çekme yönünde eksik kalır. İyi bir çocuk kitabının konu bakımından yerli kültür değerlerin yanı sıra evrensel insanlık ve ahlâk değerlerini kazandırıcı nitelikte olması da gerekir.

Çocuk hikâyeleri için seçilen konular, küçük okurları düşünmeye yöneltmeli, onların geçerli birtakım beceri ve alışkanlıklar kazanmalarına yardımcı olmalıdır. Eğlendirici ve güldürücü konulara da yer verilmeli, çocuğun sıkılması engellenmelidir. "Çocuklara verilecek öykülerde konular çocukların ilgi alanlarına uygun olmalı, politik ve açık, tahrik edici cinsel konular içermemelidir." (Güleryüz, 2003: 261)

Çocuklar için yazılmış iyi bir hikâye kitabı, yazarın üzerinde durmak istediği veya vurgulamaya çalıştığı bir temayı, bir anafikri içermelidir. Teması belirsiz bir hikâye, çocukları farklı çıkarımlar yapmaya iter. Çocuk hikâyelerinde özellikle şu temalar üzerinde durulması uygun olur: aile ve arkadaş sevgisi, aile değerlerine ve inançlarına bağlılık; doğayı sevmek, korumak ve geliştirmek; girişimci ve yaratıcı olmak; hayvan sevgisi…

Çocuk hikâyelerinde kahramanlar da çok önemlidir. Bu kahramanlar insan, hayvan, bitki vb. canlı varlıkların yanı sıra herhangi bir nesne de olabilir. Bunların durum, davranış ve düşünce bakımından çarpıcı bir özgünlük sergilemeleri gerekir. Aynı zamanda tutarlı ve inandırıcı olmalıdırlar. Usta yazarların, eserlerinde bazen hayâl ürünü olsa bile nasıl unutulmaz kahramanlar yarattıklarını, o kahramanların bizi uzun yıllar nasıl etkilediklerini biliriz.

İyi bir hikâye kitabı aynı zamanda çocuğun anadilini geliştirmesine yardımcı olmalıdır. Anadilimizin güzelliğini ve zenginliğini yansıtmalıdır. Böylece çocuk, konuştuğu dili daha fazla sever ve doğru kullanır.

Çocuk hikâyelerinde daha çok harekete, olaylara ve kısa konuşmalara yer verilmesi uygun olur. İyi bir çocuk hikâyesinde serim, düğüm ve çözüm evreleri çok doğal bir biçimde birbirini izlemelidir. Uzun tasvirlerden ve karmaşık ruh çözümlemelerinden kaçınılmalıdır. Olaylar, durumlar, düşünce ve duygular arasında okuma ve anlamayı kolaylaştırıcı bir denge ve bütünlük bulunmalıdır. "Öyküler aşırı öğretici, öğüt verici olmamalı, olayların içinde, insanlar olayları yaşayarak bu dersi ya da deneyimi kendileri çıkarmalıdır." (Güleryüz, 2003: 261)

Çocuklar yalın bir anlatımdan hoşlanırlar. Günlük dilde pek kullanılmayan sözcük ve deyimleri anlamakta güçlük çekerler. Uzun ve karmaşık paragrafları çok zor okur ve kavrarlar. Yersiz benzetme ve tasvirlerden sıkılırlar. Çoğu kez metnin bu bölümünü atlama girişiminde bulunurlar. İyi bir çocuk hikâyesinin içerik bakımından üstünlüğünü sağlayan etmenlerin başında dil ve anlatımda gösterilen özen gelir.

Çocuklar için hazırlanmış iyi bir hikâye kitabında içerik kadar biçim de önemlidir. Kitabın ilgi çekiciliğini ilk önce kitabın kapağı sağlar. Bu nedenle kitabın kapağı çocuğun ilgi alanına uygun şekilde hazırlanmalıdır. İçerisindeki hikâyeler de resimlerle süslenebilir. Resimler süsleme, açıklama ya da tamamlama amaçlı kullanılabilir. Satır aralıkları normalden biraz daha fazla olmalıdır. Sayfa kenarlarında boşluklar bırakılmalıdır. İlkokul birinci kademe için yazılan hikâyelerde uzun paragraflara yer verilmemelidir. Yine bu dönem öğrencileri için hazırlanan hikâyeler 12 puntodan daha küçük yazılmamalıdır. İlköğretim ikinci kademedeki çocuklar için 10 puntoluk harfler yeterli olacaktır. Hikâyelerde yazım ve noktalamaya da çok dikkat edilmelidir. Yanlış kullanımları çocuk anında belleğine yerleştirebilir.

Tüm bu özellikleri taşıyan bir "çocuk hikâyeleri" kitabı, çocuğun yaratıcılığını, hayâl dünyasını geliştirmenin yanı sıra dilsel ve sosyal yeterliliklerini de destekler. Okumayı keyifli hâle getiren bu hikâyeler, çocuğun okumaya karşı ilgisinin artmasını da sağlayacaktır.

4.2.1.4. Hikâyelerin Çocuğun Ruhsal ve Düşünsel Gelişimine Katkıları:

Doğal bir büyüme süreci içerisinde hayatını sürdüren bir çocuğun, ruhsal ve düşünsel birtakım ihtiyaçlarını karşılama konusunda edebiyat eserlerinin büyük payı vardır. Çocukların en fazla okuduğu türlerden biri olan hikâyenin de bu konudaki etkileri yadsınamaz boyuttadır. Çok güçlü bir form olan hikâye hiç şüphesiz çocuğun iç dünyasına ulaşmada da etkin bir araçtır. "Hikâye üç-beş sayfada çocuğa bir dünya kurar ve kurduğu bu dünyada çocuğun ruhsal gelişimine katkıda bulunurken, onun heyecanlarını, coşkularını besler." (Tosun, 2005: 214) Doğruları bir oyun halinde çocuğa sunar. Bunu yaparken de çocuğun tad almasını, eğlenmesini sağlar; hayâl dünyasını,yaratıcılığını geliştirir ve hayata hazırlar.

Hikâyenin, çocuğun ruhsal ve düşünsel gelişimine yapacağı katkılar, o kitabın edebi değeriyle orantılıdır. İyi bir hikâye kitabı çocuğa canlılık ve girişimcilik kazandırır. "Güzel bir şiir ya da güzel bir hikâye okuyan çocuk sıkıntı verici nedensiz kaygılardan uzaklaşır; içinde bulunduğu ruhsal gerginlikten kurtulmak için taze bir güç kazanır." (Şirin, 1994: 125) "Yani hikâye burada pedagojik bir görev üstlenir." (Tosun, 2005: 214)

İyi bir çocuk hikâyesi, çocuğun kendisini ve çevresini daha iyi tanıması, gerekiyorsa davranışlarını değiştirmesi ve kişiliğini geliştirmesi için ona kılavuzluk yapar. İyilik, ahlâk, doğruluk, çalışkanlık, verimlilik vb. soyut kavramları canlı örnekler aracılığıyla öğrenmesine yardım eder.

Hikâyeler, çocuğun hayâl dünyası ve yaratıcılığını güçlendirir. "Çocuk kurmaca metinler yardımıyla aktif eleştiri yapabilme , önyargısız olabilmeyi başarma, duygu denetimini sağlayabilme, düş kurarak yanıtlara farklı yollardan gitme, esnek düşünebilme (…) gibi pek çok yetisini de geliştirebilme olanağı bulabilir." (Yener, 2007: 150)

Hikâyelerdeki kahramanlara benzemek isteyen çocuk yeteneklerini sorgulamaya başlar ve çeşitli sanat dallarında kendini geliştirmek için daha istekli hâle gelir. Beceri duygusu kamçılanır, kendini geliştirme duygusu yoğunlaşır.

Titizlikle yazılmış çocuk hikâyelerini sık sık okuyan çocuğun dilsel zekası gelişir. Toplumda kendini çok iyi ifade edebilen, insanlarla sağlıklı iletişim kurabilen ve bu nedenle de özgüveni tam bir birey olarak yetişir. Hayâl dünyası ve yaratıcılığındaki gelişim, çocuğun okul başarısını ve dolayısıyla psikolojisini olumlu şekilde etkileyecektir. Çocuk hayata karşı daha emin adımlarla ilerleyecektir. Çünkü anlatılan her hikâye çocuğun yaşamadan kazandığı deneyimler olarak yorumlanabilir. "Araştırmalar, çocukluk yıllarında kazanılan davranışların yetişkinlikte, bireyin kişilik yapısını, tavır, alışkanlık, inanç ve değer yargılarını büyük ölçüde biçimlendirdiğini ortaya koymaktadır." (Yener, 2007:150)

4.2.2 . Mesnevî ve Eğitim:

Mesnevî, ülkemiz başta olmak üzere İslam coğrafyasında defalarca tercüme edilmiş, ondan seçmeler yapılmış, lûgatleri hazırlanmıştır. Yüzyıllar boyu düşünürlerimiz, eserlerini Mesnevî'deki engin fikirlerle bezemiş, şairlerimiz ondaki zenginliklerden ilham almış, eğitimimize nasihatleri, nükte ve vecizeleriyle renk katmıştır. Bugünün eğitiminde Mesnevî'ye gösterilen ilgi, bütün Doğu ve Batı kültürlerine yayılmıştır. İnsanların asırlarca, sevgi ve saygısını kazanmış olan Mevlâna, sadece Onun inancından olan insanlara değil, bütün insanlığa mânevi rehberliğini, engin fikirlerini, eserleriyle, özellikle de Mesnevî'siyle, sürdürmektedir.

4.2.2.1. Mesnevî'de Çocuğun Eğitimi:

Mesnevî, insanlara birçok konuda örneklerle mesajlar veren bir eserdir. Bu eserde yöneticilerin nasıl olması gerektiği, insanlarla nasıl iletişim kurulacağı, çalışarak kazanmanın güzelliği, hasta ziyareti, konuşma ve dinlemenin âdâbı, yaşlılara hürmetin gereği ve yemek yemenin usûlü gibi birçok gündelik konuda dikkate değer tavsiyeler vardır. Mevlâna yazdığı eserler vasıtasıyla, çocuk eğitimi konusunda da doğrudan ya da dolaylı yollarla bilgiler vermiş, önerilerde bulunmuştur.

O, çocukların henüz bebek olduğu dönemlerde annelerini sözleriyle kulaklarının dolduğu ve büyüyünce de bu söz ve üslûpla konuştuğunu belirterek annelerin çocukları üzerindeki etkisini önemle vurgular. Bu nedenle çocuğun eğitimi konusunda ailelere büyük bir sorumluluk düştüğünü belirtir.

Çocuğa ilk eğitimi veren ailelerin, çocuklarına karşı çok hassas ve olumlu bir üslûpla yaklaşmaları gerekmektedir. Mevlâna bu noktada en fazla sorumluluğu, çocuğa en yakın kişi olan anneye yükler. Ayrıca çocukların oyunlar vasıtasıyla da olgunlaştığını, bu oyunlarla farkında olmadan kendilerini geleceğe hazırladıklarını belirtir. Mevlâna'nın bu fikirleri, son yıllarda bilimsellik kazanan "oyunla eğitim" formasyonunun yüzyıllar öncesinde ortaya konmasıdır. "Çocuk oyunla akıllanır; oynaya oynaya aklı başına gelir onun…" (Mevlâna; Şafak ve Şimşekler, 2005)

İlk eğitimini aileden alan çocuğun ikinci eğitmeni öğretmenidir. Mevlâna'ya göre çocuğun eğitiminde ve okula devamında öğretmen kadar baba da sorumluluk sahibidir. Baba, çocuğun düzenli olarak okula gitmesini temin etmek, eğer çocuk gitmek istemiyorsa onu para ve çeşitli hediyelerle ödüllendirerek gitmesini sağlamakla görevlidir. " Çocukları okula zorla gönderirsin. Çünkü onların gözleri henüz görmez, okulun faydalarını anlayamazlar. Ama okulun, okumanın yararlarını anladılar mı koşa koşa giderler, içleri açılır, neşe duyarlar." (Mevlâna; Şafak ve Şimşekler, 2005)

Öğretmenin görevi ise okula gelen çocuğa okuma-yazmanın yanı sıra çeşitli ilimleri öğretmek ve onları hayata hazırlama amacıyla eğitmektir. Mevlâna'ya göre öğretmen okula gelmeyen ya da dersi dinlemeyen öğrenciye ceza verebilir. Bu konuda Mesnevî'de şu ifadeler geçer:

> Baba oğlunu dövse ve oğlu ölse kan diyetini vermesi lâzımdır. Çünkü onu kendi işi için dövmüştür; oğlunun babaya hizmeti vaciptir. Fakat çocuğu öğretmeni dövse de çocuk bu dayaktan ölse korkma, öğretmene bir şey olmaz. Çünkü öğretmen, Allah'ın vekilidir, emin bir kişidir.; her emin kişi hakkında da emir böyledir. Öğrencinin öğretmene hizmeti farz değildir., bu yüzden de üstad ona kendi nefsi için bir ceza vermez. Baba dövdüğü zaman kendi hizmeti için döver, bundan dolayı kan parasından kurtulamaz. (Mevlâna; Şafak ve Şimşekler, 2005)

Mevlâna teorik öğrenimin yanında pratik öğrenimin de gereğini vurgular. Bu öğretimde de öğretmene büyük sorumluluklar yükleyen Mevlâna şöyle demektedir: "Dünyada en aşağılık sanat bile hiç ustasız elde edilebilir mi? Her sanatın öncesi bilgidir, ondan sonra icra, amel gelir… Ey akıl sahibi! Sanat öğrenmeye çalış; fakat o sanatı ehil olan kerem sahibi temiz bir kişiden öğren."(Şimşekler, 2005: 191)

Mevlâna'ya göre eğitimde çocuğun da sorumlulukları büyüktür. Çocuk, kendisine sağlanan bu imkânlar çerçevesinde kendisini yetiştirmek, aile ve öğretmenine saygı duymak, onları iyi dinlemek durumundadır. Mevlâna, eserlerinde bu fikirlerini sıklıkla dile getirir. Onun eserleri tüm aileler, öğretmenler ve çocuklar için yol gösterici bir özellik gösterir.

Mevlâna'nın eserleri ve bu eserlerinde işlediği konular geçmiş dönemlerde olduğu gibi günümüz insanları için de önemli mesajlar ve nasihatler içermektedir. 800 yıla yakın bir zaman dilimini kapsayan bu fikirler, günümüzde dahi güncelliğini korumakta; ve hatta daha yeni keşfedilmektedir. Bu durum Mevlâna'nın sadece dönemine hitap eden bir düşünür değil, çağlar boyunca muhatap bulabilen bir fikir adamı olduğunu gösterir. Mesnevî bu açıdan çok önemli bir eserdir. Zaten Mevlâna en önemli eseri olan Mesnevî'nin başlangıcında: "Bu kitap, Mesnevî kitabıdır. Mesnevî, hakîkate ulaşma ve yakın sırlarını açma hususunda din temellerinin, temellerinin temelidir." (Şimşekler, 2005: 195) diyerek eserinin önemi hakkında okuyucularını aydınlatır.

4.2.2.2. Mesnevî'de Kısa Hikâyecilik:

"Genel olarak Türk edebiyatında on sayfa kadar olana **kısa hikâye**, daha fazla olanına ise, **uzun hikâye** deniliyor." (Yardımcı ve Tuncer, 2002) XX. yüzyılda kısa hikâye türü önem kazanmıştır. Amerikan Edebiyatı'nın "Short Story" adıyla bu türü Dünya Edebiyatı'na kazandırdığı kabul edilir. Hikâye ve kısa hikâyenin farkı nedir?

Romandan kısa ve kurmaca olmalarının dışında aralarında benzerlik yoktur. Hikâye belli biçim özellikleri gösterir: Giriş, gelişme, sonuç gibi olay örgüsü vardır. Hikâye yazan, olayların öncesini ve sonrasını bilen bir anlatıcıdır. Kısa hikâyede bu özelliklerin bir çoğu bir arada bulunmayabilir. Kısa hikâyenin en belirgin özelliği, üslûptaki yoğunluktur. Bir başka deyişle az sözle çok şey anlatma ilkesidir. Anlatılanlarla gerçeği sezdirme söz konusudur. Bir durum, an ya da günlük hayattan bir kesit, hayatın bütünü hakkında sezgi uyandırmak üzere anlatılır. Hikâyeden daha kısadır.

Bugün modern edebiyatta "Kısa Hikâyecilik" adı verilen ve günümüzde oldukça ilgi gören bu tür, İslamî Edebiyat'ta ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Kur'an-ı Kerim'de, kısa hikâye olarak adlandırabileceğimiz kıssalar, önemli bir yer tutmaktadır. Allah Hz. Muhammed vasıtasıyla, insanları hak dinine davet ederken bu kıssalarla bir örnekleme yaparak, onların gözü önüne iyiyi ve kötüyü koymakta ve doğru yolu göstermektedir. Kısa hikâye denilebilecek bu kıssalarda geçmişteki olaylar anlatılarak bunlardan ibret alınması istenmektedir. İşte Kur'an-ı Kerim'de bir ifade vasıtası ve üslûp özelliği diyebileceğimiz "kısa hikayecilik" bütün İslamî eserlerde etkili olmuştur.

Mesnevî, bu türdeki en başarılı eserlerden biri olarak kabul edilir. "Mevlâna Hazretlerinin altı ciltlik Mesnevî'sinin tamamı, kısa hikâyelerden meydana gelmiştir. Bütün araştırıcılar da bu eserin 'Kur'an-ı Kerim'in bir tefsiri mâhiyetinde' olduğunu söylemektedirler." (Ayan, 1991:58) Mevlâna, Mesnevî'de gizli olan derin anlamları, kısa hikâyelerle gözler önüne sermekte ve insanlara bu meseleleri örneklerle anlatarak adeta yaşatmaktadır.

Mevlâna Celâleddin Rûmi, bir meseleyi ortaya koyarken, önce şahıs kadrosunu kurup problemi sergiler. Bu problemin yaptığı çağrışımlar sıralanır. O çağrışımlar ilk anda anlaşılamayabilir. Olayın seyrini hikâyeci bir an durdurmuştur. O çağrışımların hepsi, asıl hikâyeyi destekleyen bir başka kısa hikayedir. Bu hikâyelerin asıl olayla ilgisi kurulur ve serüveni takip etmek daha zevkli bir hâl alır. Zaman zaman nasihat cümleleri de sıralanır. Ama bunlar basit, kuru cümleler değildir. Her biri bir hayat felsefesi, dünya görüşü üzerinedir. Esas olaya geçildiğinde belki dikkatler yine dağılmış olabilir. Ama Mevlâna için konuya dönmek zor değildir ve beklenmedik bir biçimde sona erer.

Örneğin; Mesnevî'deki ilk hikâyenin konusu, bir Padişah ve Cariye'nin aşkıdır. Olay kısaca şöyledir: Padişah bir Cariyeye âşık olur ve onu satın alır. Fakat bir süre sonra güzel Cariye hastalanır. Zamanın tabipleri ona deva bulamazlar. Bunun üzerine Padişah Allah'tan yardım ve şifa dilemek için bir mescide koşar ve orada uykuya dalar. Rüyasında dualarının kabul edildiği ve kendisine usta bir hekim gönderileceği müjdesi verilir. Ertesi gün hekim gelir ve Cariye'nin Semerkandlı bir kuyumcuya âşık

olduğunu öğrenir. Padişah'a tavsiyelerde bulunur ve bunun üzerine Padişah bu kuyumcuyu altın ve gümüşle aldatıp kendi memleketine getirtir. Kuyumcu ile Cariyeyi buluşturur. Bu arada kuyumcuyu yavaş yavaş zehirletir ve kuyumcunun maddi güzelliği kaybolur. Böyle olunca Cariye'nin aşkı da tükenir. Hikâye, şöhrete aldanan kuyumcunun ölümüyle son bulur.

Bu hikâyenin başında Mevlana, iki kısa hikâye daha sıralar:

1. Hikâye:

Bir kişi eşek sahibi olmak ister ve alır. Fakat eşek palansızdır. Palanı da olsun ister ve alır.Fakat eşeği kurt kapar. Palansız eşek bir işe yaramadığı gibi eşeksiz palan da hiçbir işe yaramamıştır.

2. Hikâye:

" Bir kişi, desti sahibidir. Ama destide su yoktur. Su bulunca desti kırılır. Susuz desti bir şeye yaramadığı gibi destisiz su da hiçbir şey değildir." (Ayan, 1991: 60)

Bu kısa hikâyelerde anlatılan birbirine muhtaç olan iki kavramdır. Bu hikâyeler "Cariyeyi elde etmek isteyen Padişah amacına ulaşır. Ama Cariye hastalanır." cümlesini destekler niteliktedir. Birbirine muhtaç iki kavram birarada olmadığı sürece mutluluk gerçekleşmemektedir.

Bu kısa hikâyeler arasında görünüşte bir birlik yoktur. Ama temelde hepsi aynı gayeye hizmet etmektedirler.Bu nedenle, başta asıl konudan bağımsız gibi görünen bu hikâyeler aslında ana konuyu destekleyen en önemli unsurlar olarak karşımıza çıkarlar. İlk birkaç hikâyede sıkıntı çekilse de bu hikâyelerin ardından Mevlâna'nın üslûbu okuyucu tarafından anlaşılacak ve Mesnevî'nin derin anlamlarına doğru büyüleyici seyahat başlayacaktır.

4.2.2.3. Mesnevî'de Öğüt ve Öğreticilik:

İslâm inancını özetleyen dört hadisten biri olan "Din nasihattir." hadisi gereğince Mevlâna, her bir hikâye ile alâkalı yorumlar yapmış, konuyla yakından ilgili örnek ve öğütler vermiştir. Bu sebeple Mesnevî başta olmak üzere Mevlâna'nın eserleri asıl olarak öğretici bir karakter taşımaktadır. Ahlâklı insan yetiştirmek temel amaçtır.

“Bizden sonra Mesnevî şeyhlik edecek ve arayanlara doğru yolu gösterecek.” (Yeniterzi, 2005: 161) sözleriyle Mevlâna, Mesnevî’nin rehberlik ve öğreticilik konusundaki önemine dikkatleri çeker ve sanki yazdıklarının yüzyıllar sonra da okunacağının haberini verir.

Diğer yandan Mevlâna, Mesnevî’sinde öğüt verenin nasıl olması gerektiği, öğütlerin veriliş tarzı ve öğüt verilen kişilerin tepkileri gibi konulara da değinir. Ona göre öğüt verilen kişiler, tepkilerine göre altı gruba ayrılır: Öğüdü kabul etmiş görünenler, öğütçünün öğütlerini kıskançlık ve hasetle yorumlayanlar, yasaklara karşı istekleri artıp öğüdün tersini yapanlar, sapıklığa düşüp inatla öğüdü reddedenler ve öğüdün önemini anlayıp bunu uygulama yolunu seçenler.

Bu nedenle her insanı etkileyebilecek bir nasihatte bulunmak oldukça zordur. Mevlâna bunun için öğüt veren kişinin üslûbunun olumlu olması gerektiğini vurgular. O, “Tıpkı bir çocuk hasta olduğu zaman mutlaka şurup içmesi gerekiyor ve ilaçtan nefret ediyorsa, hekimin o şurubu şerbet sürahisiyle vermesi, çocuğun da şerbet zannıyla ilacı içip sağlığına kavuşması gibi.” (Yeniterzi, 2005: 159-160) öğütlerin de kişiyi sıkmadan, ona hissettirmeden verilmesi gerektiğini söyler. Yine sözlü öğütlerde dikkat edilmesi gereken bir husus da; çok uzatmamak, uyarıları az ve öz bir dille ifade etmektir. Çünkü uzun öğütler kişide bıkkınlık yaratır.

Öğütler asla yasaklayıcı ifadeler içermemelidir. Çünkü bu durum kişide yasaklanan şeye karşı ilgiyi besler. Bu, Hz. Adem’in “men” edilen ağaçtan meyve yemesi gibi insanoğluna ilk atasından miras kalan huylardan biridir. Mevlâna’nın bu tespiti, günümüz eğitim anlayışındaki, yasaklar getirme yerine doğrulara teşvik metodu ile aynı doğrultudadır.

Günümüz eğitim sisteminde bu durumun örnekleri sık sık görülmektedir. Öğüt ve kuralların baskıcı bir tutumla çocuğa sunuluşu, çocukta isyan ya da tersi şekilde içe kapanma tepkileriyle açığa çıkar. Bu durumda, öğütlerin çocukta kabul edilebilirliği çok düşük seviyelerde görülür. Öğüdü çocuğa “model olma” yöntemiyle vermek en etkili yollardan biridir. Çocuk doğru davranışlara tanık olmalı ya da bu davranışların doğruluğunu vurgulayan metinler okumalıdır. Hikâyeler bu noktada çocuk için en önemli öğretici türlerden biri olarak karşımıza çıkar.

"Çocuğun kişi olarak var olduğunu hissetmesi(…) bilgilere kendi yorumunu katması, sonuçları tartışması, kabul etmesi ya da reddetmesi (…) çocuğun kendinin de bir birey olduğunu fark etmesi açısından önemlidir." (Kuyumcu, 2007: 727) Öğütleri dolaylı yoldan vermenin en güzel yoludur hikâyecilik ve etkili kullanıldığında eğitime desteği büyük olur. Çünkü hikâye, çocuğa gerekli öğütleri, sıkmadan verir. Ayrıca bu yolla çocuk nasihate kendisi ulaşmış olur. Her çocuk için kendi yaptığı ya da keşfettiği şeyler daha değerli olduğundan bu öğütler çocukta etkili olacak ve kalıcı davranış değişikliklerinin oluşmasını destekleyecektir.

Mesnevî de, öğütlerin en doğru üslûpla verildiği eserler arasındadır. Mevlâna'ya göre, bir eser yoluyla verilen öğütlerde okuyucu gurur, kıskançlık, hükmetme ve küçük görme gibi tehlikeler hissetmeyeceği için bu öğütleri kabullenmesi daha kolay olacaktır. Bu nedenle Mevlâna, Mesnevî'yi en güzel öğütlerle süslemiş, hikâyelerini zenginleştirmiştir.

Sonuç olarak, bir gönül eğitimcisi olan Mevlâna'nın öğreticilik görevini yerine getirirken bizzat uyguladığı metotların günümüz eğitim anlayışıyla aynı paralelde olduğunu söylemek mümkündür. İnsanlara iyiyi, güzeli ve doğruyu öğretirken yalnızca iyi niyet ve bilgi birikimi yeterli değildir. Öğütlerin, tavsiyelerin ve uyarıların gönüllerde kök salması için önce öğütçünün gerekli kurallara uyması ve öğüt vereceği kişilerin verebilecekleri tepkileri önceden tahmin ederek tüm insanlığa hitap edebilecek ifadeler kullanmaya dikkat etmesi büyük önem taşımaktadır. Tıpkı Mevlâna gibi… "Hiçbir derya, bir ülkenin sınırları içinde kalamaz. Mevlâna da her ülkenin sahillerine vuran böyle bir okyanustur." (Okuyucu, 2005: 47)

4.2.2.4. Mesnevî'de Karakter Eğitimi:

Eğitimde karakter meselesi büyük önem taşır.Bazı kişiler karakter eğitimini okulun başlıca amacı olarak kabul ederler. Bugün tüm okullarımızda, ahlâklı kişi yetiştirmeye karşı giderek artan bir ilgi söz konusudur. Yurttaşlık haklarına sahip çıkmak, yurttaşlık görevlerini yerine getirmek başta olmak üzere pek çok önemli konunun geliştirilip pekiştirilmesi için karakter eğitimi gerekmektedir.

Eğitimin toplumla ilgili yönü üzerine giderek artan vurgulamalar, karakter eğitimine ilgiyi daha fazla yoğunlaştırmıştır. Günümüz okullarında görülen şiddet için aranılan çözüm yolları da bu yoğunlaşmada etkilidir. "Son zamanlarda toplumcu eğitim varsayımı konusundaki eğilimler bizi ahlâklı kişi meselesine daha sıkı bağlarla bağlamıştır." (Pinter ve diğer., 1991: 249)

"Ahlâk, bir toplum içinde kişilerin benimsedikleri, uymak zorunda bulundukları davranış biçimleri ve kurallarıdır." (TDK, 1988) "Ahlâk; kaynak olarak ister dinî, isterse lâik nitelik taşısın, daima sosyal eğitimin temelini oluşturmuş ve oluşturmaktadır. Dolayısıyla sosyolog kadar eğitim sosyoloğunun da göz ardı edemeyeceği bir gerçektir ahlâk."(Çelikkaya, 1998: 179)

"Bireyin karakteri, kendine özgü yapısının terbiyesi, insanda yoğunlaşan duygu, coşku ve (sevme gibi) tutkuların eğitimi ki nefsin maddi olmayan içsel yönüne yöneliktir." (Açar, 1995: 243) Bu görevi evrensel planda "mistisizm", İslâm dünyasında ise "tasavvuf" üstlenmiştir. Tasavvuf, duygu ve tutkuların kontrol ve disiplinini kendisine sistem edinmiştir.

Usta bir mutasavvıf olan Mevlâna, insanı edepten ayrı düşünemez. Bu nedenle eserlerinde karakter eğitimi ve terbiye üzerinde sıklıkla durmuş, verdiği örneklerle bunu pekiştirmeyi amaçlamıştır. Hikayelerinde daima iyiyi, güzeli ve doğruyu savunan ifadeler kullanarak okuyucuyu ahlâklı olmaya davet eder. "Mevlâna'ya göre terbiyenin temeli, önce kendini terbiye etmektir." (Gölpınarlı, 2005: 120)

Kıssadan hisse terbiye metodu içinde özellikle benimsenmiş bir sistemdir. Mevlâna'nın Mesnevî'sinde bu sistemin varlığından bahsedilebilir. Düşünce ve eserleriyle şöhret ve etkisi zamanla aşınmayan Mevlâna, aynı zamanda bir karakter eğitimcisidir. Eserlerinde kullandığı ifadelerle insanlara yol göstermek amacında olduğunu belirtir. Bütün bu mesajların özünü mükemmel insan olma reçetesi oluşturur. "Mevlâna öncelikle, felsefenin akıl gözüyle tanıdığı ve âciz gördüğü insanı Kur'an ve sünnet perspektifiyle inceler. Onun nazarında insan fevkalâde değerli bir varlıktır." (Yeniterzi, 1995: 38)

Mesnevî'deki ifadeleriyle insanı terbiye etmeyi amaçlayan Mevlâna, insanda mevcut olan kötü huylar törpülenirken iyi huyların çoğalmasını hedefler. Ona göre: Tavûs gibi azametli, kaz gibi hırslı, horoz gibi şehvete düşkün olmak; karga gibi olmayacak ümitlere kapılıp uzun süre tamah etmek insana yakışmaz. Mevlâna karakter eğitimine dair bu hususları ana çizgilerle verirken, amelî ahlâka dahil olan konular üzerinde de durur. "'İslâm güzel ahlâk dinidir.' veya 'Din nasihattir' hadislerine uyar. "Özellikle Mesnevî'de farklı konulara örnek olarak anlattığı her hikâyeden ahlâkî öğütler çıkarmak mümkündür." (Yeniterzi, 1995: 40) Mevlâna kötü huyların insanın tabiatına yerleşmeden önce yok edilmesi gerektiğini savunur.

> Bu hikâyeler neticesinde terk edilmesi gereken kötü huylar ve zararları şöylece özetlenebilir:
>
> Kıskançlık: bütün kusurların mayası, en kötü huydur. Hırs: insanın temiz bir göz, akıl ve kulak edinmesine mânidir, kalbi körleştirir. Gıybet: insan eti yemeğe benzer. Başkalarının ardından dedikodu yapanların ağız kokusunu Cenâb-ı Hak'tan gizlemek imkânsızdır. Kibir: şeytanın lanetlenmesine sebep olmuş, ebediyen aftan mahrum kalmıştır. Mal düşkünlüğü: insanın boğazına takılan çöp gibidir. Dünya sevgisi ve mal hırsıyla dolu olanların boğazındaki bu çöp, ebedî saadetin kaynağı olan âb-ı hayatı içmeye engeldir. Bir toplumda rüşvet yaygın hâle gelirse; adalet mekanizması felç olur, zalimle mazlum birbirinden ayırt edilemez. İsraf kötüdür, en büyük israf ise insanın zamanını kötü harcamasıdır. Zalim insan zulmünün cezasını görecektir. (Yeniterzi, 1995: 40)

Mevlâna'nın dikkat çektiği bir diğer husus da insanın önce kendi kusurlarını görüp, onlardan kurtulmaya çalışması; gayretini başkalarının ayıplarını kınamaya harcamamasıdır. Ayrıca alçak gönüllülük, cömertlik, sabırlı olmak, sözünde durmak, sır saklamak, öfkeye yenilmemek gibi konuların önemini de Mesnevî'de dile getirir.

Mevlâna'nın karakter eğitiminin önemine dair farklı bir bakış açısı da irade konusuyla ilgilidir. Mevlana, kader ve irade konularını ele alırken ilâhi takdirin yanında kulun iradesinin önemine de değinir. İnsan iradesiyle seçme hürriyetine sahip bir varlıktır ve ancak iyi bir karakter eğitimiyle doğru olanı seçmeye yönelir.

Sonuç olarak Mevlâna terbiyeyi: insanı hayvanlara ait özelliklerin esaretinden kurtarıp kulluk potasında muhasebeli bir ruha kavuşturan, Allah'ı tanımaya ve ona yaklaşmaya yönelten önemli bir değer olarak görür. Karakter eğitimiyle insan yaratılış sırrını ve gerçek değerini anlama imkânı bulur.

4.2.2.5. Mesnevî'nin Eğitim, Edebiyat ve Kültürümüzdeki Yeri :

Gerek Doğu'da gerekse Batı'daki milletleri derinden etkileyen Mesnevî, tarihten bu yana eğitsel ve kültürel bir hazine olarak kabul edilmektedir. O, bir çok düşünür, sanatçı ve bilim adamına ilham kaynağı olmuştur. Mesnevî, didaktik bir eser olmakla birlikte yer yer lirizmin en güçlü ifade biçimini de sergiler. Mevlâna, anlatmak istediğini duygulu bir şekilde ifade eder. Anlatımında o kadar samimidir ki, inandırmak için söylediği sözlerde lirizm ve didaktizm birlikte büyük bir uyum gösterir. Çünkü o, Doğu'nun en büyük düşünürlerindendir.

Bazıları Mesnevî'yi psiko-terapik bir araç olarak görür. Halit Ziya Uşaklıgil'in "Bazı keder ve gussa (sıkıntı) zamanlarında hâlâ Mesnevî'ye el uzatır, onun yaprakları arasından hayatın elemleri için bir tesliyet (teselli bulma) ararım." (Çiçek, 1996: 77) cümlesi bu konuda bir örnek olarak karşımıza çıkar. Mesnevî, ruhumuzu besleyen bir kaynak olarak kabul edilir. O, insanın kendini tanıması ve insanca yaşaması için hazırlanmış bir el kitabı gibidir.

Mesnevî, tarihte pek çok Türk devletinde de eğitim amaçlı kullanılmıştır. Mesnevî, hem teorik hem de pratik olarak eğitim faaliyetlerine hizmet etmiştir. Özellikle Osmanlı yöneticilerinin yetişmesinde önemli bir aşama olarak karşımıza çıkar. "Osmanoğulları ülkesinde , bilhassa ıslâhat devirlerinde, yenilik denemelerine girişilen XVII-XVIII. Yüzyıllarda, "Dârül- mesnevi" denen ve Mesnevî okutmaya mahsus olan yerler açılmış, medrese ve câmilerde de Mesnevî okutulmaya başlanmıştı." (Şafak, 2005: 28)

Mesnevî, edebiyatımızda da önemli bir yere sahiptir. Allah ve Peygamber sevgisini gönüllere yerleştirmeyi ve insanları doğru yola sevk etmeyi hedefleyen Mevlâna, fikirlerini esas olarak Mesnevî'siyle kitlelere duyurmuş ve benimsetmiştir. Mesnevî, bütün yönleriyle bizim duygu ve düşünce dünyamıza kaynaklık etmiş, kültür hayatımızda kesin ve derin bir iz bırakmıştır. O, yazılmaya başladığı andan itibaren toplumun her kesimi tarafından sevilmiş ve gittikçe artan bir ilgiyle benimsenmiştir.

19. yüzyıla kadar Eski Türk Edebiyatı'na ufuk açan, yön veren Mevlâna ve Mesnevî'si, zamanla Avrupa'da tanınmaya başlamakla birlikte bugün başta ABD olmak üzere dünyanın dört bir yerinde artarak devam eden bir ilgiye sahiptir. Geçmişimizde Mevlâna ve Mesnevi'ye gösterilen ilgi, Cumhuriyet dönemimde de varlığını korumuş, harf devrimi ile birlikte eskiden yapılan çalışmalar da esas alınarak Mesnevî yeniden tercüme ve şerh edilmeye başlanmıştır. Mesnevî'deki hikâyelerle insanlar için kıssadan hisse çıkarmaya yönelik çalışmalar artmış; eserdeki dinî, tasavvufî, sosyal ve tarihi konular irdelenerek kapsamlı çalışmalar meydana getirilmiştir. Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı'nın önemli isimlerinden Ahmet Hamdi Tanpınar da Mesnevi'nin önemini şu sözleriyle açıklar: "Bir gün Yahya Kemal'e 'Neydi bu eskilerin hayatı acaba? Nasıl yaşarlardı?' diye sormuştum. Gülerek 'Gayet basit,' dedi, 'Pilav yiyerek ve Mesnevî okuyarak.'(…) dedi." (Şafak, 2005: 15)

Bu değerli kitap asırlarca kadın-erkek, yaşlı-genç her seviyeden insan tarafından okunmuş, Mesnevîhanlarca halka anlatılmış, defalarca tercüme ve şerh edilmiş, kendisinden birçok seçmeler yapılmış, konularına göre incelenmiş, lûgatleri hazırlanmış, çeşitli amaçlarla mensûr ya da manzûm antolojiler meydana getirilmiş ve edebiyat ürünlerine ilham kaynağı olmuştur.

Bu görüşlere, edebiyat tarihçilerimizden Âgâh Sırrı Levent şu sözleriyle katılır:

> Mevlâna'yı incelemeden Türk tasavvuf edebiyatı anlatılmaz. Kaldı ki, Mevlâna'nın - Fars diliyle de olsa- yazdığı Mesnevî'de aşılamaya çalıştığı düşünce ve temsil ettiği ruh öylesine Türk'tür ki, bu esere geniş bir yer ayırmadan Türk kültür hayatı açıklanamaz. Mesnevî, tarih boyunca Türk 'irfan' ının başlıca kaynağı olmuş, Türk düşüncesi Mesnevî ile beslenmiş ve genişlemiştir. (Şafak, 2005: 30)

Mesnevî'deki hikâyeler , terbiye amacıyla asırlardır kullanılmaktadır. Bu nedenle toplumumuzda Mesnevî'ye karşı yoğun bir ilginin varlığı inkâr edilemez. Mesnevî'de âyet ve hadis yanında halk tâbirlerine, atasözlerine, deyimlere sık sık rastlanmaktadır. Mesnevî'deki hikâyeler asırlardır dilden dile dolaşır. Bu hikâye ve örneklerle Mevlâna, insanları eğlendirip düşünmeye yönelterek eğitici bir rol üstlenir.

4.3. Mesnevî'den İlköğretim Okulları İçin Seçilen Hikâyeler:

4.3.1. Seçilen Hikâyelerin Öğrencilere Sunuluşu:

"Mesnevî, İslâm medeniyeti dairesindeki klâsik edebiyatlarda bir nazım şeklinin adıdır." (Şafak, 2005: 16) Mevlâna'nın Mesnevisi de bu türde yazılmış hatta adını bu türden almıştır. İlköğretim okulları için seçilen öyküler, bu mesneviler düzyazıya çevrilerek oluşturulmuştur. Bunun nedeni anlaşılırlığı sağlamaktır. Mesnevî, içerisinde binlerce hadis, atasözü, hikâye, fıkra bulunan 6 ciltlik büyük bir eserdir. Yazıldığı dönemin şartları çerçevesinde , fert ve toplumu ilgilendiren hemen her konuyu ele alır. Eserin şahıs kadrosu oldukça geniştir. Anlatımda, hikâye içinde hikâyeler anlatılmış, bazen asıl hikâyeden fazlasıyla uzaklaşılmış ve bu hikâye sayfalar sonra tamamlanmıştır.

Bu tip özellikler, ilköğretim seviyesindeki öğrenciler için uygun olmadığından sadeleştirme yoluna gidilmiştir. Asıl hikâyeler, içerisindeki kısa hikâyelerden arındırılarak verilmiştir. Bu kısa hikâyeler de ayrı olarak, seçilen hikâyeler arasında yerini almaktadır.

Örneğin Mevlâna'nın Mesnevî'sinde, bir Musevi, bir Hristiyan ve bir Müslüman'ın rüyasını anlatan hikâyenin içinde; bir deste ot bulan öküz, koç ve devenin büyüklük yarışını anlatan hikâye; onun içinde de, bir Padişah camiye giderken yaverlerinin Padişaha yol açmak için etrafındaki insanları dövmelerine verilen tepkiyi anlatan hikâye yer almaktadır. Ancak bunlar ilköğretim kitaplarında asıl şekliyle verilemeyeceğinden ayrı ayrı üç hikâye olarak öğrencilere sunulmuştur. İlk hikâye "Üç Düş", ikinci hikâye "Deve, Öküz ve Koç", üçüncü hikâye de "Hayrın Buysa" adıyla bu kitaplarda yer almaktadır. Mevlâna'nın sahip olduğu engin bilgi, zeka, his, aşk, neşe, seziş ve buluş onun hikâye içinde başka hikâyeler hatırlayarak yazmasını, hikâye içinde hikâye anlatmasını sağlamıştır.

Seçilen hikâyelerde yapılan değişikliklerden biri de, hikâyelerin başında, ortasında ve sonunda verilen uzun öğütlerin ilköğretim kitaplarında aynen bulunmamasıdır. Bu öğütler ilköğretimdeki öğrenciler için sıkıcı olabileceğinden pek çok öğüt çıkarılmış ve hikâyeler en yalın şekliyle öğrencilere sunulmuştur. Hikâyenin çocuğu sıkmadan doğruya ve güzele yönlendirmesi amacıyla hareket edilmiştir.

Örneğin ayının, tabiatı itibariyle insanla dost olmayacağını anlatan hikâyenin sonunda şu öğütler sıralanır: "Eğri sözlü kişi verdiği sözden de döner. Madem ki yeminsiz sözü yalan hilesine, yeminine de inanma. Onun nefsi beydir, aklı tutsak. Tut ki, yüz binlerce Mushaf'a yemin etmiş olsun, ne çıkar?..." (Kanar, 1992: 64)

Buna benzer öğütler hikâyelerin uzunluğuna eş değer biçimde, bazen hikâyeden daha uzun şekilde, devam etmektedir. Örneğin Abdülbâki Gölpınarlı'nın "Mesnevî ve Şerhi-2" adlı eserinde, farenin deveyi yularından tutarak yönetmeye çalıştığı hikâye, bir sayfa iken öğüt kısmı hikâyenin bitiminden hemen sonra başlayarak iki sayfalık bir yer tutmaktadır. Öğütlerin uzunluğu, hikâyenin uzunluğundan fazladır. Bu gibi nedenlerle hikâyeler çocuklara Mesnevî'de yazılı olduğu şekliyle verilmemiştir.

Mevlâna'nın hikâyeleri bir çok gizemi içerisinde barındıran hikâyelerdir. Mevlâna, bu hikâyeleri yalnızca aydın gönüllü insanların anlayabileceğini vurgular. Mesnevî'deki sözlerin kimilerine bir masal gibi gelmesini de bu nedene bağlar ve okuyucularına şu öğütlerde bulunur:

> Sanır mısın ki, Mesnevî'nin sözlerini okuyasın da ucuzca, bedavaca, duyasın, anlayasın; yahut hikmetli sözler ve gizli sırlar kolayca kulağına girsin. Duyarsın, duyarsın; ama sana masal gibi gelir; dış yüzünü duyarsın, iç yüzünü anlayamazsın! (…) Mesnevî'nin nurlarla dolu sırlarını ve inceliklerini anlamak, âyetlerin, hadislerin ve hikâyelerin tertibinden aralarındaki ilgiyi kavrayabilmek için büyük bir itikat, daimi bir aşk, tam bir doğruluk, selim bir kalp, kıvrak bir zeka ve bazı ilimleri bilmek gerekir ki, insan onun sırrının sırrına ulaşabilsin. (Şafak ve Şimşekler, 2005)

Mevlâna'nın belirlediği bu özelliklerin tamamı, ilköğretim seviyesindeki öğrencilerde bulunamayacağından hikâyelerin sadeleştirilmesi doğru bulunmuş, bazı yerler ayıklanmış, yabancı kelimeler Türkçe karşılıkları ile yazılmıştır. Mesnevî'de sayfalar süren bir hikâye, "Seçme Hikâyeler" kitaplarında bir sayfada toplanmıştır. Çünkü asıl verilmek istenen mesajlar kısa ve özdür. Abdülbâki Gölpınarlı bu konuda şöyle bir tespitte bulunmuştur: "Mevlâna, düşüncelerini uzun uzun mülâhazalarla bir kağıda tesbit edip sonra yine uzun uzun teemmüllerle onu düzeltmeye uğraşmış değildir. Mevzu esasen hazırdır." (Şafak, 2005: 25)

Mevlâna, Mesnevî'deki hikâyelerine özel adlar vermemiştir. Her birinin başında, hikâyede geçen karakter ve konularla ilgili kısa açıklamalar yapılmış, hikâye okuyucuya sezdirilmiştir. Örneğin; "Bir kuşun kendi cinsinden olmayan bir kuşla uçmasının ve yayılmasının sebebi" (Kanar, 1992: 62) ya da "Valinin, yere diken eken adama yola diktiğin şu dikenleri sök diye emretmesi" (Gölpınarlı, 1989: 196) Bu nedenle Mesnevî'den hikâye seçerek kitap hazırlayan kişiler, bu hikâyeler için en uygun başlığı kendileri belirlemişlerdir. Çünkü başlıklar, her yaştaki okuyucu için dikkat çekici bir unsurdur. İlgi çekici, açıklayıcı ya da merak uyandırıcı başlıklar okuyucunun metne karşı duyduğu okuma isteğini besler.

Mesnevî'den seçilen hikâyeler için belirlenen başlıklar bazen aynı bazense tamamen ayrıdır. Örneğin; bir bedevinin aç köpeği için üzüldüğü hâlde ona ekmek vermek istememesini anlatan hikâye Timaş yayınlarında "Köpeğine Ağlayan Adam Öyküsü", Parıltı yayınlarında "Bedevinin Köpeği", Bilge yayınlarında ise "Cimri ile Köpeği" başlıklarıyla verilmiştir. Benzer şekilde Bilge yayınlarında "Deve ile Fare" başlığıyla verilen hikâye, Timaş yayınlarında "Haddini Bilme Öyküsü" adıyla verilmektedir. Birinde hikâyenin kahramanları, diğerinde ise hikâyenin konusu ön plana çıkarılmıştır. Buna karşın, hazırlayanlarca aynı isimle verilen hikâyeler de vardır. Örneğin; Bir kuşun verdiği öğütlerin anlatıldığı hikâye, hem Timaş hem de Parıltı yayınlarında "Üç Öğüt" başlığı ile verilmiştir.

Hikâyelerin Mesnevî'de iç içe bulunduğunu daha önce belirtmiştik. Bu nedenle aynı hikâye farklı kitaplarda farklı uzunluklarda bulunmaktadır. Kitabı hazırlayan kişiler, bazı ekleme ve çıkarmalarla bu uzunluğu belirlerler. Bunun yanı sıra aynı hikâyedeki bazı noktaların da kitaplara göre farklılığı göze çarpmaktadır. Örneğin; "bir yılancının donmuş bir ejderhayı şehre getirmesi" ile ilgili hikâye, Bilge yayınlarında "bir yılancının şehre donmuş bir yılan getirmesi" şeklinde geçmektedir. Parıltı ve Bilge yayınlarında "Sakanın Eşeği" olarak geçen hikâye Timaş yayınlarında "Yoksul Eşek Öyküsü " olarak geçmekte ve eşeğin sahibi "oduncu" olarak belirtilmektedir. Hazırlanan kitaplar arasında buna benzer küçük farklar vardır ancak; genel olarak hikâyelerin verilişinde kullanılan cümleler aynıdır.

Mesnevî, en etkili ve ikna edici delillerle ve son derce akıcı, edebi bir üslûpla yazılmıştır. Mevlâna, basit fakat düşündürücü konuları büyük bir titizlikle ele alır. Okuyucuyu sıkan uzun tasvirlere yer vermez. Verilmek istenen mesaj açık ve nettir. Kişiler birkaç özelliği ile okuyucuya sunulur. Bunlar verilmek istenen mesaja uygun olarak belirlenir. Mekân tasvirleri de çok azdır. Konu için gerekli görülmedikçe mekândan bahsedilmez. Hikâyelerde mekânlar "bir orman, denizin ortasında bir ada, saray, ev, sahra, ova, dağ, tekke, tımarhane, ülkenin biri…"gibi adlarla verilmiş, özel adlara fazla yer verilmemiştir. Özel ad olarak birkaç hikâyede "Hindistan, Kazvin, Rey Şehri, Yemen, Seba Şehri" gibi isimler geçmektedir ancak; bunların sayısı oldukça azdır.

Zaman kavramı da belirsizdir. Kesin tarihler verilmemektedir. Hikâyelerde zaman kavramı "Geçmiş zamanların birinde, eski zamanlarda, gece yarısı, seher vakti, kış zamanı, gündüz olunca, gece vakti, bir gün, uzun yıllar sonra…"gibi kullanımlarla, belirsiz olarak verilmiştir.

Hikâyelerde "gece vakti" işlerin karıştığı, kötüye gittiği; "gündüz vakti" ise karışan bu işlerin düzeldiği, feraha kavuştuğu zaman dilimi olarak karşımıza çıkar. Hikâyelerin pek çoğu karşılıklı konuşmalarla hemen sonuca bağlanan türdendir. Bazı hikâyeler ise sonuca "bir gün, bir hafta, yedi yıl" gibi zaman dilimlerinden sonra ulaşır. Karşılıklı konuşmalar dışında kalan cümlelerin hemen hemen hepsi geçmiş zaman kullanılarak yazılmıştır. Timaş ve Parıltı Yayınları bu cümleler için "görülen geçmiş zaman" kullanırken, Bilge Yayınları "öğrenilen geçmiş zaman"ı kullanmıştır. Bazı hikâyelerin geniş zamanla yazıldığı da görülür. Örneğin Parıltı Yayınlarındaki "Leyla'nın Cevabı" adlı hikâye geniş zaman kullanılarak yazılmıştır.

Mevlâna, çağının insanını, hayatı, olayları, toplumları büyük bir derinlik, incelik ve anlayışla çok iyi anlatmıştır. Gerçekleri hikâyelere işlemiş olması, verilen mesajların okuyucudaki etkililiğini arttıran bir özelliktir. "Seçme Hikâyeler" kitaplarındaki hikâyeler, Mevlâna'nın sade ve güzel anlatımıyla hikâyelerden çıkarılabilecek dersleri en etkili şekilde sunmayı hedeflemektedir.

Mevlâna'nın kırmayan, yıkmayan, yakmayan tatlı anlatımı, bu hikâyelerin en güçlü yönlerindendir. Ders veren, düşündürücü cümlelerinde bile çocuksu bir anlatımı vardır. İnsan sevgisini baş tacı eden bir çocuksuluk… Görülüyor ki en fazla ders verdiği zamanlarda bile üslûbu insancıldır, yalındır.

Mesnevî'yi kapsayan üslûp, yüz farklı hâl alabilir: "Dıştan bakıldığında bir akıl dağıdır. Engin denize ulaşmak için bu pis madde dünyasında inler. Yerine göre alaycı, tersleyici, şakacı, iğneleyici, hatta güldürücü, eğitimci, zaman zaman aşk, ateş ve fırtına estirici tufan yağdırıcı bir anlatım." (Şardağ, 1983: 127) Mesnevî'deki hikâyelerde Mevlâna, didaktizmin içinde realizm ve lirizmi büyük bir ustalıkla kullanır. En düşündürücü cümleleri lirizmin sıcaklığıyla, en şakacı cümleleri realizmin inandırıcılığıyla bütünleştirir.

"Seçme Hikâyeler" kitaplarında her hikâyeyle ilgili küçük resimlerin yer alması, bu kitapların ilköğretim çağındaki öğrencilere hitap edeceği düşünüldüğünde, olumlu bir özellik olarak karşımıza çıkar. Kullanılan resimler hikâyeleri açıklayıcı bir özellik göstermektedir. Bu resimler bazen hikâye kahramanının, bazen hikâyenin geçtiği yerin, bazense üzerinde tartışılan nesnenin resimleridir. "İblis" gibi bazı soyut kavramların da resmedilmesi, somut düşünen çocuklar için açıklayıcı özelliktedir.

Hikâyelerin çocuklara farklı bakış açılarını tanıtması, olaylara farklı pencerelerden bakmayı öğretmesi ayrı bir eğitsel yön olarak algılanmalıdır. Birbirinden ilginç bu hikâyelerle Mevlâna adeta hayatı resmetmektedir. Yüzyıllar sonra bile bu hikâyelerin bu denli etkileyici oluşu derin anlatımından ileri gelir.

Mevlâna bu hikâyelerle basit, etkili bir pedagoji kuralını uygulamıştır. "Teorik bilgi ve fikirlerin yalın olarak verilmesi son derce kuru ve itici olur. Halbuki bir olaya, bir hikâyeye bağlı olarak sunulunca kolay takip edilir ve hatırda daha iyi kalır."(Demirci, 1997: 83) İşte Mevlâna'nın üstün özelliklerinden biri de bu noktada kendini gösterir. O, en basit olayları bile son derece usta bir üslûpla yoğurarak sunmayı bilmiştir. Mesnevî'deki hikâyeler bu nedenle, onun eğitici dehâsının örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mevlâna'nın üslûbu tarihte pek çok edebiyatçıya ilham kaynağı olmuştur ve günümüzde de etkilerini sürdürmektedir. "Öteki dillere, Türkçe dahil, tüm dünya dillerine yapılan çevirilerinde bile devrim yaratan bu üslûp, onu okuyan insanların gönlünde hiçbir yüzyılda silinmeyecek derinlikte etkiler bırakır." (Şardağ, 1983: 126) Anlatımındaki güç bu hikâyeleri ölümsüzleştirmiş, ele aldığı insancıl konular evrenselleştirmiştir. Sevgi rehberi Mevlâna'nın evrensel hikâyelerini okurken okuyucu hem edebi bir zevk alır hem de insanın ve yaşamın değerini yeniden anımsar.

4.3.2. Seçilen Hikâyelerin Kaynak ve Tesirleri:

Mevlâna'nın yüzlerce hikâyeyi hiç kimseden etkilenmeden yazdığını söylemek zordur. Bugün, Hindistan'dan Avrupa'nın batısına kadar olan geniş coğrafyada anlatılan hikâyelerin bir bölümü büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. "Hint masal kitaplarının en eskisi olan Paçatantra'da yer alan masallardan bazıları, Kelile ve Dimme ve Mesnevî'de de görülmektedir." (Sakaoğlu, 1986: 105) Kısacası benzer hikâyeler, çeşitli eserler vasıtasıyla, ama aynı yapıya sahip olarak günümüze kadar gelebilmiştir.

Yayılmanın hangi kaynaklarda ve nasıl görüldüğü zamanla ortaya konulmuştur. Bir hikâyenin çeşitli kitaplarda yer alması bir tesir sonucu olabileceği gibi bir tesadüf sonucu da olabilir. Bugün değişik kaynaklarda gördüğümüz hikâyelerin bazılarını birkaç kitapta birden görebilmekteyiz. Örneğin; "Fare ile Kurbağanın Arkadaşlığı" ve "Aslan, Tilki ve Eşek" hikâyeleri sırasıyla Pançatantra, Kelile ve Dimme, Ezop, Mesnevî ve La Fontaine'de görülmektedir. Acaba bu ortaklık bir tesadüf müdür? Ezop ile La Fontaine arasındaki bağ bilinmektedir. Pançatantra ile Kelile ve Dimme de aralarında bağ olan iki eserdir. Peki bunların Mesnevî ile ilgisi nereden kaynaklanmaktadır? Pançatantra ile Mesnevî arasında ortak olan hikâyeler yalnızca yukarıda saydığımız hikayeler değildir. Sakaoğlu'na göre "Üç Balık, Aslan ile Tavşan, Ayının Vefakârlığına Güvenme" gibi hikâyeler de ortak hikâyeler arasındadır.

"Acaba, Mevlâna Celâleddin-i Rûmi Pançatantra'yı görmüş müdür? Sanmıyoruz. Çünkü, Mevlâna'nın Pançatantra'nın dilini bildiğine dair elimizde herhangi bir kayıt yoktur." (Sakaoğlu, 1986: 106) Fakat Mevlâna'nın babası ve yakın çevresinin bu hikâyelerden bazılarını bildiği ve çocuk Celâleddin'e anlattıkları savunulmaktadır.

Bu konuya örnek olarak şunlar verilebilir: Mesnevî'deki "Aslan, Tilki ve Eşek" hikâyesi, Pançatantra'da "Eşek, Çakal ve Aslan" adıyla, Kelile ve Dimme'de "Tilki ve Karakaçan" adıyla, Ezop'ta "Aslan, Tilki ve Geyik" adıyla sunulur. Bu hikâyeler arasında çok küçük farklar bulunmaktadır. Mesnevî'deki hikâyenin sonunda Aslan yemek sırasında su içmeye gider ve bu sırada Tilki, eşeğin ciğerini yer. Pançatantra'da Aslan, yemekten evvel banyo yapmak ister, Mesnevî'deki Tilki'nin yerine kullanılan Çakal, eşeğin kalbini ve kulağını yer. Kelile ve Dimme'de Aslan yemekten evvel banyo yapmak ister, Tilki eşeğin sadece ciğerini yer. Ezop'ta Eşeğin yerini Geyik alır ve yemekten evvel yıkanma yoktur, Tilki geyiğin yüreğini yer.

Mesnevî'deki hikâyeler, çeşitli kanallarla daha önce tercüme edilen eserlerden etkilenilerek yazıldığı gibi, kendisinden sonraki pek çok esere de ilham kaynağı olmuştur. Mevlâna'nın ölümünden sonra eserleri büyük ilgi görmüş ve Mesnevî'deki hikâyeler çeşitli nedenlerle pek çok esere dahil edilmiştir.

Kaynağı nereden olursa olsun önemli olan, hikâyeye edebi bir zevk kazandırabilmektir. O halde eski veya yeni olmak değil; güzel, başarılı ve edebi olmak kalıcılığın şartlarından sayılmalıdır ki Mevlâna bu düşüncenin en güzel kanıtıdır. Mevlâna bu nedenle günümüzde yaşamaya devam etmektedir. Dürüstlüğü, gerçekçiliği, dünyalık peşinde olmayışı, özgüveni, mücâdeleci ruhu ve hazır cevaplılığıyla birlikte herkesle diyaloğa açık bulunuşu, değerli fikirleri, orijinal ve hayranlık uyandıran yorumları ve geniş ufkuyla hikâyelerini topluma kabul ettirmeyi başarmıştır. Devlet adamlarından sanatkârlara, esnafa, hatta gayr-ı müslimlere kadar pek çok kimsenin sevgi ve saygısını kazanmış; aleyhindeki söz ve davranışları lehine çevirmesini bilmiştir. Bize düşen onun hikâyelerine, La Fontaine'nin fablleri gibi ders kitaplarında yer verebilmektir.

4.3.3. Seçilen Hikâyelerdeki Öğüt ve Öğreticilik:

Mevlâna'nın Mesnevî'deki öğüt ve öğreticilik anlayışına daha önce değinmiştik. Mesnevî'de tüm insanlığa seslenen Mevlâna'nın, seçilen hikâyelerle çocuklara da hitap edebildiği kanıtlanmaktadır. Her hikâye Mesnevî'nin derin izlerini taşımakta, çocuklara doğruyu ve güzeli öğretmektedir. Hikâyelerin aralarına sıkıştırılmış öğütlerle çocuk, eğlenerek öğrenmenin tadına varır.

İnsanda var olan yeteneklerin meydana çıkarılması ve yeni kalıcı davranışlar kazandırılması çabası olan eğitim, hayatın bütün aşamalarında önemli olmakla birlikte çocukluk ve gençlik döneminde daha anlamlıdır. Ailede ve okulda verilen bilgilerin davranış halini alıp kişinin bilgili, ahlaklı, dürüst ve erdemli olması, bilgilerin duygularla bütünleşmesine bağlıdır. Bu bütünleşmede kullanılan en önemli yollardan biri hikâyeleştirmedir.

Mevlâna'nın eğitiminin gayesi insanı cahillikten kurtarıp ilmin aydınlık yoluna ulaştırmak, kötü ve çirkin huylardan temizleyip güzel ahlâk sahibi yapmaktır. Sorumluluk bilincini yerleştirerek doğru davranışlar yapmasını sağlayıp insan-ı kâmil olmasına yardımcı olmaktır. Gönüllerin tabibi olan Mevlâna da kendisine gelenleri bu amaca uygun olarak terbiye etmiş ve topluma yararlı insanlar olarak yetiştirmiştir.

Mevlâna sahip olduğu bilgi ve hikmetle, içinde bulunduğu toplumu terbiye etmek için insanları gayret ve çaba sarf etmeye teşvik eder. Nitekim o, her seviyedeki insanla ilgilenmiş, çocuklara alçak gönüllülük göstermiş ve onlara hayır duası etmiştir. Kendisine saygı gösterip yol verenlere aynı şekilde karşılık vererek gönüllerini kazanmıştır.

Seçilen hikâyelerde "ahlâk" kavramı sıklıkla vurgulanmış ve "ahlâklı insan" övülerek çocuklara bu konuda doğru yolu gösterme hedeflenmiştir. Karakter eğitimi için en uygun dönemlerden biri olan ilköğretim çağı, bu hikâyelerle daha verimli bir hâl alır. Sözünde durma, büyüklere saygı, hasta ziyaretleri gibi konular da ele alınarak ahlâk ve görgü kavramları bir arada sunulmaktadır. Bu konuda, seçilen hikâyelerdeki eğitici cümlelere şunlar örnek olarak verilebilir:

“ Hile ve garez ayrılığa sebep olur. Böylelerinin sonu kötü olur.” (Sevim, 2006: 54)

“ Başkalarının hakkında dedikodu yapanlar da onların etlerini yemiş gibi olurlar.” (Sevim, 2006: 71)

“ Rüşvet alan, fil yavrusu gibidir, bir gün fil kökünü kazır, mahveder.”(Zeren, 2005: 53)

“ Yaşlı insanlar görünüşte ihtiyardır. Ama gerçekte çocuk gibidir. Toplumdaki yerleri ne olursa olsun gönülleri tertemizdir.” (Sevim, 2006: 58)

“ Her zaman yaşlılara hürmet şarttır.” (Zeren, 2005: 108)

“ Peygamber efendimiz onun hastalığını duyup ziyaretine gitmiş. Çünkü o, hastaların ziyaret edilmesinden Allah’ın hoşnut olduğunu biliyor, insanlara değer veriyor ve gönüllerini hoş tutmaya özen gösteriyormuş.” (Sevim, 2006: 55)

Varlık ağacının meyvesi olan insan, melek olmadığı için her an hata yapabilir. İnsanı hatasıyla kabul edebilmek büyük bir erdemdir. Mevlâna eşyanın esiri olan insanı benlik bağlarından kurtarıp eşyaya hâkim olan bir yapıya kavuşturmak ister. İnsan kendini tanıyıp değer yargılarını çözmeye başladıkça maddi kazanca değil mânevi kazanca değer vermeyi öğrenir. Mevlâna, dünyevi kazancın peşinden gitmenin sakıncalarını da vurgular ve bu konuyu genel olarak şu cümlelerle açıklamaya çalışır:

“Cömertlik, istekleri ve lezzetleri terk etmektir.” (Zeren, 2005: 39)

“Fakir olmak ayıp değil. İnsanın gönlü zengin olmalı.” (Yalsızuçanlar, 2005: 35)

“ Altın sizin olsun. Bana gönül getirin, gönül!” (Yalsızuçanlar, 2005: 181)

“Ey büyükler, ey ünlü kişiler! Sultan buyruğu mu daha az değerli yoksa inci mi? Siz incinin ışıltısına kapılıp sultanınızı görmediniz.” (Sevim, 2006: 17)

“İnsanın ruhu dünyaya duyduğu bağlılık arttıkça sınırlanır, dünya nimetlerinden vazgeçtiği ölçüde özgürlüğe ulaşır.” (Sevim, 2006: 27)

“ Tane arayan nice kuşlar vardır ki , boğaz hırsı boğazlarının kesilmesine sebep olur.” (Sevim, 2006: 85)

“ Çok kazanma hırsı bazen insanın aklını başından alır, elindekini de kaybetmesine sebep olur.” (Sevim,2006: 122)

Mevlâna, çocuklara arkadaş seçiminde dikkatli olmalarını; cahil, terbiye bakımından zayıf, sözünde durmayan, insanlarla dostluk kurmaktan uzak durmalarını tavsiye etmektedir. Akıl ve terbiyeden kaçanlarla arkadaşlık kurmakla arkadaş sayısı çoğalmış olmaz. Bunlar insanla diğer dostlarının arasını açmak için fırsat kollarlar. Bu bakımdan bu tür kimselere uymamak gerekir. Mevlâna düşmanın bile akıllı olması gerektiğini savunan, akılsızlıktan sakınan biridir ve çocuklara da hikâyeler yoluyla bunu anlatır. O, çocukların iyi bir arkadaş çevresinde olmalarını ister. Dostluk kurmak kolay olmadığından herkesle yakın arkadaş olmak insana zarar verebilir. Dostunun iyi olmasını isterken çocuk, kendisi de iyi bir dost olmaya gayret göstermelidir. Bu düşünceleri Mevlâna, hikâyelerdeki bazı cümlelerle vurgular:

“ Kim gerçek dostlarıyla düşüp kalkarsa, külhanda bile olsa gül bahçesindedir. Fakat gerçek dost olmayanlarla düşüp kalkan, gül bahçesinde de olsa külhanda sayılır.” (Zeren, 2005: 91)

“ Dost ziyaretine eli boş gidilmez.” (Zeren, 2005: 99)

“ Soysuz kimselerin hürmeti hikâyedeki hizmetçi gibidir. Böyle bir dosta sahip olmaktansa kimsesiz kalmak iyidir.” (Sevim, 2006: 40)

“Akıllı insanların düşmanlığı böyledir. Akıllıların zehri bile can için bal gibidir.” (Sevim, 2006: 47)

“ Ayının dostluğunu, akıllı bir insana tercih eden yiğit canından olmuş.” (Sevim, 2006: 49)

“ Dostluktan maksat muhabbettir.” (Sevim, 2006: 73)

“ Düşmanların en çetini sizin içinizdedir.” (Yalsızuçanlar, 2005: 168)

Mevlâna, gönlündeki şüpheleri gideremeden kıvranıp duran kişilerin her an nefsin ve şeytanın tuzaklarına düşebileceğine dikkat çeker. Hikâyelerde Şeytan, çocuğu ürkütmeden sunulmaktadır. “İblis” olarak da geçen “Şeytan” ile “nefs” kavramları “Bizi kandıran kötü adam” olarak çocuğun hayâl dünyasına yerleştirilmeye çalışılmıştır. Nefs, insanı hataya sürükleyen en önemli şeylerden biri olarak sunulur. Ancak nefs soyut bir kavram olduğu için, çeşitli benzetme ve temsiller yoluyla çocuğun anlaması sağlanır, bazı cümlelerle de bu düşünce kavratılır.

“ İnsan nefsi de bu yılan gibidir, canlandığı zaman kişiyi kendine esir eder ve hatalara sürükler.” (Sevim, 2006:77)

“ Nefis de böyledir. Birisi ona nimet verir, o da nimeti inkar eder. Sıkıntıya düşenler bu yüzden şükrederken, nimete ulaşanların azgınlığı da bu yüzdendir.” (Yalsızuçanlar, 2005: 143)

Mevlâna şekle değer vererek dış güzelliğe takılıp kalanların, şekillerin içindeki gizli güzellikleri göremedikleri için görüş açılarının, ufuklarının dar olduğunu ifade eder ve onları akıldan yoksun, hiçbir şeyden haberi olmayan taşlara benzetir. Böyle insanların yanılgılarını hikâyelerdeki bazı cümleler yoluyla açıklayarak da çocukları, ruh güzelliğinin de bilincinde olmaları, dış güzelliğe dayalı önyargılardan uzaklaşmaları konusunda uyarır.

“ Suret testidir, güzellik ise şaraptır. Allah bana Leyla’nın suretinde aşk şarabı içiriyor. Onun için sizin onu görmeniz benim görmemden çok farklı.” (Zeren, 2005: 122)

“ Görünüş ne kadar güzel olursa olsun, kötü huylu bir kişide ise değeri yoktur. Kişi görünüşte kötü olsa bile iyi ahlâkı, güzel huyu ile değer kazanır ve çevresi tarafından sevilir. Görünüş geçicidir, mâna ise kalıcıdır.” (Sevim, 2006:52)

Mevlâna'ya göre insanın benliğin sınırlarını aşıp mükemmelliğe ulaşmasında aklını kullanıp nefsin bağından kurtulma, kendinin farkına varıp insan olma şuuru önemli bir aşamadır. Akıl, nefsi ve Şeytan'ı yenen hazinelerden biridir. Ona göre akıllı insan çevresine ne kadar yararlı olabilirse akılsız insan da o kadar zarar verebilir. Bu nedenle Mevlâna, çocukları akılsız insanlardan uzak kalmaları konusunda uyarır. Sorunların çözümü için de akıl kavramının önemine değinir.

" Akıllı insana düşen, görünüşü aynı da olsa iki şey arasındaki farkları anlayıp doğru olanı seçebilmektir." (Sevim, 2006: 20)

" Akılsız kişinin sevgisi ayının sevgisi gibidir. Onun sözüne de işine de güvenilmez. Vefası sürekli olmaz." (Sevim, 2006: 49)

" Bir şeyi bilmeyen cahil kişiler bağımıza geçerlerse eşeğin sahibini eşek diye götürürler mi götürürler." (Zeren, 2005: 119)

"Padişahlar aklı kıt, cimri vezirlerin sözlerine uyarsa, devletini de makamını da alçaltır." (Sevim, 2006: 93)

"Akılsız kişi çevresine zarar verir, ondan uzak durmak gerekir.Akıllı kimsenin eleştirileri bile yararlıdır. Dikkate alınmalıdır." (Sevim, 2006: 94)

Mevlâna, hata yapanların hemen cezalandırılmamasını, af ve kolaylık yolunun tercih edilmesini öğütler. Önemli olan bu hataların farkına varıp hatada ısrar etmemek; Allah'a, bireye ve topluma karşı işledikleri suçlardan ötürü özür dilemek ve tövbe edebilmektir. Ancak kişi, edepsizlikleri alışkanlık haline getirerek hoşgörüye sığınıp, affedilme düşüncesiyle azgınlıkları dizginlememezlik etmemelidir. Böyle olmadığı takdirde Mevlâna çocuklara affetmeyi, kin tutmamayı, af dilemeyi ve tövbe etmeyi öğütler. Dua etmenin inceliklerini sunarak Allah'tan af dilemenin önemine de değinir. Mevlâna kendi çaba ve gayretlerine rağmen nefsinden sıyrılmada zorlanan kişilerin Allah'a dua ederek onun yardımını istemelerini öğütlemektedir.

“ Ey Rabbim! Elimiz boş, lâkin yüreğimiz umutla geldik huzuruna. Bizi bağışla.” (Zeren, 2005: 54)

“Ey Allah’ım, suçluyum, ümidimi halka bağladım, dileğimi halktan umdum.” (Sevim, 2006: 139)

“ Ey kardeş, çocuklar gözbebeğimizdir. Çocukların ağlaması merhamet denizini coşturur, murat kapılarını ardına kadar açar.” (Sevim, 2006: 43)

“ Allah gönülden yapılan duaları kabul eder.” (Sevim, 2006:142)

“Sultan Mahmut onların gereken dersi aldığını düşünüp onları affetmiş.” (Sevim, 2006: 138)

Mevlâna’ya göre çocukların kendilerine yol gösterenleri dinlemeyip başına buyruk hareket etmeleri doğru değildir. Gençler ve çocuklar, bilgili ve erdemli kişilerin tecrübelerinden faydalanmalı, onların tavsiyelerine değer vermelidir. Bu kişilerce kişi önce kendisinin farkına vardırılır, sonra da topluma kazandırılır. Onların daha iyi yetişmelerini sağlamak için bazen onlara kızılabilir. Bu, bir ziraatçının daha iyi ve bol ürün alabilmek için meyvelerin dallarını budamasına benzer. Bilge kişiler, çocukları olgunlaştırıp topluma faydalı birer fert haline getirebilmek için onlara rehberlik ederler. Mevlâna bu düşüncelerini hikâyelerde şu cümleler aracılığıyla sunar:

“ Uykuya dalmış bilgisiz kişiye öğüt vermek, çorak toprağa tohum atmak gibidir. Aptallık ve bilgisizlik yırtığı, yama tutmaz.” (Zeren, 2005: 131)

“ O yolcunun, âlimin öğüdünü unutmadığı için, hayatı kurtulmuş.” (Sevim, 2006: 71)

“ Yalan ve boş sözlere alışkın olan kişiler, güzel nasihat ve doğru sözler karşısında rahatsız olurlar, o güzel sözler onlara fayda vermez.” (Sevim, 2006: 91)

“ İşle verilen öğüt, sözlü öğütten daha verimliydi, tıpkı Hazreti Osman’ın yaptığı gibi.” (Yalsızuçanlar, 2005: 179)

Hikâyeler yoluyla çocuklara öğütlenen kavramlardan biri de adalettir. Çocuklar bu öğütsel cümlelerle âdil olmaya teşvik edilir. Hikâyelerde, Hz. Ömer gibi tarihi şahsiyetler, adaletin öneminin kavratılması amacıyla örnek gösterilir.

“ İki tarafı da dinlemeden hüküm verme!” (Yalsızuçanlar, 2005: 24)

“Sen kendine yapılmasını istemediğin şeyi başkasına nasıl yapıyorsun.” (Sevim, 2006: 124)

Alçak gönüllü olmak, kibir ve gösterişten sakınmak, hırsın bize zarar vermesine engel olmak vs. Mevlâna’nın çocuklara öğütlediği diğer insanî özelliklerdendir. Her insanın tam olarak insan olmadığını belirten Mevlâna, olgun insanlar yetiştirmek amacıyla, hikâyelerinde sık sık bu özellikler üzerinde durur.

“ Sarayın yakınında Dicle Nehri akmasına rağmen onun getirdiği bir testi suyu çok önemli bir hediyeymiş gibi kabul etmişler.” (Sevim, 2006:29)

“ İnsan tarafgirlikten, hiddet ve hırstan şaşı olur. Hakkı ve hakikati olduğu gibi göremez.” (Zeren, 2005: 16)

“ Bildiğiyle kibirlenen ve başkalarını küçük gören kişiler, bilgilerinin sınırlarının farkında olmayanlardır.”(Sevim, 2006: 23)

Mevlâna bir ideal için yola çıkan kişinin karşılaştığı zorluklardan şikayet etmeye hakkı olmadığını belirtir. Bu yolda zayıflık göstererek ortalığı velveleye vermek hoş değildir. Çünkü erlik ve erdem kolay elde edilmez. Başkalarının verdiği sıkıntı ve eziyetlere katlanan insanın, amacına çok daha kolay ulaşabileceğini söyleyerek çocuklara sabırlı olmalarını öğütler. Hikâyelerdeki bazı cümleler bu mesajı verme amacı taşımaktadır:

“ Bu işte gül fidanından aşağı mısın ki, o gül elde etmek için bir yıl dikene sabrediyor. Leyla’nın aşkıyla ayağına batan diken, başkalarının armağan edeceği yüzlerce gül demetinden iyidir.” (Yalsızuçanlar, 2005: 56)

“ Sabırlı kişi kanadını yok sayarsa, kanatları onu kötülüklere düşürmez.” (Sevim, 2006: 105)

“ Kim sabrederse rızkı gelir.” (Sevim, 2006: 114)

“ Sabırlı ve alçakgönüllü olmak, kişiyi mânevi âlemde en güzel makamlara yükseltir.” (Sevim, 2006: 149)

İnsanın karşılaştığı sorunların üstesinden gelmede en büyük yardımcısı sevgidir. Kalbinde sevgi bulunan kişi çarpık duygulardan arınarak yeni ufuklara yelken açabilir. Yeni bir benlik kazanmanın eşiğinde olan insan, bunu sevgi ile gerçekleştirebilir. Özellikle ilköğretim çağındaki çocuklar için sevgi kavramı çok önemlidir. Onlar sevgiyi yaşamak ve yaşatmaktan haz alırlar. Bu kavramı okudukları hikâyeler yoluyla da pekiştirirler. Fedakârlıları öğrenirler. Seven, sevdiğini elde etmek için birçok sıkıntı ve zorluğu göze alır. Engelleri aşarak ona kavuşur. Mevlânâ bu durumu, Sultanının buyruğu karşısında inciye kıymet vermeden onu kıran kölenin hikâyesiyle anlatır.

“En değerli hazineler, sevilenin buyruğu karşısında değerini kaybeder. Seven kişinin gözü dünya hazinelerini görmez.” (Sevim, 2006: 18)

“ Aşk; büyüklere baldır, çocuklara süt.” (Zeren, 2005: 150)

Mevlâna sevginin yanı sıra cesaretin de önemine değinir ve hikâyelerdeki kahramanların cesur davranışları ve sözleri ile çocuklara örnekler sunar. Cesareti, amaca ulaşmak için kişide mutlaka bulunması gereken bir silah gibi görür. Bazı cümlelerle de cesareti çocuğa doğrudan açıklar.

“ Geceleyin mezarlıktan yahut da korkulu bir yerden geçerken, gözüne bir hayâl görünürse sakın korkma. Yüreğini sağlam tut, üstüne saldır. O zaman onun kaçtığını göreceksin.” (Zeren, 2005: 30)

“ Eğer onda yürek ve ciğer olsaydı hiç ikinci defa gelip bu tuzağa düşer miydi?” (Zeren, 2005: 118)

“ Korkusuz misafir cesareti sayesinde sınırsız hazinelere sahip olmuş.” (Sevim, 2006: 90)

“ Tehlikelerden korunmak için dikkatli ve kararlı olmak gerekir.” (Sevim, 2006: 100)

“ Durup ağlamak çare değil, sabır ve cesaret gerek.” (Sevim, 2006: 146)

Çocukları her türlü tuzak ve kötü alışkanlıklardan, çarpık düşüncelerden kurtarmanın güvenli yollarından biri, ailede başlayıp ilköğretimde devam eden eğitimdir. Kendisine verilen her şeyi alma eğiliminde olan çocuk, iyi ve güzel davranışlar öğretilip bunları yapması sağlanırsa topluma yararlı; ihmal edilip kötü iş ve hareketlere yönelmesi engellenmezse azıtarak ahlâksız ve topluma zararlı bir insan olur.

Çocukları topluma yararlı birer fert olarak yetiştirmek için ahlâkî değerler öğretilip bunlara dayalı bir hayat tarzı oluşturmaları sağlanırsa, çocuklar kendilerinin değerini fark edebilirler. Bu, onların hem sosyal hayatla bütünleşmelerine zemin hazırlar, hem de çeşitli sosyal ve kültürel faaliyetlere katılarak başarma, paylaşma, özgüven sahibi olma gibi yeterliliklerini besler. Çocuk, kendisini ve çevresini seven ve kendisi başta olmak üzere her insana saygı duyabilen, hoşgörülü bir birey olarak yetişir. Mevlâna’nın tüm güzelliğini içinde barındıran hikâyeleri, bu açıdan oldukça önemli bir eğitim aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kısaca ifade etmek gerekirse; bu âlemde sonsuzluk ümidiyle beslenen idealler, ruhu doyuran erdemler ve hayatı değerli yapan hazineler vardır. Kendi iradesini kendi eliyle çürüten nesillerde bir kurtarıcıya ihtiyaç duyulur. Halbuki her çocuk bir âlem ise, her birinin ayrı bir düşünen başa ihtiyacı vardır. Kendini yetiştirmeden kurtarıcı bir baş arayan nesil, ekilmeden sulanan fidana benzer. “Sanatında ustalaşmadan dükkân açma. Önce bir ustaya sıkılmadan hizmet et.” (Sevim, 2006: 63) İnsanlığın kurtuluşu aklın ışığında bilgi ve hikmetle yetiştirilen, düşünen nesillerdedir. Bilgi çağında nesillerini güzel bir terbiye ile yetiştirip onlara güven duygusu kazandıran milletler, yarınlarına güvenle bakabilirler. Zirâ bugünün çocukları yarının toplumunu idare edecek değerlerdir.

4.3.4. Seçilen Hikâyelerde Yer Alan Karakter ve Semboller:

Mevlâna'nın her hikâyesi insanı doğruya ve güzele götürecek öğütler üzerine kuruludur. Öğütler kimi zaman açıkça verilirken kimi zaman, hikâyedeki karakterler yoluyla, sezdirilerek verilir. Hikâye kahramanları bazen veli, bazen hırsız, bazen padişah, bazen de bir hayvandır. Hepsi de artısı ve eksisiyle canlanırlar. Aslında kimlikleriyle değil, meziyet veya zaaflarıyla öykülenirler.

Mevlâna, karakterleri değil, egomuzu, korkularımızı, endişelerimizi dillendirir. Aslında konuşan kibirdir, kıskançlıktır, bencillik, hırs ya da iyiliktir. Hikâyeler çok eski zamanlarda geçse de, insan her devirde ve her yerde yine insandır. Erdeme giden yol ise her zaman insanın kendisini bilmesinden geçmektedir. Bu nedenle Mevlâna'nın hikâyeleri bugün hâlâ geçerliliğini korumaktadır.

Mevlâna'nın hikayeleri için seçtiği karakterler dolaylı bir "alt anlam" içerirler. Eğer dikkatimizi onların dış görünüşüne yoğunlaştırırsak verilmek istenen mesajı algılamakta güçlük çekebiliriz. Çünkü her karakteri gerçekteki yansımasıyla algılarız. Eğer dikkatimizi dış görünüşün ötesine yoğunlaştırırsak Mevlâna'nın niyeti olan "alt anlam" ile karşılaşırız. Bu nedenle Mesnevî'den seçilmiş hikâyeleri herkes aynı oranda anlayamayabilir. Mevlâna'nın amacını sadece hikâye anlatmak olarak algılayanlar "Ne var Mesnevî'de…ben şöyle bir okudum, içinde aslan, tavşan hikâyelerinden başka bir şey göremedim…" (Demirci, 1997: 83) derler.

Bu yanılgıyı engelleme adına, seçilen hikâyelerdeki karakter ve sembolleri açıklamak yararlı olacaktır. Tanrının insanlık için yarattığı her şeyin mutlak bir anlamı olması gibi Mevlâna'nın da hikâyelerinde kullandığı her şeyin bir amacı ve anlamı bulunmaktadır.

4.3.4.1. Kişiler:

Seçilen hikâyelerdeki karakter örgüsü oldukça geniştir. Hikâyenin amacına uygun özellikleri olan kişiler seçilmiştir. Bunlar kimi zaman özel adlarıyla, kimi zaman meslek ya da ünvanlarıyla verilirken kimi zaman tamamen belirsiz şekilde karşımıza çıkarlar.

Belirsiz karakterlere örnek olarak şunlar verilebilir: güzel bir kız, iyi kalpli bir adam, gönül gözü açık bir adam, bir yiğit, bir derviş, adamın biri, Kazvinli bir genç, toprak yiyen bir adam, susuzluktan yüreği yanan adam… Bu karakterler sıklıkla kullanılmış ve Mevlâna tarafından istenilen şekilde sunulmuştur.

Seçilen hikâyelerde bazen, en büyük ilâhi güç olan Tanrı'nın konuşturulduğu da görülür. Aslında Mevlâna yaratıcı olan Allah'a hikâyelerinde, "Padişah" gibi semboller vasıtasıyla yer verirken kimi hikâyelerinde onu doğrudan okuyucunun karşısına çıkarmaktadır.

Çocuk için soyut olan "yaratıcı" konusundaki bu tutum, verilen mesajın çocuktaki etkisini arttıran bir özellik olarak kabul edilmektedir. Yalsızuçanlar'ın hazırladığı "Mesnevî'den Hikâyeler" kitabında yer alan "Sözün Hikmeti" adlı hikâye bu konuda güzel bir örnek olarak karşımıza çıkar:

> Bir gün Allah, Musa'ya, 'Ey Musa, hastalandım, niçin bana gelmedin?' diye selendi. Bunu duyan Musa çok şaşırdı. Allah'a, 'Allah'ım bu sözün hikmetini bana söyle?" diye sordu. 'Benim bir kulum hasta olduğunda, onun hastalığı benim hastalığımdır' diye buyurdu Allah. (Yalsızuçanlar, 2005: 118)

Benzer şekilde, kimi hikâyelerde de Cebrail'in ve Şeytan'ın konuşturulması, hikâyelerin çocuk üzerindeki etkisini destekleyen unsurlar arasındadır. Soyut olan bu kavramlar, hikâyeler yoluyla çocuğun zihninde somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu konuda yine Yalsızuçanlar'ın hazırladığı kitaptaki "Dilek" ve "Düşmanların En Çetini" adlı hikâyeler örnek olarak verilebilir:

"Cebrail bir gün İbrahim'e, 'Bir dileğin var mı?' diye sordu. İbrahim, 'Hayır!' dedi. 'Yalnız sen aradan çekil, çünkü gerçek göründükten sonra araç, sıkıntı haline gelir.'" (Yalsızuçanlar, 2005: 89)

"Şeytan gelip, 'Haydi Müslümanlarla savaşın, ben de size yardım edeceğim.' demişti ya. Sonra Resulallah'ın yanındaki o melek ordusunu görünce korkup, 'Ben sizin görmediklerinizi görüyorum, dağılın, gidin.' diyerek onları bırakıp gitti." (Yalsızuçanlar, 2005: 168)

Mevlâna'nın hikâyelerinde çok nadir de olsa cansız varlıkların konuşturulduğu görülmektedir. Yalsızuçanlar'ın hazırladığı kitaptaki "Akıl ve Söz Sahibi" adlı hikâye buna örnek gösterilebilir:

> Zülkarneyn Kaf Dağı'na gittiğinde, dağın güzelliği karşısında hayrete düştü: 'Senin yüceliğin yanında diğer dağlar nedir ki?! ' dedi. Kaf Dağı'ndan şöyle cevap geldi: 'Benim o dağlara kadar uzanan gizli damarlarım vardır. Allah bir yere deprem vermek isterse bana bildirir, ben de o damarımı oynatırım, Allah'tan 'Dur!' emri gelene kadar. Hiç kıpırdamadan duruşuma aldanma, çünkü ben sürekli hareket halindeyim. Tıpkı akıl gibi, akıl da durgun görünür ama söz ondan depreşir. (Yalsızuçanlar, 2005: 141)

Mevlâna'nın kadın ve erkeğe, hikâyelerinde eşit şekilde yer verdiği söylenemez. Karakterlerin hemen hemen hepsi erkektir. Kadından çok az bahseden Mevlâna, onu kimi zaman "iyilik, güzellik" kimi zamansa "kötülük, fesatlık" sembolü olarak kullanır. Mecnun'un âşık olduğu kadın olan Leyla, hikâyelerde "Allah'ın güzelliği" ni temsil eder. Burada kadın yücedir, önemlidir. Ama kadının, günahı cezbettirici özelliği de hikâyelere yansıtılmıştır. Mevlâna, özellikle gençlerin, yanlışa düşmemek için kadının büyüsüne kapılmaması gerektiğini vurgular. Bu konuda Yalsızuçanlar'ın hazırladığı kitaptaki "İblis'in Muradı" adlı hikâye örnek gösterilebilir:

> İblis, 'Ey herkesin rızkını veren Allah, avlanabilmek için senden büyük bir tuzak diliyorum.' dedi. Allah ona gümüş, altın ve sürü dolu at gösterdi. 'Bunlarla insanları avlayabilirsin' dedi Allah. (…) Ama İblis'e bunlar da az geldi, daha fazlasını istiyordu. Allah da ona güzel nimetler, değerli şaraplar, ipekli kumaşlar verdi. Fakat İblis yine memnun olmadı. 'Allah'ım, kullarını tuzağa düşürmek için bundan fazlasını istiyorum. Öyle bir varlık olmalı ki, insanı aldatsın, baş aşağı düşürsün. Böylece senin gerçek kulların olmayanlar ayırt edilsin.' Bunun üzerine, erkeklerin aklını, sabrını alıp götüren kadın güzelliğini İblis'e gösterince, İblis sevinmeye başladı, 'İşte muradıma erdim.' dedi." (Yalsızuçanlar, 2005: 133-134)

Mevlâna'nın hikâyelerinde "kadın" zaman zaman erkekten daha sabırsız, günaha daha yakın gibi gösterilir. Örneğin Emine Sevim'in hazırladığı "Mesnevî'den Seçme Hikâyeler" adlı kitapta yer alan "Kedinin Suçu" adlı hikâyenin başında kadın şöyle tanıtılır: " Fakir fakat evine bağlı bir adam varmış.(…) Fakat o ne kadar iyi ise karısı da o kadar beceriksiz, yalancı ve pasaklı imiş. Kocasının zorluklarla kazanıp getirdiklerinin kıymetini bilmez çoğunu ziyan edermiş.(…)" (Sevim, 2006: 117)

Mevlâna'nın bu tutumu pek çok kesim tarafından yanlış anlaşılabilir. Çünkü kadının ikinci planda bırakılması, modern çağımızın bakış açısına uygun değildir. Mevlâna'nın hikâyelerinde kadınlara yüklenen bazı roller yanlış yorumlanmaya açıktır. Ancak Mevlâna, her zaman aynı şekilde ele almaz kadını. "Leyla" karakteri buna örnek olarak verilebilir. Yine kimi hikâyelerde kadın, yavrusuna doğruluğu öğütleyen yol gösterici olarak da işlenmektedir. "Mevlâna için 'adam', 'mertlik' ve 'erkeklik'; ruhani olgunluk seviyesine ulaşmış insanı belirtmek için, hem erkek hem de kadına eşit olarak uygulanabilecek terimlerdir." (Baldock, 2006: 220)

4.3.4.1.1. Dinî Kişiler:

Mesnevî'nin Kur'an'dan beslenmiş bir eser olduğunu daha önce belirtmiştik. Bu nedenle Kur'an'da yer alan pek çok karakter, Mevlâna'nın hikâyelerinde yer alır. Bu karakterler, okuyucuya kazandırılmak istenen davranışın en önemli temsilcileri olarak karşımıza çıkarlar.

"Tarihe bağlı milli temelimizi oluşturan bu zatların incelenmesi, tanınması, özellikle gençlerimize öğretilmesi, arayış içinde olan, zaman zaman benliğini unutarak başka vadilerde gezinen gençliğimiz için, sağlam yol, gerçek İslâm ve kendimize gelme hareketi olacaktır." (Koçkuzu, 1987: 248)

4.3.4.1.1.1. Peygamberler:

"Resûl yeni bir dinin kurucusu iken, Peygamber daha önce bir resûl tarafından açıklanan ruhani mesajı yeniler." (Baldock, 2006: 146) Mesnevi'de en fazla zikredilen ve örnek gösterilen kişiler, şüphesiz dört resûl ve diğer peygamberlerdir.

Hz. Mevlâna, onları Hakk'a ve hakikate doğru büyük yürüyüşte, aynı misyonu taşıyan önderler olarak gösterir ve her peygamberin bir mesleği, bir usûlü olduğunu, fakat hepsinin bizi Hakk'a ulaştırdığını söyler.Peygamberler, gizli kötülükleri bilip bizi o kötülüklerden kurtaran kimselerdir. Onlar, cihan halkının görmediği şeyleri görmüşlerdir. Ona göre, peygamberlerin bizim üzerimizde hakları çoktur; çünkü bizim sonumuzdan haber vermişlerdir. Mevlâna, peygamberleri "en güzel öğütçüler" olarak kabul eder ve onların nefeslerinin taşa bile tesir edeceğini söyler.

Hz Muhammed:

"Mevlâna'nın en büyük bildiği, daima hayran olduğu ve her eserinde misilsiz övgülerle andığı insan kimdir? O insan, Hz. Muhammed'dir." (Kabaklı, 1983: 104) İslamiyet'e gönül vermiş olan Mevlâna, Mesnevî'deki hikâyelerinde Hz. Muhammed'den sıklıkla bahseder. En son Peygamber olan Hz. Muhammed, bütün Müslümanların hayatlarında çok önemli bir yere sahiptir, çünkü onlara İslâm dinîni öğretmiştir. "Zaten temelde İslâm dinî herkese Allah'a ve elçisine bağlanmayı görev olarak vermiş bulunmaktadır."(Koçkuzu, 1987: 247)

Seçilen hikâyelerde Hz. Muhammed, "Peygamber Efendimiz, Peygamberimiz, Resûlullah, Peygamber, Allah'ın Elçisi" gibi ifadelerle anılmaktadır. Davranışları ile insanlara en güzel örnek olarak kabul edilen Hz. Muhammed, Mevlâna'nın hikâyelerinde sözleri ile de örnek olan bir Peygamber, ilâhi bir yol göstericidir.

Hz. Muhammed vesilesiyle onun hayatındaki şahsiyetlerden de bahsedilir hikâyelerde. Örneğin "Sütanne Öyküsü" adlı hikâyede Muhammed Peygamber'in doğumu dolayısıyla anne ve basının adları da (Halime, Abdülmuttalib) kullanılır. Benzer şekilde bazı hikayelerde de Hz. Muhammed'e kötülük yapanlardan biri olan Ebu Cehil'in adı, kötülük edenlerin sonunun da kötü olduğu mesajının verilmesi amacıyla, kullanılır. Hz. Muhammed kendisine kötülük yapan bu adama asla kötü bir söz söylemez. Böylece çocuklar için yeni bir davranış örneği verilmiş olur.

Sevim'in hazırladığı "Mesnevî'den Seçme Hikayeler" adlı kitapta yer alan "Peygamber Efendimizin Hasta Ziyareti" isimli hikâyenin başında, Allah'ın en son elçisi olan Muhammed Peygamber şöyle anlatılır: "Bir sahabe hastalanmış(…)Peygamber efendimiz onun hastalığını duyup ziyaretine gitmiş. Çünkü o, hastaların ziyaret edilmesinden Allah'ın hoşnut olduğunu biliyor, insanlara değer veriyor ve gönüllerini hoş tutmaya özen gösteriyormuş." (Sevim, 2006: 55) Aynı hikâyede Hz. Muhammed, insanlara dua etmeyi öğütler. Dua ederken daima iyilik istemenin önemini vurgular. "Bundan sonra böyle dua etme, çünkü bu dua sana zarar verir.Duana şöyle başla: 'Ey Allah'ım, bize dünyada ve ahirette iyilikler ihsan et.'"(Sevim, 2006: 56) Kısacası Mevlâna, vermek istediği mesajı Hz. Muhammed aracılığıyla en güzel şekilde sunar okuyucusuna.

Hz. Musa:

Yahudiliğin kurucusu olan Hz. Musa da Mesnevî'de adı geçen Peygamberler arasındadır. Hikâyelerde Hz. Musa gerçekleştirdiği mucizelerle insanları doğru yola sevk etmeye çalışır. Bazı hikâyelerde de Musa Peygamber'in Allah ile konuştuğu, kainatın düzenini merak edip sorguladığı görülür. Burada Hz. Musa, tüm insanlığın merak ettiklerini dile getirmektedir. Okuyucu da onun aracılığıyla bazı bilinmezliklere cevap bulur. Örneğin, Yalsızuçanlar'ın hazırladığı "Mesnevî'den Hikayeler" kitabının "Dilek" adlı hikâyesinde Allah ile Hz. Musa arasında geçen diyalog şu şekildedir:

> Bir gün Musa Allah'a sordu: 'Madem böyle güzellikler yaratıyorsun, cana veriyorsun, peki sonra neden bunları yıkıp helak ediyorsun?'
>
> Allah: 'Bunu inkarından ya da gafletinden sormadığını biliyorum, bu işin hikmetini öğrenmek için soruyorsun, insanlara bildirmek için soruyorsun. Soru da bilgiden doğar, yanıt da. (…) Öyleyse yeryüzüne bir ekin ek ve yanıtını öğren.'
>
> Musa ekin ekti. Ekinler büyüdü. İyice olgunlaştıktan sonra Musa orağı alıp onları biçti. Tam bu sırada Allah ona: 'Güzelce ektin, yetiştirdin de olgunlaşınca ne diye biçtin onu?' diye seslendi.
>
> 'Ya rabbi burada buğday da var saman da . İkisini birbirine karıştırmamak için yapıyorum.'
>
> Bunun üzerine Allah: 'İşte yaratılmışların içinde temizler de var, balçığa bulanmışlar da. Nasıl buğdayı samandan ayırmak gerekirse iyi ile kötüyü de ayırmak gerek.' (Yalsızuçanlar, 2005: 89-90)

Mevlana, Hz. Musa gibi Firavun'u ya da Yahudileri de bazı mesajları verme adına sembol olarak kullanır. Görünüşte bu insanlardan bahsediyor gibi görünebilir, ama içerikte insanda bulunan bazı özelliklerden bahsediyordur.

Mevlâna, bu karakterler ile vurgulamaya çalıştığı asıl maksadı Mesnevî'nin üçüncü cildinde şöyle açıklar: "Musa'nın anılışı, hatırları oraya bağlıyor, bu hikâyeler evvelce olup biten şeylere aittir zannını veriyor. Hâlbuki Musa'yı anmamız işi gizlemek için.(…) Musa da sende Firavun da. Bu iki düşmanı da kendinde ara." (Baldock, 2006: 144)

Hz. İsa:

Hristiyanlık dininin kurucusu Hz. İsa da seçilen hikâyelerde yer alan Peygamberlerdendir. İsa Peygamber hikâyelerde "Hz. İsa", "İsa" ya da "Mesih" olarak anılır. Annesi Meryem de hikâyelerde yer alan karakterlerdendir. Bu isimlerden bazen hikâyenin başında içerikle ilgili olarak kısaca bahsedilir, sonra asıl hikâyeye geçilir. Örneğin; Yalsızuçanlar'ın hazırladığı kitapta yer alan "Cennet Kokusu" böyle bir hikâyedir. Hikâye aslında kafir bir kadın ve onun iki aylık bebeği ile ilgilidir. Ancak hikâyenin başında İsa ve Meryem'den şu cümlelerle bahsedilir: "Meryem yalvarınca, İsa daha bebek iken dile gelip konuşmadı mı? Herkesin içinde böyle gizli bir ses vardır." (Yalsızuçanlar, 2005: 165)

Yine aynı kitaptaki "Beni Tutma" adlı hikâyede İsa Peygamber bir ahmaktan hızla kaçmaktadır. Burada anlatılmak istenen, ahmaklığın çevresine ne derece zarar verebileceğidir. Hikâyede İsa bir semboldür. "İsa'nın bile düzeltmeye gücünün yetmediği ahmaklardan uzak durulmalıdır." mesajı okuyucuya İsa aracılığıyla verilmeye çalışılmıştır. Zira Hz. İsa'nın ölüleri bile diriltebilen yüce bir Peygamber olduğu herkesçe bilinmektedir.

Hz. Davud ve Hz. Süleyman:

Hz. Davud, kendisine kutsal kitap gönderilen peygamberlerden biridir. Hikâyelerde çok az geçer. Hz. Davud da yüce bir insan olarak okuyucuya sunulur. Hz. Süleyman diğer peygamberler gibi insanları, Allah'a imân etmeye, şirk koştukları ilâhlarından uzaklaşmaya, Allah'ın emir ve tavsiyelerine uymaya davet etmiştir.

Hz. Davud'un oğlu Hz. Süleyman da hikâyelerde yer alan Peygamberler arasındadır. Allah, Hz. Süleyman'ı -aynı Hz. Davud gibi- İsrailoğulları'na peygamber olarak göndermiştir. Onu hidâyete ulaştırmış, salih kullarından biri olarak saymış ve diğer peygamberler gibi âlemlere üstün kılmıştır.

Hz. Süleyman adının geçtiği her yerde, Sebâ Kraliçesinin adı da hemen hatırlanmaktadır. Bilindiği gibi Yemen'deki Sebâ devleti, Kraliçe Belkıs tarafından idare edilmektedir. Belkıs'ın Müslüman oluşu Hz. Süleyman'ın, "Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla" diye başlayan mektubuyla gerçekleşmiştir.

Mevlâna, Hz. Süleyman ve tahtından, ûnvanından, servetinden vazgeçen Belkıs'ı, okuyucuya "Dünya nimetlerinden sıyrılmak bizi nefsimizin azgınlığından ve kötü huylardan arındırır." mesajı vermek amacıyla, örnek olarak kullanmıştır.

"Süleyman, bilgeliği, insanlar ve hayvanlar üzerindeki mucizevi güçleriyle tanınıyordu." (Baldock, 2006: 179) Özellikle kuşlarla olan diyalogları Mevlâna'nın hikâyelerine konu olmuştur. Örneğin; Zeren'nin hazırladığı kitapta yer alan "Hüd Hüd Kuşu ile Karga" adlı hikâyede Hz. Süleyman'ın, Karga ve Hüd Hüd Kuşu ile yaptığı konuşmalar yoluyla okuyucuya yalanın kötü bir şey olduğu ve kaderin önüne geçilemeyeceği gibi mesajlar verilir.

Hz. İbrahim:

Kur'an bize, İbrahim Peygamber'in zamanında yaşayan insanların tek tanrı yerine sayısız putlara taptıklarını anlatır. Hz. İbrahim insanoğlunu tek tanrılı dinlere döndürme amacıyla putları yıkmıştır. Bugünkü tek tanrılı dinlerin temelinde Hz. İbrahim vardır. Mevlâna'nın hikâyelerinde de yine Hz. İbrahim, Allah'a kavuşmaya çalışan kişi olarak sunulur: "Cebrail bir gün İbrahim'e, 'Bir dileğin var mı?' diye sordu. İbrahim, 'Hayır!' dedi. 'Yalnız sen aradan çekil, çünkü gerçek göründükten sonra araç, sıkıntı haline gelir.'" (Yalsızuçanlar, 2005: 89)

Seçilen bu hikâyede İbrahim Peygamber yıllarca arayıp sonunda ulaştığı Allah ile arasına Cebrail'in bile aracı olarak girmesini istememektedir. Bu, onun Allah'a daha yakın olma isteğinden doğar. İbrahim'in haklı cesareti çocuklara verilebilecek güzel bir örnektir.

Hz. Nuh:

Hz. Nuh, kavmini içinde bulundukları batıl sistemi bırakarak Allah'a kulluk etmeye davet etmiş bir peygamberdir. Onlara Allah'tan başka bir ilâh olmadığını, eğer dünyada iken bunu anlamazlarsa ileride azapla karşılaşacaklarını hatırlatmıştır. Bu şekilde onları uyarıp korkutmuş ve imân etmeleri için çeşitli şekillerde açıklamalarda bulunmuştur.

Nuh'un adı duyulunca elbetteki "Nuh Tufanı" akla gelmektedir. İnkârları, alayları, saldırılarıyla azabı tam olarak hak eden kavmin üzerine Allah büyük bir bela göndermiş ve Hz. Nuh'u yalanlayanlar helak olmuşlardır. Hz. Nuh ile birlikte olan müminler ise gemiye binip azaptan kurtulmuşlardır. Helak olanlar arasında Hz. Nuh'un oğlu Kenan da vardır; babasının Peygamber olması onu azaptan kurtarmamıştır. Bu olay Kur'an'da Hûd Suresi ile anlatılır.

Mevlâna Hz. Nuh ve oğlu Kenan'ı, Kur'an'dan aldığı olayı hikâyeleştirerek sunar okuyucusuna. Tufan için oğlunu uyaran Nuh Peygamber onu ikna edemez. Ama bir baba olarak da oğlunun ölümüne dayanamaz. Hikâyede Nuh Peygamber'in Allah'a seslenişi şöyle anlatılır:

> (…) Nuh Peygamber Allah'a: 'Ailenden herkes kurtulacak demiştin bana. Oğlum gitti.'
>
> 'O senin ailenden değil görmüyor musun? Bir diş çürüdü mü artık senin dişin de olsa ondan kurtulman gerekir. Yoksa bütün beden hasta olur. Ama çok istiyorsan dirilteyim, bir Kenan için gönlünü kırmam senin. Ama onun halini ben bilirim.'
>
> Nuh Peygamber bunun üzerine: ' Hayır, hayır' dedi. 'Gerekirse beni de öldür o sularda, çünkü emrin benim canımdır. Kimseye bakmam, baksam bile bahanedir, her defasında baktığım sensin.' (Yalsızuçanlar, 2005: 152)

Hz Yusuf:

Hz. Yusuf'un hikâyesini bir çoğumuz biliriz: Erkek kardeşleri tarafından bir kuyuya atılması, güzelliğiyle kadınların aklını başından alması, zindana atılması, Firavun'un rüyasını yorumlaması, Mısır'da önemli biri haline gelmesi… Mevlâna, onun güzelliğinin yüzüne yansıdığını söyler. Ten-can ilişkisinden bahseder, onun ahlâkının güzelliğini gözler önüne serer ve hayatının bilinmesinden hareketle şöyle bir hikâye anlatır:

> Bir gün Yusuf Peygamberi, merhameti yüksek bir çocukluk arkadaşı ziyarete geldi. Yusuf'a kardeşlerinin yaptıklarını, onların kıskançlıklarını hatırlattı. Bunun üzerine Yusuf: 'O kıskançlık bir zincirdi, biz ise aslandık. Zincire vurulmak aslanı utandırmaz.' dedi. (Yalsızuçanlar, 2005: 98)

4.3.4.1.1.2. Dört Halife:

Dört halife (Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali) Mevlâna'nın hikâyelerinde okuyucuya örnek olarak gösterilen diğer dinî kişilerdir. Bunlardan özellikle Hz. Ömer'in adı , "adalet" kavramını vurgulamak için sık sık kullanılmıştır. "Adaletiyle cihana nam salmış olan, müminlerin emiri Hz. Ömer bir gün Medine'de çamurdan duvar yapıyordu.(…)" (Yalsızuçanlar, 2005: 51) Hz. Ömer aracılığıyla çocuklara adaletli olmaları öğütlenmektedir.

Halifeler hikâyelerin çoğunda , "Hazreti" kelimesi kullanılmadan "Ömer, Ali, Ebu Bekir, Osman" şeklinde verilmiştir. Örneğin Yalsızuçanlar'ın hazırladığı kitapta yer alan "Sınama" adlı hikâyede Hz.Ali "Ali" olarak anılır.

Mevlâna "Mescid-i Aksa Öyküsü" adlı hikâyede bu halifelerin özelliklerini belirten cümleler kurar. Onları okuyucuya tanıtırken aynı zamanda okuyucuyu onlar gibi olmaya özendirir. Hikâye, Mescid-i Aksa'nın tamamlanmasından sonra şöyle gelişir:

> Mescit bittikten sonra Süleyman her sabah oraya gider, kimine sözle öğüt verirdi. İşle verilen öğüt sözlü öğütten çok daha verimliydi, tıpkı Hazreti Osman'ın yaptığı gibi. Osman halife olduktan hemen sonra camiye gidip minbere çıktı. Üç basamaklı olan minberin ikinci basamağına oturmak Ebu Bekir'in adetiydi. Ondan sonra gelen Ömer ise saygıdan üçüncü basamakta durmayı tercih etmişti. Osman da gelip doğrudan minbere yani Allah'ın Elçisi'nin oturduğu yere çıkınca adamın biri şöyle dedi: 'Senden önceki halifelerden üstün olmak sevdasına mı düştün, ya Osman?' Bunun Üzerine Osman: 'Eğer üçüncü basamakta dursaydım, Ömer'e benzediğim düşünülürdü. İkinci basamağa çıksaydım, Ebu Bekir'e benzetilirdim. Minberin üstü ise Allah'ın resûlünün yeri. Kimse beni ona benzetme hatasına düşmez.' (Yalsızuçanlar, 2005: 179)

4.3.4.1.1.3. Sahabe ve Veliler:

Mevlâna, hikâyelerinde pek çok sahabe ve veliye yer vermiş, onları da verilmesi hedeflenen mesaj için birer araç olarak kullanmıştır. Bunlardan birisi Hz. Hamza'dır. Hz. Hamza, Peygamberimizin amcalarının en küçüğüdür. Orta boylu, güçlü kuvvetli, heybetli, onurlu bir sahabedir. Hz. Hamza iyi bir avcı, keskin nişancı olarak tanınır. Mazlumlara yardım etmeyi seven cesur bir savaşçıdır.

Hikâyelerde de bu özellikleriyle tanıtılmaktadır. Yalsızuçanlar'ın hazırladığı "Mesnevî'den Hikayeler" adlı kitapta yer alan "Ölümün Kapısı" adlı hikâyede Hz. Hazma, savaşlara zırhsız gittiği ve kılıçların önüne korkusuzca atladığı için çevresindekilerce eleştirilince, imânının gücünden dolayı ölümden korkmadığını, çünkü ölümün bu dünyanın sonu olmadığını söyler. Böylece çocukların zihinlerindeki "ölüm" imgesinin korkutuculuğunun yerini kabul edilebilirlik alır. Bu nedenle Mevlâna'ya "ölümü bile güzelleştiren adam" denilmektedir.

Hikâyelerde yer alan ve Lokman Hekim olarak bilinen kişi, Allah'ın veli kullarından, güzel konuşan, hikmet sahibi, salih bir kişidir. Kur'an'da ondan övgüyle bahsedilmektedir. Davud Aleyhisselâm zamanında yaşamış siyah renkli bir köledir. Pek güzel sözleri, geniş bilgisi ve üstün halleri ile tanınır.

Örneğin; Zeren'in hazırladığı "Mevlâna'nın Mesnevisinden Seçme Hikayeler" adlı kitaptaki "Lokman Hekim ve Köleler" adlı hikâyede, diğer köleler efendilerinin meyvelerini yedikleri halde Lokman'ın yediğini söyleyerek ona iftira atarlar. Lokman Hekim bu durumdan inancı, cesareti ve zekası sayesinde hemen kurtulacaktır. Hikâyede olay şöyle çözülür: "'Efendim', dedi. 'Hepimize sıcak su içir ovaya inelim, sen atlı olarak biz de yaya olarak koşalım. O zaman gerçek ortaya çıkacak.'(…)Büyük sahrada koşup yorulan köleler yediklerini kusmaya başladılar. Böylece kimin yalancı olduğu anlaşıldı" (Zeren, 2005: 34)

Üzerinde durulan bir diğer isim de tahtından ve tüm servetinden vazgeçip kendisini Allah yoluna adamış biri olan İbrahim Ethem'dir. Tıpkı Allah yoluna tahtını bırakan Belkıs gibi İbrahim Ethem de dünya nimetlerine bağlılığın sakıncalarını anlatmak amacıyla kullanılan bir şahsiyettir.

İbrahim Ethem bir hikâyede, kendisini servetini bıraktığı için eleştiren bir emire, gösterdiği mucize ile mânevi hazinenin sırrını verir. Bu mucize denizdeki yüzlerce balığın ağızlarında birer altın iğne ile suyun yüzüne çıkmalarıdır. Hikâyenin sonunda İbrahim Ethem şöyle der: "Ey Emir, bu saltanat mı daha iyidir, yoksa terk ettiğim saltanat mı? Bu gördüğün sadece sana bir örnektir, gerçek yüzünü görebilseydin kendinden geçerdin."(Sevim, 2006: 60)

4.3.4.1.2. Sosyal Hayata İlişkin Kişiler:

Mevlâna, hikâyelerinin pek çoğunda sosyal hayata ilişkin kişilere yer verir. Bunlar, her gün görebileceğimiz kişilerdir: anne, çocuk, hasta, köylü, şehirli, sarhoş, garip, misafir, komşu, meczup, sağır… Sunulan her kişi, özelliğine göre hikâyede bir anlam ve mesaj üstlenir. Örneğin "sarhoş", Allah yolundan uzaklaşmış, amacını sapıtmış kişileri temsil ederek böyle kimselerin başına neler gelebileceğini gösterir. "Komşu" karakteriyle ise Mevlâna, her şeyin gönülden yapılması, hiçbir şeyin gösteriş için yapılmaması gerektiğini vurgular. "Sağırın Hasta Ziyareti" adlı hikâye buna örnek olarak verilebilir. Çünkü oradaki sağır komşu gösteriş için gittiği ziyarette, komşusunun gönlünü kırdığını bile fark etmez. Bu kişilerin dışında meslek ya da ûnvanlarıyla tanıtılan kişiler ile âşıklardan da bahsedilir.

4.3.4.1.2.1. Mesleklerine Göre Kişiler:

Seçilen hikâyelerde adı geçen meslekleri icra eden kişilerin bazısı adaleti, bazısı hilekârlığı, bazısı bilgisi ya da saflığı ile ön plana çıkar. Doktor, bu mesleklerden biridir. Bunlar hikâyenin gelişme bölümünde meydana çıkan derde çare bulması amacıyla çağırılan kişilerdir. Mevlâna'nın pek çok hikâyesinde çare imândır, doğruluktur. Bu nedenle çağırılan hekimlerin derman olamadığı da görülür.

Çoban, hikâyelerde "saflık" sembolü olarak bulunur. O, Allah'a yaklaşmanın yollarını kalbinde arayan, bilgisizliğinden dolayı arayış içerisinde olan biridir. "Musa ile Çoban" hikâyesinde, ibadet etmeyi bilmeyen bir çobanın Allah'a seslenişini garip bulan Hz. Musa, çobanı sert sözlerle uyarınca Allah Musa'ya, yaptığının kötü bir şey olduğunu bildirir. Çünkü gerçek ibadette şekil önemli değildir. Önemli olan onun gönülden yapılmasıdır. Bu hikâye ile İslâmiyet'in asla katı kuralla sahip olmadığı vurgulanır.

Terzi, hikâyelerde uyanık ve sahtekâr biridir. Bu uyanık terzinin oyununa asla gelmeyeceğini söyleyen bir adam, tüm dikkatine rağmen terzinin muhabbetine dalıp, getirdiği kumaştan sürekli çaldığını fark edemez. Burada hırsız terzi, "zaman" olarak düşünülebilir. Çünkü zaman, bizden ömrümüzü, hiç hissettirmeden sürekli çalan bir hırsızdır.

Tüccar ve esnaflar , “adalet” kavramının vurgulanması için en uygun kişiler olarak görülmüştür. Çünkü ticarette hile çoktur. Hakimler de bu amaca hizmet eden karakterlerdir. Ressamlar, zekanın ve sanatın temsilcileri olarak bulunurlar hikâyelerde.

Bunların dışında helvacı, bekçi, bahçıvan, gemici, dövmeci, oduncu, sucu, imam, at bakıcısı gibi pek çok mesleğin adı, seçilen hikâyelerde geçmektedir. Her biri, hikâye içinde farklı anlamlar kazanır, farklı kavramları temsil eder. Kimi cesareti, kimi aklı, kimi de ahlâkı ile okuyucuyla buluşturulur, tanıştırılır. Bunlar, hikâyenin konusuna göre yer alırlar hikâyelerde ve asla amaçsız kullanılmazlar. Zira Mevlâna’nın hikâyelerinde amaçsız kullanılan hiçbir unsur yoktur.

4.3.4.1.2.2. Unvanlarına Göre Kişiler:

Hikâyelerde en fazla kullanılan kişilerden biri Padişahlardır. Padişah yüce bir insan olarak sunulur okuyucuya. Kimi zaman yaratıcı olan Allah’ı temsil eder. Böyle hikâyelerde Padişah ne isterse o olmalıdır. Onun için canların feda edilmesi bile söz konusudur. Örneğin Zeren’in hazırladığı kitaptaki “Padişahın Öfkesi” adlı hikâyede Padişah bir hizmetkârına kızar ve onu ölümle cezalandırmak ister. Ancak Padişahın yakınlarından biri olan Umadülmülk araya girerek hizmetkârın affını diler ve hizmetkâr affedilir. Ancak bu olaydan sonra affedilen hizmetkâr, Umadülmülk’ten selamı sabahı keser. Bunun nedenini soranlara ise Hizmetkâr şu yanıtı verir: “Ben canımı Padişah’a adamıştım, onun için can verecek, ona canımı kurban edecektim. O, araya girmekle, Padişah’ın beni öldürmesini engelleyerek buna mani oldu. Böylece bana büyük bir düşmanlık yaptı.” (Zeren, 2005: 100) Aynı hikâyenin sonunda Sevim şu cümleye yer vermiştir: “Kul Padişahtan yani Allah’tan başkasına sığınmaz, onun kahrına da rahmetine de boyun eğer.” (Sevim, 2006: 103)

Padişah bazen çok bilgili ve yüce iken bazen de yanılgıya düşen, yüzeysel düşünen biridir. Leyla’nın güzelliğini küçümseyip Mecnun’un aşkına anlam veremeyen Padişah bu türdendir. Aşkın derin anlamından ve “gönül gözü” kavramından habersiz, cahil biridir.

Yine bir hikâyede Padişah, şiirlerini çok beğendiği bir şairin ödüllendirilme işini anlayışsız, cimri bir vezire verince, şair hak ettiği ödülü alamaz. Hikâyenin sonunda şu cümle yer almaktadır: "Padişahlar, aklı kıt, cimri vezirlerin sözlerine uyarsa, devletini de makamını da alçaltır." (Sevim, 2006: 93)

Gazneli Devleti'nin en büyük hükümdarı ve aynı zamanda Hindistan Fatihi Gazneli Mahmut, bu konuda adı geçen tek hükümdârdır. Mevlâna'nın doğduğu yer olan Belh ve civarını alarak İslâmiyeti bu coğrafyaya tanıtmıştır. Halkıyla iç içe oluşu, İslâmiyeti yaymaya çalışması ve adalete verdiği önemle ön plana çıkar. Hikâyelerde "Sultan Mahmut" olarak anılmaktadır.

Bir hikâyede Sultan Mahmut gece yalnız başına halkın arasında gezerken üç hırsıza rastlar ve onları tanımak için aralarına karışır. Ertesi sabah hırsızlara iyi bir ders verir ve serbest bırakır. Burada Sultan'ın affedici yönü göze çarpar.

"Padişah" karakterine bağlı olarak hikâyelerde şehzade, vezir, köle gibi karakterler de yer alır. Padişahlar çoğu kez kölelerini sınayarak kendilerine hizmet için en ahlâklısını seçerler. Bu hikâyeler yoluyla pek çok ahlâki mesaj verilir okuyucuya. Sultan Mahmut da çevresindeki hizmetlileri sınayarak tanır. Bu hikâyelerdeki önemli karakterlerden biri de Sultan Mahmut'un sadık kölesi "Eyaz" dır. Eyaz karakteri, bazı hikâyelerde "Ayaz" adıyla geçer. Eyaz okuyucuya, tevazu, sadakat ve ahlâkın temsilcisi olarak sunulur. Sevim'in hazırladığı kitapta yer alan "Çarıkların Sırrı" ve "Sadakat İmtihanı" adlı hikâyeler buna örnek olarak verilebilir. Bu hikâyelerde maddi ve mânevi zenginlikler üzerinde durulur. Eyaz, Sultanın kendisine sağladığı zenginliklere rağmen geldiği yeri unutmayan, kibir ve yalandan uzak duran, asıl zenginliği maneviyatta arayan bir köledir. Sultanının isteğini, her ne olursa olsun, yerine getirerek ona olan bağlılığını gösterir. Tüm bu yönleriyle Eyaz, okuyucuya örnek olması amacıyla seçilmiş önemli karakterler arasında yerini alır.

4.3.4.1.2.3. Diğerleri:

Mevlâna'nın Mesnevî'si, Doğu kültür ve mitolojisini içinde saklayan bir hazine gibidir. İçerisinde Arap ve İran Edebiyatları ile Türk Kültür ve Edebiyatı'na dair pek çok bilgi ve ürün bulunmaktadır. Leyla ve Mecnûn karakterleri de bunlar arasındadır.

"Leyla ve Mecnûn, aslında Arap halk edebiyatına ait bir hikâyedir. (…) Burada Leyla'nın güzelliğinden, Mecnûn'un aşkından söz ediliyor gibi görünse de, asıl anlatılmak istenen aşk ve güzellik kavramlarıdır." (Derdiyok, 1997: 75-76) Mevlâna'nın İslâmi yönü düşünüldüğünde buradaki aşkın ilâhi bir aşk, güzelliğin ilâhi bir güzellik olduğu söylenebilir. Mecnûn Leyla'yı her yönüyle kusursuz görür, hep ona kavuşmak için uğraşır, onun için her türlü fedakarlığa hazırdır, yeryüzündeki her şey bu aşk sayesinde anlam kazanır. Burada anlatılan aşk, Allah'a duyulan aşkı temsil eder. İnanan kişi, Allah'a yakınlaşmak ve kavuşmak ister, onu kusursuz bilir, onun için yapmayacağı şey yoktur, her şey o yarattığı için güzeldir… "Bunu Yunus Emre 'Yaradılmışı severiz/ Yaradandan ötürü' sözleriyle daha yalın bir biçimde ifade ediyor." (Derdiyok, 1997: 79)

Seçilen hikâyelerde de Leyla ve Mecnûn önemli karakterler arasındadır. Zeren'in hazırladığı kitapta yer alan "Mecnûn'un Köpeği Öpmesi" adlı hikâye, "aşk" kavramını en güzel şekilde vurgular. Hikâyede Mecnûn Leyla'nın aşkıyla yanıp dururken bir gün bir köpeği yakalar ve öpüp koklamaya başlar. Bunu görenler Mecnûn'u kınarlar, o pis köpeğe neden sevgi gösterdiğini anlayamazlar. Mecnûn'un cevabı şöyle olur:

> Sizin gördüğünüz o köpek sıradan bir köpek değil. O Leyla'nın mahallesinin köpeği.(…) Onun gözleri Leyla'mı gören mübarek gözlerdir. Onun ayakları Leyla'mın bastığı topraklarda dolaşan güzel ayaklardır. Ben bu gözleri nasıl öpmeyeyim, bu ayaklara nasıl yüz sürmeyeyim. (Zeren, 2005: 64-65)

Burada aşkın gücü söz konusudur. Sevgiliye yakın olan herkes, her şey güzeldir. Mecnûn'un, pisliğine aldırmadan sokak köpeğini öpmesi, koklaması bundandır. Bu, tasavvufta görülen bir durumdur. "Mutasavvıflar, vahdet-i vücut ilkesinden yola çıkarak bütün varlıkları, Tanrı'nın bir görüntüsü veya tecellisi gibi düşünürler ve Tanrı'ya duydukları aşkı, yaratılmışlara da duyarlar." (Derdiyok, 1997: 78)

"Mevlâna genellikle Leyla ile Mecnûn'un hikâyesini bizim Sevgili'den olan uzun süreli ayrılığımızın, onunla yeniden bir araya gelme isteğimizin, bize nasıl derin bir özlem duyurduğunu göstermek için kullanır." (Baldock, 2006: 183)

Sonuç olarak Mesnevî'den seçilen hikâyelerde yer alan Leyla ve Mecnûn, bilinen aşk hikâyesinin kahramanları olmakla birlikte daha çok tasavvuftaki güzelliği ve gerçek aşkı anlatmada kullanılan sembol kişilerdir.

4.3.4.2. Hayvanlar:

Mesnevî'de hayvan hikâyeleri oldukça fazladır. Mesnevî'den seçilen hikâyelerde de bu yoğunluk kendini gösterir. Hayvanların kişileştirilmesi ilköğretim çağındaki çocukların hayâl dünyasına uygun düştüğünden hikâyelerin çocuk üzerindeki etkisi artar. Hikâyelerde verilmek istenen mesaj, çocuğa eğlenceli bir yolla sunulmuş olur. Bu durum çocuğun hikâyeleri okuma isteğini beslemektedir. Günümüzün çocuk hikâyelerinde de hayvanların sıklıkla kullanıldığı görülmektedir.

Mevlâna, hayvan hikâyelerinde, sosyal, ahlâki ve insani temaları İslâmi düşünce ve değerlere bağlar. "Çünkü Mevlâna'nın gayesi Kur'an ve hadislerin telkin ettiği değerleri insanlara aşılamak, onları kötülüklerden alıkoymak ve bu doğrultuda insanlığa, içine düşebileceği bunalımlardan çıkış yolu göstermektir." (Öztürk, 1992: 139) Bu hikâyelerde Mevlâna, insan-hayvan benzerliklerinden yararlanmıştır. "İnsan ve hayvan davranışları arasındaki benzerlikler Mevlâna'ya benzetmede kullanılan zengin bir kelime hazinesi sağlamıştır." (Baldock, 2006: 197)

Hikâyelerde kullanılan her hayvan, farklı bir davranışı temsil eder. Örneğin kimi hikâyelerde tilki kurnazlığı, kurt aptallık ve kabalığı, aslan ise gücü temsil eder. Bazense bu hayvanların temsil ettikleri özellikler değişir ve tilki sadık bir insanı, kurt Allah'ın önünde eğilmeyip helak olan bir alçağı, aslan ise ilâhi güce sahip olan Allah'ı temsil eder. Küçük bir tavşanın, zekası sayesinde aslana yem olmaktan kurtulmasının anlatıldığı "Aslan ile Tavşan" adlı hikâyede bu kez aslan ilâhi bir güç olarak kullanılmaz, etrafındakilere zulmeden ve sonunda nefsinin esiri, kurbanı olan bir insanın temsili olarak karşımıza çıkar. "Dolayısıyla Mevlâna, hikâyelerinde vermek istediği düşünce ve fikre göre aynı hayvanlara değişik karakterler verip tezata düşmekten çekinmemiştir. Onun için yazdığı veya yorumladığı hikâyeler ve hayvanlar düşüncesini anlatmakta birer vasıtadırlar." (Öztürk, 1992: 145)

4.3.4.2.1. Dört Ayaklı Hayvanlar:

4.3.4.2.1.1. Eşek:

Mesnevî'den seçilen hikâyelerde "eşek", aptal ve inatçı insanlarıları temsil amacıyla kullanılmıştır. Mevlâna'ya göre bizim eşeğe benzeyen bir alt benliğimiz vardır ve bu benlik zaman zaman kendini gösterir. Bizim hayvani doğamız ve hayvan arasındaki ayrımı yaparken Mevlâna, gerçekçi ve sert ifadeler kullanır. "Mevlâna anlatımlarında bir objeyi ya da hayvanı direkt olarak kullanmayı tercih eder ve örneğin, insanı ya da nefsi dolaysız olarak eşeğe benzetir." (Baldock, 2006: 200) Eşek, bizim günlük yaşantımızda kullandığımız anlamına uygun düşen şekilde, olumsuz davranışların sembolü olarak kullanılır.

Buna Sevim'in hazırladığı kitapta yer alan " Tilki ile Eşek" adlı hikaye örnek olarak verilebilir. Bu hikâyede Eşek "nefsine uyan bir insan" olarak düşünülebilir. Hikâye kısaca şöyledir: Bir Aslan, av sırasında yaralandığından avlanamamaktadır. Onun artıklarıyla beslenen Tilki aç kalmaktan korkar ve Aslan'a avlanma konusunda yardım etmeye karar verir. Ormanın biraz ilerisinde, açlıktan zayıflamış zavallı bir eşek görür ve onu Aslan'a götürmek için türlü yalanlar söylemeye başlar. Ormanda yeşil çayırların olduğuna inandırır eşeği. Ormana doğru giderler. Aslan, eşeğin yaklaştığını görünce sabredemez ve kükrer. Bunu duyan Eşek korkar, kaçar. Tilki yeniden Eşeğin peşine düşer ve yalanlarla onu yine kandırmayı başarır. Bu kez Eşek Aslan'a yem olmaktan kurtulamaz. Tilki de artıklarla karnını bir güzel doyurur. Mevlâna burada, nefsine yenilen insanın, sonunda cezasını bulacağı mesajını verir okuyucusuna.

4.3.4.2.1.2. Köpek:

Seçilen hikâyelerde köpek, pis ve tembel oluşuyla ön plana çıkar. Genellikle çalışmayı sevmeyen, çıkarı söz konusu olduğunda dua eden insanları temsil için kullanılır. Buna Yalsızuçanlar'ın hazırladığı kitaptaki "Tembel Köpek Öyküsü" adlı hikâye örnek olarak verilebilir.

> Kış olunca köpek bir kenara büzülerek der ki, 'Şu yaz bir gelsin, dişimi tırnağıma takıp çalışacağım ve kendime bir sığınak yapacağım.' Yaz gelince de, köpek canlanır, güçlenir ve: 'Benim gibi güçlü bir köpeğin sığınağa ne ihtiyacı var, hangi eve sığarım ben?'der. (Yalsızuçanlar, 2005: 157)

Mevlâna, köpeği bazen de acınacak bir varlık olarak gösterir. O, insan zulmüne maruz kalan bir canlıdır. İnsandan aşağı olduğundan buna katlanır. Zeren'in hazırladığı kitaptaki "Bedevinin Köpeği" adlı hikâye buna örnektir. Hikâyede bir bedevi açlıktan ölmek üzere olan köpeğine üzülmekte, göz yaşı dökmektedir; ama yanındaki ekmekten ona vermemektedir. Bunun nedenini soran birine Bedevi şu yanıtı verir: "Ekmeği, insana kimse bedava vermiyor, fakat gördüğün gibi gözyaşı dökmek bedava. Onun için bırak da doya doya ağlayayım." (Zeren, 2005: 106)

Aynı kitaptaki "Mecnûn'un Köpeği Öpmesi" adlı hikâyeden daha önce bahsetmiştik. Bu hikâyede Mecnûn'un Leyla'nın mahallesinden geçen köpeği öpmesini etraftaki insanların yadırgaması da yine köpeğin, insanlarca hor görülen, ezilen bir varlık olduğunu gösterir. İşte Mevlâna'ya göre tembel ve pis insanlar da toplumdan böyle dışlanırlar.

4.3.4.2.1.3. Fare:

Bu minik yaratık tehlike hissettiği anda gözden kaybolur, karnını doyurmak için her türlü yolu dener, her deliğe girer ve böylece benzer şekilde davranan insan kavramını somutlaştırır. Bazen çıkarcı ve kibirli insanları temsilen de kullanılır. Sevim'in hazırladığı kitaptaki "Deve ile Fare" adlı hikâyede Fare, boyuna bakmadan Deve'nin yularından tutup onu yönetmeye kalkar ama büyük bir nehrin kenarına gelince karşıya geçmek için deveye ihtiyaç duyar. Deve'nin büyüklüğünü sonunda kabul eder.

4.3.4.2.1.4. Deve:

"Orta ve Yakın Doğu ülkeleri için deve, Batı ülkelerinde bugün bir motorlu taşıt gibi, zorunlu bir ulaşım aracıydı. Günlük hayatın bütünleyici parçalarından birçoğu gibi devenin de kendine has sembolik bir değeri vardı(…)" (Baldock, 2006: 203)

İslâmiyet'e uygun şekilde, Mevlâna'nın hikâyelerinde geçen deve, üstün bir varlık olarak karşımıza çıkar. Kimi zaman akıl, kimi zaman tecrübe ve olgunluk sahibi bir varlık olarak anılır. Karşısındakine cevap vermekte acele etmez, sabırlıdır. Ancak zamanı gelince en etkili cevabı vererek üstünlüğünü daima kanıtlar. Daha önce bahsettiğimiz "Deve ile Fare" adlı hikâyede de Deve, Fare'nin kendisini yönetmesine ilk önce tepki göstermemiş ve en uygun zamanı beklemiştir. Böylece sözünün daha etkili olacağını bilmektedir.

Zeren'in hazırladığı kitaptaki "Katırın Hikâyesi" adlı hikâyede devenin katırdan üstünlüğü, devenin ağzından, şu sözlerle anlatılır: "Benim boyum yüce, gözüm onun için yüceleri görüyor.(…) Ayrıca benim yaradılışım tertemiz. Ben senin gibi haramzade değilim. Senin gibi iki ayrı cinsin birleşmesinden meydana gelmedim." (Zeren, 2005: 101)

4.3.4.2.1.5. Tilki:

Seçilen hikâyelerde Tilki, en bilindik özelliği olan kurnazlığıyla ön plana çıkarılır. O daima çevresindekileri kandırmaya çalışan, kurnaz bir hayvandır. Okuyucuya, kötü dost ya da nefs kavramlarının karşılığı olarak sunulur. Tilki'nin aklına uyanların acı sonuyla Mevlâna, kötü arkadaş ve nefsin tuzaklarından uzak durulmasını öğütler.

> Tilki derin bir kuyuya düşmüş çırpınıyordu. Çaresiz beklemeye başladı. Biraz sonra yukarıdan bir ses geldi. Tilki baktı, bir keçiydi. 'Dostum nasıl su, bol mu aşağıda, tadı iyi mi?' diye sordu keçi. Susamıştı. Tilki'nin gözleri parladı: ' İn de bir bak' dedi. 'İçmeye doyamazsın!' Keçi aşağı bir ip sallandırdı, tutunarak indi. O aşağı inerken Tilki yukarı çıkıyordu. Belli bir vakit sonra Tilki Keçi'nin bağlı olduğu ipi yukarı çekti ve afiyetle onu yedi. Keçi, tilki'ye güvenmenin cezasını hayatıyla ödedi. (Yalsızuçanlar, 2005: 77)

4.3.4.2.1.6. Aslan:

Aslan, seçilen hikâyelerde en fazla kullanılan hayvanlardandır. Gücü ve hakimiyeti nedeniyle ilâhi güç olan Allah'ı temsil amacıyla kullanıldığı da görülür. Ancak genellikle, gücüne güvenerek kendisinden küçük olan hayvanlara zulmeden, böbürlenmekten ve karşısındakini ezmekten zevk alan insanları karşılar.

Örneğin, küçük bir tavşanın, zekası sayesinde aslana yem olmaktan kurtulmasının anlatıldığı "Aslan ile Tavşan" adlı hikâyede aslan ilâhi bir güç olarak kullanılmaz, etrafındakilere zulmeden ve sonunda nefsinin esiri, kurbanı olan bir insanın temsili olarak karşımıza çıkar. Bu hikâyelerle asıl gücün fiziksel güç olmadığı anlatılır okuyucuya.

4.3.4.2.1.7. Fil:

Fil büyüklüğü nedeniyle dünyayı temsilen kullanılmış bir hayvandır. Zeren'in hazırladığı kitapta yer alan "Fil Nedir?" adlı hikâyede, daha önce hiç fil görmemiş olan insanlar karanlık bir ahırda bulunan Fil'i elleriyle yoklayarak algılamaya çalışırlar. Çıktıklarında hepsinin yaptığı fil tanımlaması, dokundukları yere göre farklılık gösterir. Kimisi onun bir yelpazeye, kimisi bir oluğa kimisi de bir direğe benzediğini iddia eder. İşte insanlar da yaşadıklarından ve gördüklerinden hareketle anlam verirler dünyaya. Mevlâna'ya göre cehaletin karanlığındakiler asıl anlama asla ulaşamazken inancın ışığıyla bakanlar bu sırra erişebilirler.

4.3.4.2.1.8. Ayı:

Ayı tabiatı itibariyle kaba bir hayvandır. Hikâyelere de bu özelliğiyle yansımış ve arkadaş seçimi konusunda okuyucuyu uyarma amacıyla kullanılmıştır. Hikâyelerde ayı, aptal insanları temsilen kullanılmıştır. Mevlâna, akılsız dostun kişiye zarar vereceğini söyleyerek böyle insanlardan mutlaka uzaklaşılmasını öğütler.

Sevim'in hazırladığı kitaptaki "Ayının Dostluğu" adlı hikâye buna örnek olarak gösterilebilir. Çünkü bu hikâyede bir adam, ejderhanın musallat olduğu bir ayıyı kurtarınca Ayı vefa borcunu ödemek için adamın peşine takılır ve onunla dost olur. Hastalanan adamın bir gün bile yanından ayrılmaz. Bunu görenler adamı uyarırlar. Ayı'nın akılsızlığının ona zarar verebileceğini söyleseler de adam aldırmaz. Uykuya dalan adamı sineklerin rahatsız etmesini engellemeye çalışan Ayı, bir sineğin adamın yüzüne konduğunu görünce yerden aldığı ağır bir taşla bu sineği ezer, adamı da öldürmüş olur. Ayı'nın dostluğunu akıllı bir insana tercih eden yiğit canından olur.

4.3.4.2.1.9. Tavşan:

Tavşan, küçüklüğüne karşın en güçlü düşmanını bile zekası sayesinde yenebilen bir hayvan olarak karşımıza çıkar. Zeren'in hazırladığı kitapta yer alan "Aslan ile Tavşan" ve Sevim'in hazırladığı kitaptaki "Kurnaz Tavşan İle Filler" adlı hikâyeler buna örnek olarak verilebilir. Bu hikâyelerde Tavşan kendisinden çok daha iri olan Aslan ve Fil'i aklıyla yenmeyi başarır. Bu hikâyeler yoluyla da okuyucuya, asıl gücün akılda gizli olduğu mesajı verilir ve okuyucu bu yönde kendisini geliştirmeye özendirilir.

4.3.4.2.2. **Kuşlar:**

"Mevlâna'dan önceki yıllar boyunca kuş, insan ruhu için bir sembol olmuştur. Kuş gibi ruh da özgürce uçabilir, cennete kanat çırpabilir veya vücudun kafesinde hapsolarak yeryüzünde kalabilir." (Baldock, 2006: 206) Kuşların özellikleri de insanların niteliklerine ayna tutar. Mevlâna insanın davranışlarını, kuşlarla ilişkilendirilen olumlu ve olumsuz niteliklerle karşılaştırır. Hayvanlarla konuşabilen Hz. Süleyman'ın geçtiği hikâyelerde kuş, önemli bir unsurdur.

Kuş türünün doğrudan belirtilmediği hikâyeler de vardır. Buna Zeren'in hazırladığı kitapta yer alan "Aptal Kuşun Başına Gelenler" adlı hikâye örnek olarak verilebilir. Bu hikâyedeki kuş, nefsine ve hırsına yenik düşen insanları temsilen kullanılmıştır. Hikâyelerdeki her kuş türü, ayrı bir amaca hizmet etmektedir.

4.3.4.2.2.1. Papağan:

Papağan insan sesini taklit etme yeteneğiyle ünlüdür. Mevlâna, bu taklit yeteneğiyle özgürlüğüne kavuşan Papağan'ın hikâyesini anlatırken okuyucuyu hayatın her aşamasından ders alınması konusunda uyarır. Bu hikâye Sevim'in hazırladığı kitapta "Papağanın Hediyesi" adıyla verilmiş ve şu cümlelerle bitirilmiştir: "İnsanın ruhu dünyaya duyduğu bağlılık arttıkça sınırlanır, dünya nimetlerinden vazgeçtiği ölçüde özgürlüğe ulaşır." (Sevim, 2006: 27)

Yine aynı kitapta yer alan “Papağanın Üzüntüsü” adlı hikâye, şeklen benzeyen her şeyin özünün aynı olmayacağı düşüncesini sunar okuyucuya. Çünkü sahibinin dükkanındaki gül yağı şişelerini deviren Papağan ondan bir sille yer ve bu yüzden tüyleri dökülünce dükkana gelen kel bir dervişin de kendisi gibi gül yağı şişelerini devirdiğini düşünür. Hikâyenin sonunda şu cümleler yer alır: “ Bazı nesneler birbirine görünüşte benzerler ama birbirinin aynı değildirler. Birbirine benzeyen iki topraktan biri verimli iken diğeri çorak olabilir.” (Sevim, 2006:20)

4.3.4.2.2.2. Serçe:

Serçe de tavşan gibi kendi küçük ama aklı büyük olan bir hayvandır. Yalsızuçanlar’ın hazırladığı kitapta yer alan “Üç Öğüt” adlı hikâyede Serçe kendisini yakalayan avcıya üç öğüt vererek özgürlüğüne yeniden kavuşur. Hikâyede Serçe’nin verdiği öğütler şunlardır: “ Olmayacak şeyi söyleyenlere kim olursa olsun inanma.(…) Olmuş şeye üzülme! Kaçırdığın fırsatların arkasından kederlenme. Yaşadığın anın kıymetini bil, pişmanlıkla zamanını geçirme.” (Yalsızuçanlar, 2005: 14)

Bu hikâye, verilmek istenen mesajın okuyucuya doğrudan sunulduğu bir hikâyedir ve serçe bu mesajları verebilecek en uygun hayvan olarak belirlenmiştir. Mevlâna’ya göre kimse dış görünüşü nedeniyle üstün değildir. Kulun üstünlüğü ancak Allah katındaki üstünlük olabilir. Bu nedenle Mevlana, kimsenin kendisinden küçük ve güçsüz bir canlıyı hor görmemesi gerektiğini belirtir.

4.3.4.2.2.3.Doğan:

“Mevlâna, ‘Ruh doğan kuşudur.’ (Mesnevî cilt V: 843) diyerek bize doğan’ın sembolik önemi hakkında şüphe bırakmıyor. (Baldock, 2006: 214) Seçilen hikâyelerde doğan, tıpkı diğer hayvanlar gibi insanoğlunu temsil etmektedir. “Doğan, nasıl avlanmak için padişahın bileğinden hareketlenip tekrar dön çağrısını duyduğunda aynı bileğe geri dönüyorsa, Ruh’un dönüşü de aynı bunun gibi Tanrı’ya olacaktır.” (Baldock, 2006: 214) Burada Padişah, yaratıcı olan Allah’ın, Doğan ise kulluk etmesi için dünyaya gönderilen insanların semboldür. Yollarını kaybeden kör doğanlar da vardır. Bunlar er geç cezalarını çekerler.

Zeren'in hazırladığı kitapta yer alan " Padişah'ın Doğanı İle Kocakarı" adlı hikâye bu konuya örnek olarak verilebilir. Çünkü bu hikâyede Doğan, Padişah'ın sarayından kaçar ve bir kocakarının eline düşer. Bu kadın, Doğan'a iyilik yaptığı düşüncesiyle onun tırnaklarını keser. Halbuki Doğan'ın en çok muhtaç olduğu şey, avlanmak için kullandığı tırnaklarıdır. Kadın daha sonra Doğan'ın gagasını ve kanatlarını da keser. Sevmediği yemekleri önüne koyar ve yemediğini görünce kızarak başından aşağıya boşaltır. Doğan, yemeğin sıcaklığı nedeniyle tüylerini de yitirir. Sonunda ayrıldığı sarayı ve Padişahı hatırlayıp pişman olur. İşte Hak yolundan ayrılan insanlar da bu hikâyedeki doğan gibi cezasını bulacaktır.

4.3.4.2.2.4. Tavus Kuşu:

Tavus Kuşları'nın en önemli özellikleri, hayal bile edilemeyecek güzellikte renklerle bezenmiş bir kuyruğa sahip olmalarıdır. Seçilen hikâyelerde de Tavus Kuşu bu özelliğiyle ön plana çıkar. Diğer tüm hayvanlar onun kadar güzel olmak isterler. Seçilen hikâyelerden birinde, boyacı küpüne düşen bir çakalın Tavusa benzediğini düşünerek böbürlenmesi bu nedenledir. Bu hikâye yoluyla hiçbir canlının özünden sıyrılamayacağı mesajı verilir. Tavus kuşu, yaradılışı itibariyle güzel olan bir canlıdır. Fiziksel güzelliğin sembolü olan bu hayvan, güzelliğinden kendi isteğiyle vazgeçebilecek kadar da fedakardır. Yalsızuçanla'ın hazırladığı kitapta yer alan "Tavus'un Tüyleri" adlı hikâyede bu durum şöyle anlatılır:

> Adamın biri bir tavus kuşunun, rengarenk güzelim tüylerini yolduğunu görünce: 'Yazık değil mi a güzel kuş?' dedi. ' O güzelim tüylerini yolup yolup atıyorsun. Herkes onlara sahip olmak için can atıyor. Tavus kuşu: 'Haklısın.' dedi. Adam: 'Madem haklıyım bunun bir açıklaması olmalı o halde.' deyince, 'Ama ben de haklıyım' dedi tavus kuşu. 'Nasıl yani?' diye sordu adam. 'Tüy canımdan değerli değil ya' dedi tavus kuşu ve ekledi: 'Çünkü onlar yüzünden canıma kastediyorlar. Tüylerimden kurtulmam gerek' Adam: 'Ne demeli' dedi. 'Haklısın'" (Yalsızuçanlar, 2005: 62)

4.3.4.2.3. Balıklar:

Bu konuda verilebilecek en güzel örnek Zeren'in hazırladığı kitapta yer alan " Üç Balığın Hikayesi' adlı hikâyedir. Bu hikâyede insanlar üçe ayrılır: akıllı olanlar, yarı akıllı olanlar ve ahmaklar. Hikâyedeki üç balık bu insan gruplarını temsil ederler.

Hikâye kısaca şöyledir: Bir gölde üç balık yaşamaktadır.. Bir gün buraya insanlar gelir, balıkları görünce hemen onları avlamak isterler ve ağlarını almaya giderler. Bunu balıklar anlayınca en akıllıları hiç zaman kaybetmeden denize doğru yola çıkar. Diğerleri onun öleceğini düşünürler. Ama akıllı balık bin bir zorluktan sonra denize ulaşarak kurtulur. Derken balıkçılar ağları alıp dönerler. İkinci balık ölü taklidi yapmaya karar verir, karnını yukarı doğru kaldırır. Avcılar onu tutup bir kenara fırlatırlar. Balık büyük zorluklarla çırpınarak suya geri atlar ve bir köşede saklanır. Balıkçılar üçüncü balığın peşine düşerler. Zorlanmadan onu yakalarlar. Hikâye, üçüncü balığın tavada kızartılıp afiyetle yenmesiyle son bulur. Üçüncü balık akılsızlığının cezasını hayatıyla öder, tıpkı ahmakların, yaptıkları hataların cezasını büyük bedellerle ödemeleri gibi.

4.3.4.3. Bitkiler: (Nebatat)

Mevlâna, hikâyelerdeki bitkileri de vermek istediği mesajlara uygun şekilde seçer. Zamanın şartlarına uygun şekilde arpa ve buğday zenginlik göstergesidir. Bunlar zaman zaman Padişah'a bile verilebilecek değerde görülür. Hikâye kahramanları bunun için hataya düşerler, nefislerine uyarlar. İnsan için değerli olan bu bitkiler, hikâye kahramanı olan hayvanlar için de değerlidir. Örneğin eşeğin arpaya verdiği değer ile insanın paraya verdiği değer aynı kabul edilir ve eşek arpa aşkıyla nefsine yenik düşer.

Nefsi anlatmak için kullanılan bitkilerden biri de "diken"dir. Buna Zeren'in hazırladığı kitapta yer alan "Yolun Kenarına Diken Eken Adam" adlı hikâye örnek olarak verilebilir. Bu hikâyede bir adam yolun kenarına diken eker. Yoldan gelip geçenler bu durumdan rahatsız olunca, adamı dikenleri kesmesi konusunda uyarırlar. Adam kabul eder ama işi hep erteleyerek 'Yarın yaparım.' der. Adam 'yarın, yarın' dedikçe dikenler büyür, kuvvetlenir. Bunu gören iyi kalpli biri, adama şu sözleri söyler: "Sen hep yarın diyerek bu işi erteliyorsun fakat şunu bil ki her geçen gün o dikenler büyüyüp güçleniyor, dikenleri sökecek olan sen ise güç kuvvet kaybediyorsun. Dikenler gün geçtikçe gençleşiyor, sense ihtiyarlıyorsun." (Zeren, 2005: 39)

Bu hikâyedeki diken kesilip atılmazsa, adam onu kesemeyecek duruma gelecektir. İşte nefsin azgınlığı da böyledir. Nefsin tuzaklarının, büyümeden önüne geçilebilirse, insan onunla başa çıkamayacak bir duruma düşmez. Aksi takdirde sorunlar büyüyecek ancak insanın savaşma gücü tükenecektir. Nefsin doyumsuz olduğu asla unutulmamalıdır.

Hikâyelerinde Mevlâna , diğer pek çok eserde olduğu gibi, "gül" ve "gül bahçesi" kavramlarını "güzellik", "mutluluk" ve "huzur" kavramlarıyla eş değer şekilde kullanmıştır. "Fars ve İran Edebiyatı'nda, bahçelerin en güzeli, Cennet'in eş anlamlısı olan gül bahçesidir. Ama gül bahçesi bile bize bir tercih sunar, onu ister dikenlerle dolu, ister Aşk'ın evrensel sembolü olan, gülün güzelliği ve kokusu ile dolu görürüz." (Baldock, 2006: 196) Mevlâna'ya göre doğru yolu seçen kullar, sonunda gül bahçesi ile ödüllendirilecektir.

4.3.4.4. Madenler:

"Hem İncil hem de Kur'an 'a göre, Adem (insanoğlu) balçık (veya toprak) ve suyun karışımından yaratılmış ve Tanrı ona Ruh'unu üflediğinde canlı bir varlık haline gelmiştir. Su ve balçık dolayısıyla bizim en düşük varlık düzeyimizi temsil eder." (Baldock, 2006: 194) Derine inilecek olursa eğer toprak bize değerli taşlar sunar. Benzer şekilde biz de derin dünyamıza indiğimizde, o değerli taşlarla karşılaşırız. Mevlâna madenleri, insanoğlunun iç dünyasını aydınlatmak amacıyla kullanmıştır. Maddi ve mânevi değerlerin karşılaştırılmasında bunlar oldukça elverişlidir.

Bu madenler altın, gümüş, bakır, demir, inci vb. dir. Mevlâna, hikâyelerinde özellikle altın üzerinde durmuştur. Altın; ödüllendirme, deneme ya da nefsin tuzağına düşme konularında oldukça etkili bir madendir. İnsanlar altın için Şeytan'ın tuzağına düşerler, dostlarını kırarlar, doğrudan uzaklaşırlar. Padişahlar garipleri altınla sevindirir, sadık kölelerini onu kullanarak daha iyi tanırlar. Hatta Yalsızuçanlar'ın hazırladığı kitapta yer alan "İblis'in Muradı" adlı hikâyede İblis, Allah'tan insanları kandırmak için tuzaklar dilediğinde Allah ona önce altın, gümüş gibi güzel madenler verir. Bu yolla sadık kullarını diğerlerinden ayırt edebilecektir.

Seçilen hikâyelerde, cezbedici özelliği nedeniyle, inci de altın gibi bir sınama aracıdır. Örneğin Zeren'in hazırladığı kitapta yer alan "Garip Bir Deneme" adlı hikâyede Sultan Mahmut, bütün memleket büyüklerini denemek ister. Cebinden bir inci çıkarır ve hepsine tek tek "Bu inciyi kır!" der. Ancak hiçbiri kırmak istemez. Onun değerli bir taş olduğunu söyleyerek karşı çıkarlar. Padişah'ın iyiliğini düşündüklerini öne süreler. Bunun üzerine Padişah inciyi, kölesi Eyaz'a uzatır ve kırmasını söyler. Eyaz hiç tereddüd etmeden inciyi kırar ve şöyle der: "Padişah'a gerçekten sevgi bağı ile bağlı olan için Padişah'ın emrinden ve arzusundan daha değerli bir şey olamaz." (Zeren, 2005: 126)

Bu tip hikâyelerde mânevi değerler ön plana çıkarılmaktadır. Bunun ilköğretim çağındaki çocuklara aşılanması oldukça önemlidir. Maddiyatın büyük değer kazandığı günümüzde, mânevi duyguların bu derece etkili şekilde ele alınması, Mevlâna'nın hikâyelerinin önemini bir kat daha arttırmaktadır. Bu nedenle günümüz çocuklarının bu tarz hikâyeleri okuması gerektiği tartışmasız bir gerçektir.

4.3.5. Seçilen Hikâyelerde Vurgulanan Kavramlar:

4.3.5.1. Akıl ve İlim:

" 'Akıl' sözü kadar üzerinde çok durulan, kendisine istinad edilen, ondan kuvvet alınan, ona nisbet edilen, her şeyin onunla ölçüldüğü ve değerlendirildiği bir başka söz veya kavram yoktur. " (Bolay, 1987: 165) Sözlüksel anlamı, "düşünme ve anlama gücü" olan akıl, kavram olarak "doğru ve yanlışı ayırmamızı sağlayan yeti" demektir.

Hz. Mevlâna'nın hikâyelerinde rastladığımız "Akıl" iki türlü ele alınmıştır. Bazı hikâyelerde o paha biçilmez bir cevher, bir hazine olarak kabul edilirken, bazı hikâyelerde işe yaramaz ve kötüdür. Bu ikiliğin nedenini anlayabilmek için Mevlâna'nın akıl konusundaki görüşleri açıklanmalıdır. Yoksa, insanlarla hayvanları ayıran ve insanoğlunun üstün özelliği olarak kabul edilen aklın kötülenmesi okuyucu tarafından yadırganacaktır. Ancak bu açıklamalardan sonra okuyucu hikâyelerde görülen bu ikilemi çözer.

İslâmiyet'e gönül vermiş olan Mevlâna'nın, Mesnevî'de Kur'an'dan alıntılar yaptığını ve Hz. Muhammed'in hadislerine sık sık yer verdiğini daha önce belirtmiştik. "Peygamber Efendimiz bir hadisinde: 'Her kim ahmak ise yani aklını kullanamıyorsa, o bizim düşmanımızdır.' derken, başka bir hadisinde ise: 'Cennetliklerin çoğu abdallardır.' diye buyurmaktadır." (Can, 1983: 78) Buradaki "abdal" kelimesi ile anlatılmak istenen şey "hayranlığa düşmüş, Allah aşkı için aklı terk etmiş, nefsini yenmiş, mutlu kişi" dir.

Hz. Muhammed'in bu ikili bakışı, Mevlâna'nın aklı iki yönlü kullanmasına vesile olmuştur. İlk anlamına göre akıl, doğru yolu bulmak için bize en gerekli araçtır. Ahmaklıktan kurtulmak, akla sıkı sıkı sarılmak bizi imâna götürecek, bize dinî bulduracaktır. Bu nedenle bazı hikâyelerde Mevlâna, ahmaklardan uzak durulmasını öğütler. Buna, Yalsızuçanlar'ın hazırladığı kitapta yer alan "Beni Tutma" adlı hikâye örnek olarak verilebilir. Bu hikâyede Hz. İsa, ardında bir arslan varmış gibi hızla bir dağa doğru kaçmaktadır. Bunu gören biri nedenini sorar, Hz. İsa bir ahmaktan kaçtığını söyler. Adam, körlerin gözlerini, sağırların kulaklarını açan, ölüleri dirilten Hz. İsa'nın bu acizliğine şaşırınca Hz. İsa şu yanıtı verir: "Bütün gücümü kullandım, ama ahmağa etki etmedi." (Yalsızuçanlar, 2005: 105)

İkinci anlamına göre ise "akıl" bizi doğru yoldan ayırır, nefse uymaya ve Allah'ı inkâra sürükler. "İnsanoğlu için üstün meziyet olan akıl ve ilim, kişinin hakikatı görmesine de engel olabilir. Bakış ve değerlendirme noktalarında zihindeki akıl, eldeki bilgi kişiyi zafiyete düşürebilir." (Karaismailoğlu, 2001: 81) Mevlâna'ya göre bu tespitler, ilmi bilgilere hayran kalan ve bu nedenle de hayatın ve âlemin hakikatini aramayı bırakan kişilere yöneliktir. Bu görüşlerden hareketle Mevlana, kimi hikâyelerinde aklı, olumsuz yönüyle ön plana çıkarır.

Buna, Sevim'in hazırladığı kitapta yer alan " Deveci ile Filozof" adlı hikâye örnek olarak verilebilir. Hikâye kısaca şöyledir: Devesinin bir tarafına buğday, diğer tarafına da buğdayı dengelemesi için kum çuvalı bağlayan bir Deveci'ye, karşılaştığı bir Filozof, kum çuvalı bağlamak yerine buğday çuvalını ikiye bölmenin daha akıllıca olacağını söyler. Bu fikir Deveci'nin hoşuna gider. Sonra sohbete başlarlar. Deveci Filozof'un mal varlığını sorar ve akıllı olmasına karşın hiçbir şeyi olmadığını

öğrenince şaşırır. Filozof: “Bana bu kadar ilim, fazilet ve hüner baş ağrısından başka bir şey kazandırmaz.” deyince Deveci ondan uzaklaşmak ister ve şunları söyler: “Bu akılsızlık benim için mübarektir. Çünkü gönlüm hakka teslim olmuştur. Hüzün ve gamın senden uzaklaşmasını istersen, düşüncelerinin senden uzak kalmasına çalış.” (Yalsızuçanlar, 2005: 69)

“ Bu hikayede söz konusu edilen filozof sadece teoriyle, laf cambazlığı ile vakit geçiren, maddi-mânevi sahada işe yarar bir fikir üretemeyen ve bir baltaya sap olamamış tipte bir kimse olsa gerektir.” (Demirci, 1997: 99) Hz. Mevlâna’nın devrindeki materyalist felsefecilere karşı olduğu da bilinmektedir. Ona göre tabiattan ve hayâlden doğan felsefe Allah’ın nurundan yoksundur. Bu tür düşünüş, insanı inançsızlığa ve mutsuzluğa götüreceğinden, dinî açıdan hoş karşılanmaz.

İslâm dinî her türlü bilgiye açıktır. Ancak bu bilginin maddi, mânevi, dünyevi ve dinî faydaları olmalıdır. Elde edilen bilgi bunlardan birini beslerken diğerini unutturmamalıdır. Bu nedenle Mevlâna asıl akıl sınıflamasını külli ve cüz’i akıl ayrımında yapar. Aklı cüz’i’nin, gerçek aklın adını çıkardığını savunan Mevlâna, bu akla güvenmez. Her mutasavvıf gibi o da pek akla itibar etmez. Fakat bu itibar edilmeyen akıl, cüz’i akıl’dır. “Cüz’i akıl adeta, modern zamanların pozitivist akıl anlayışını çağrıştırır, deneye dayanan, vasıtalar peydah eden, vasıtalara önem veren bir akıl. İşte bu akıldan kurtulmadıkça akıl gerçek akıl olamaz.” (Tozlu; Çiçek, 1996: 114)

Cüz’i aklın durumu bu olduğu için kendisine bir kılavuz arar. Bu kılavuz “Külli Akıl”dır. Mevlâna’ya göre “Akl-ı Küll” kendiliğimden bir şey bulma gücüne sahiptir. “Mevlâna Külli Akıl deyince ‘Hakikat-ı Muhammediye’ yi ve ondan kaynağını alan diğer nebileri, peygamberleri anlar.” (Bolay, 1987: 167) Peygamber ve nebiler Külli Aklı bize öğretirler. Bu nedenle Akl-ı Küll, Cüz’i akıl için öğretmen kabul edilir.

Kısacası Mevlâna’ya göre nefsi öldüren akıl, bizi hayvanlıktan kurtarır, bize dinîmizi, insanlığımızı buldurur, ama bizi Hakk’a yani gerçek aşka ulaştırmaz. Bu mertebeye geldikten sonra hakikate varmamız için aklı feda etmemiz, saflığı benimsememiz lazımdır. “İlâhi aşkın güneşi duyguların gecesini aydınlattığında gece bekçisine ne ihtiyaç kalır?” (Schimmel, 2003: 118)

Ancak her insanın Külli akla sahip olmadan önce Cüz'i akıldan geçtiği de bir gerçektir. Külli Akla doğrudan sahip olanlar yalnızca Peygamber ve velilerdir. Bu nedenle insanların Cüz'i aklını külli akılla eğitmesi şarttır. İşte Mevlâna'nın hikâyelerinde verilen mesajlar da bu eğitimi sağlamayı amaçlamaktadır. Ona göre insanların, melekler gibi saf olmak yerine Şeytan gibi zeki olmayı istemeleri anlamsızdır. "Genel olarak Rûmi , hayat için aklı (…) lüzumlu, terbiye edici ve öğretici olarak tasvir eder. Nefsin iğvâlarından kurtulmak için akıl, mutlaka lazımdır; ancak aşkın önünde yok olmaya mahkûmdur." (Schimmel, 2003: 119)

4.3.5.2. Nefs ve Edep:

Nefs ve edep birbirine zıt iki kavramdır. Edep varsa nefs yenilmiş demektir, nefsin azgınlığı ise edebi yok eder. İnsanoğlu yaratıldığı günden beri bu ikisi arasında kalmış, kimi zaman doğru yol için edebe sarılmış kimi zaman nefsin azgınlığında boğulmuştur.

"Kainatın özünde edep vardır. Bütün cisimler ve tabiat unsurları edep sahibidir.(…) Hukuka, anlayışa ve geleneğe uygun güzel davranışları ifade eden edebin bulunmadığı şahıs Hz. Mevlâna'nın deyişiyle insanlık ayıbı işlemektedir. (Karaismailoğlu, 2001: 70) Mevlâna, Allah'tan edepte başarılı olmayı dilememizi ister. Çünkü ona göre edepsiz insan, Allah'ın lütfundan mahrum olur. Edepsizin sadece kendine kötülüğü olmaz, bütün dünyayı ateşe verir.

Seçilen hikâyelerde edep, "edepsiz, edepli, terbiye" gibi ifadelerle sıkça anılır. Edep Hakk'a giden yolu açarken, nefs bu yolu kapamak için uğraşır. "Bu anlamda nefis terbiyesini; insanı Hakk'a yaklaştırmak olarak ele alan Mevlâna, insanda mevcut olan menfi özelliklerin törpülenmesi, müsbet olanların ise çoğalmasını hedef alır." (Yeniterzi, 1995: 39) Ona göre kötü huylar, insan tabiatına yerleşmeden, henüz alışkanlık haline gelmeden evvel yok edilmelidir. Buna daha önce bahsettiğimiz "Yolun Kenarına Diken Eken Adam" adlı hikâye örnek olarak verilebilir. Çünkü buradaki dikenler, nefsin azgınlığının açıklanması amacıyla seçilmiş birer araçtır.

"Bütün sûfiler gibi Mevlâna da terbiye yolundaki gayretlerinin büyük bir bölümünü, insanı bayağı ve kötü ameller işlemesi için teşvik eden nefs'e ayırır. Nefs insana öylesine işler yaptırır ki, bunlar onu duygular dünyasına bağlı kılar." (Schimmel, 2003: 116) Seçilen hikâyelerde nefs kavramı genellikle "azgın aslan"a benzetilmiştir. Aslan'ın gücü ve yarattığı korku hissi bu benzetmede etkilidir. Bu konuda verilebilecek en güzel örnek Sevim'in hazırladığı kitapta yer alan " Akıllı Tavşan" adlı hikâyedir.

Hikâye kısaca şöyledir: Av hayvanları geniş ve verimli bir ovada yaşamaktadırlar. Azgın bir aslan her gün avlanarak bu hayvanları rahatsız etmektedir. Tüm hayvanlar korku içinde yaşamaktadırlar. Bir gün av hayvanları Aslanla anlaşma yaparlar. Aslan'ın avı her gün kendi aralarında belirlenecek ve Aslan'a gönderilecek , buna karşılık Aslan diğer hayvanlara dokunmayacak ve böylece diğerleri o günü huzurlu geçirecektir. Aslan bunu kabul eder. Av hayvanları her gün kurayla Aslan'a yem olarak gönderilir. Sıra Akıllı Tavşan'a geldiğinde işler değişecektir. Çünkü Tavşan bu duruma son vermeyi kafasına koymuştur. Bir plan yapar ve Aslan'ın yanına geç gider. Aslan neden geciktiğini sorunca da karşısına başka bir aslan çıktığını ve yanındaki diğer Tavşan arkadaşını yakalayarak bizim azgın Aslan'a meydan okuduğunu söyler. Aslan bunu duyunca çok sinirlenir ve diğer aslanın yanına gitmek ister. Tavşan onu bir kuyunun başına getirir. Aslan suda aksini görür ve diğer Aslan sanarak kuyuya atlar. Her şey bitmiştir artık. Tavşan yemyeşil çayırlarda seke seke diğer av hayvanlarına kurtuluşu müjdeler.

Burada bahsedilen azgın "nefs aslanı" ne demektir acaba? Nefsin eğitimi tasavvuf düşüncesinin ana konularındandır. Mevlâna'ya göre nefisle mücadele, olgun insan olma savaşıdır. "Nefs kısaca kişinin niteliklerinin, huylarının kötü yönlerine verilen addır. (…) Bunların azgınlaşması insanın değerini düşürür. İçimizde iyilikler de vardır kötülükler de. Bizim varlığımız bu iki zıt kuvvetin mücadele sahnesidir." (Demirci, 1997: 86) Nefsin kötü halleriyle mutlaka mücadele edilmelidir ki bunun için en büyük silah edeptir. Bu düşünceyle Mevlâna, pek çok hikâyesinde okuyucusuna edepli olmayı öğütler.

4.3.5.3. Alın Yazısı ve Özgür İrade:

Çoğunlukla filozoflar ve ilâhiyatçılar tarafından tartışılan bu kavramlar, Mevlâna'nın hikâyelerinde de yer almıştır. Mevlâna bazen tevekkülü bazense özgür iradeyi ön plana çıkarır. Seçilen hikâyelerdeki şu cümlelerde bu durum görülebilir: "Allah nasip etmezse, arslan bile gücüne güvenerek yiyecek bulamaz."(Yalsızuçanlar, 2005: 29) , "Kişi dünyada iyi mi yoksa kötü mü olacağını kendi belirler." (Sevim, 2006: 116).

Zeren'in hazırladığı kitapta yer alan " Hüd Hüd Kuşu İle Karga" adlı hikâyede kaderin önüne geçilemeyeceği mesajı verilmektedir. Kader karşısında insanoğlunun acizliği vurgulanmıştır. Hikâye kısaca şöyledir: Hüd Hüd Kuşu, kendisini sefere götürmesini istediği Hz. Süleyman'a, yükseklerde uçarken yerin derinliklerindeki suyu görebildiğini söyler. Bu yetenek karşısında etkilenen Hz. Süleyman, Karga'nın itirazıyla karşılaşır. Karga, "Hüd Hüd Kuşu'nun böyle bir yeteneği olsa yerdeki tuzağı görüp yakalanmazdı" der. Bunun üzerine Hüd Hüd Kuşu, Padişahı olan Hz. Süleyman'a şunları söyler: "Ey yüce Padişah, benim hakkımda karganın söylediklerine inanma.(…) Dediklerim doğrudur. Benim tuzağı görmeyişimin sebebi kaza ve kaderin gözümü kapatması, aklımı bağlamasıdır. Yoksa elbette ki yerin üstündeki tuzağı görürüm." (Zeren, 2005: 26)

Hikâyede alın yazısından kaçışın mümkün olmadığı mesajı verilmektedir. Evet, kaderimiz Allah tarafından belirlenmektedir. Ama bizlere de akıl ve irade gücü verilmiştir. Kaderimizin nasıl çizildiğini bilmediğimiz için özgür irademizi kullanarak hayatımıza yön vermekle yükümlüyüz. Elimizden gelen maddi ve mânevi her şeyi yaptıktan, her tedbire başvurduktan sonra sonuç istediğimiz gibi olmazsa işte o zaman kadere boyun eğmek gerekmektedir.Böyle hareket etmek, kendini yiyip bitirmekten, isyan ve şikayet etmekten daha iyidir. Aksi durumda insanın ruh sağlığı tehlikeye girer.

Bu kavramlar arasındaki ayrımı yapamayanlar vardır. Kadere inanmak, tembellik ve pasiflik demek değildir. Aksine başarısızlıklar karşısında sığınılacak bir limandır. Hayattan kopmayı önleyen bir duygudur.

Yalsızuçanlar'ın hazırladığı kitapta yer alan "İyilerle Paylaşma Öyküsü" adlı hikâyede bir derviş, ayaksız bir tilkinin diğer hayvanların artıklarıyla, hiç emek vermeden karnını doyurduğunu görünce "Bir tilkinin rızkını ayağına gönderen Allah, benimkini neden göndermesin?" der ve emeksiz yaşama yolunu dener. Uzun süre bekler ama gelen giden olmaz. Günler geçer, Derviş zayıflar, erir. Sonra birden, nerden geldiğini anlayamadığı garip bir ses duyarak irkilir: " Ey tembel adam!(…) Kendini tilkiye benzeterek neden miskin miskin oturuyorsun? (…) Başkalarının artığına göz dikmeyi bırak. Sana yakışan artık yemek değil artık bırakmaktır. (…) Haydi kalk! Kolları sıva. Çalış ve rızkını kazan." (Yalsızuçanlar, 2005: 30)

Mevlâna, insanların bu iki kavram arasında yaşadığı ikilemi Sevim'in hazırladığı kitapta yer alan "Tilki İle Eşek" adlı hikâyedeki kahramanların diyalogları ile de vurgular. Eşeği ormana götürmeye çalışan Tilki kaderci bir eşekle karşı karşıyadır. Diyalogları şöyle gelişir:

> Eşek: "İster gam içinde olayım, ister İrem bağında, dünya cennetinde bulunayım, kısmetimi hak vermiş, o yüzden daima Allah'a şükretmekteyim.Çünkü beterin beteri var. Allah'ın takdirine sabretmek lazımdır. "
>
> Tilki: "Allah'ın emrine uyup helal rızık aramak farzdır. Çalışmak, didinmek, istemek gerekir."
>
> Eşek: " Bu senin dediğin Allah'a güvenmenin zayıflığındandır. Kim sabrederse rızkı gelir. Çalışma zahmetine düşmen, senin sabırsızlığındandır."
>
> Tilki: " Senin bahsettiğin sabır çok az kişiye nasip olur. Haddini bil de havalarda uçma, kibirlenme."
>
> Eşek: " Bu sözü ters söyleme, kötülük aç gözlü olmaktan geçer, insan elindeki ile yetinirse kötülüğe uğramaz." (Sevim, 2006: 114)

"Kaza ve kader konusu oldukça geniş ve anlaşılması zor bir meseledir. Mevlâna, Mesnevî'sinde bu bahse enine boyuna temas eder." (Demirci, 1997: 93) Onun, iki tip insanın durumuna çok üzüldüğü görülür. Birincisi aşırı kaderci tiptir. Bu zavallı her şeyi Allah'tan bilir, iş yapmaktan bu nedenle kaçınır, nasipsizliğini feleğe yükler durur. İkincisi ise, kaderi tamamen inkâr eden kimsedir ki bunlar yaratanı yok sayarlar. Bu tiplerden ilki için Yalsızuçanlar'ın hazırladığı kitapta yer alan " Sınama" adli hikâye güzel bir örnektir.

> Bir adam bir gün Ali'ye "Eğer Allah'ın seni koruduğuna inanıyorsan O'na sığınıp kendini şu damdan aşağıya at. Ben de böylece sana inanmış olayım. "Ali ise Adam'a : "Git de küstahlığın yüzünden başına bir bela gelmesin." dedi. "Allah'ı sınamak kimin haddine düşmüş?" (Yalsızuçanlar, 2005: 176)

Mevlâna'ya göre insana düşen, karşılaştıkları kötülükler karşısında pes etmek, "Kaderim buymuş." diyerek beklemek değil, hayatı en güzel şekilde yaşamak için emek vermek, savaşmaktır. Eğer herkesin asla değiştiremeyeceği bir kaderi olsaydı, kulluğumuzun sınanmasına gerek olmazdı. Hakiki tevekkül, kişinin üzerine düşen her şeyi yaptıktan sonra sonucu Allah'tan beklemesidir. "Önce deveni bağla, sonra tevekkül et." (Hz. Muhammed; Demirci, 1997: 93)

4.3.5.4. Aşk:

Sevgiden acılıklar tatlılaşır,
Sevgiden bakırlar altın kesilir.
Sevgiden tortulu, bulanık sular, arı duru bir hale gelir,
Sevgiden dertler şifa bulur.
Sevgiden ölü dirilir… (Mevlana; Baldock, 2006: 245)

"Aşkı yine aşkla anlatan Mevlâna'nın metafizik anlayışında, aşkın mahiyet ve boyut itibariyle derin ve anlamlı bir yeri vardır. (Bayram, 2001: 22) "İnsanları hayvanlıktan kurtaran sevgidir. Aşk insanı dostluğa, saadete, tanrıya, huzura ulaştırır." (Kaplan, 200:102) Mevlâna'ya göre âşık olan aşkını bir türlü izah edemez, onu kelimelere ve kalıplara sığdıramaz. "Aynı şekilde çocuk sütü sever ve ondan güç alır ve yine de süt hakkında izahatlar veremez; ne aydınlatıcı bilgiler verebilir ne de onu içmekten duyduğu zevki ve onu içmezse ne kadar zayıf ve zavallı olacağını izah edecek kelime bulabilir." (Meyerovitch, 2003: 96)

"Aşk ilâhi birliği bir arada tutan zamktır ve bizim ikilikten birliğe, var oluştan var olmamaya geçişimizi sembolize eder. Yaşadığımız insani aşk bunun ancak soluk bir yansıması olsa da ilâhi aşkın varlığından etkilenmiştir." (Baldock, 2006: 244) "Mutasavvıflar, ya konusu kadın ve beşeri aşk olan şarkı ve gazelleri ilâhi aşka uygulamışlar veya (…) Mevlâna'da olduğu gibi ilâhi aşkı, doğrudan beşeri aşk şeklinde tasvir etmişlerdir." (Okuyucu, 2005: 100)

Seçilen hikâyelerde bunun en güzel örneği Leyla ve Mecnûn hikâyeleridir. Yalsızuçanlar'ın hazırladığı kitapta yer alan "Sevgilinin Dikeni" adlı hikâyede ilâhi ve beşeri aşkın bütünleşmesi söz konusudur. Çünkü hikâyede Mecnûn Leyla'ya, onun aşkından neler çektiğini anlatır, o isterse canını bile verebileceğini söyler. Leyla, Mecnûn'un canını istediği zaman alabileceğini hatırlatır ve başka neyi olduğunu sorar. Mecnûn, tek varlığının, Leyla'yı çöllerde ararken düştüğünde ayağına batan dikenleri çıkarmak için kullandığı bir iğne olduğunu söyler. Bunu üzerine Leyla'nın cevabı şu olur: " Aşkın gerçekse bu iğne nasıl layık oluyor sana?(…) Beni ararken ayağına diken batarsa, o dikeni iğneyle çıkarmak doğru olmaz. (…) Ayağına bizim yolumuzda diken batarsa sen onu, elbisene takılmış bir gül bilmelisin." (Yalsızuçanlar, 2005, 56)

Hikâyeden de anlaşılacağı üzere, aşka giden yolda karşılaşılan zorluklar bile güzel gelir insana. Çünkü sevgi hangi kılıkta ortaya çıkarsa çıksın, hakiki kaynağı ilâhi muhabbettir. "Ortada Allah'ın varlığından başka varlık ve O'nun güzelliğinden başka güzellik olmadığından, Allah'tan başkasını sevmek mümkün değildir, sonucu çıkar. Bu sebeple her güzele duyulan sevgi neticede O'na duyulmuştur." (Okuyucu, 2005: 99) Öyleyse sevilenin kırılması da Allah'ın kırılması anlamına gelmektedir. Bu görüş, insanları hassasiyete yönlendiren, yapıcı bir görüştür. Mevlâna'nın bu görüşüne katılan herkes hem beşeri hem de ilâhi yolda doyuma ulaşacaktır.

> Meşhur Arap şairi, aşk ateşiyle yanarak, dudakları kurumuş, susuz bir halde(…) Tebük'e geldi. Orada kerpiç ameleliğine başladı. İmrülkays'ın gelerek kerpiç ameleliğine başladığı haberi Padişah'a ulaştı. Padişah kalkarak gece vakti onun yanına gitti. ' Ey güzel yüzlü, tatlı sözlü, sen zamanın Yusuf'usun(…) Buyur sarayımıza gel, bizi şereflendir, kendine bu eziyeti reva görme.' İmrülkays bunun üzerine Padişah'ın kulağına eğilerek aşka dair birkaç sır söyledi. Padişah'ın aklı başından gitti. Tebük Padişahı da onun elinden tuttu, onunla dost oldu, tahttan ve taçtan vazgeçerek onunla birlikte uzak ülkelerin yolunu tuttu. (Zeren, 2005: 149-150)

4.3.5.5. Dostluk:

Seçilen hikâyelerde dost: sevilen kimse, sevgili, arkadaş anlamında kullanılmıştır. "Dost bize yol gösteren, hatalarımızı bize bildiren, bizi yapıcı şekilde eleştirendir. Görüş ve önerileri ile ufkumuzu açan, yolumuzu aydınlatandır." (Çiçek, 1996: 128)

Öyleyse dostsuz kalmamak gerekir. Mevlâna dostsuz kalmayı helak olmakla eş değer kabul eder. Ama bu dostun akla düşman olmaması gerekmektedir. "Kötü dostla buluşmak, belaya bulaşmaktır; mademki o geldi; yolum yordamım uykudur artık" (Gölpınarlı, 1989: 19)

Kötü ve ahmak insanlarla dost olunmamasını ısrarla vurgulayan Mevlâna, kötü dostun insanı yoldan çıkaracağını, zarara uğratacağını, rezil edeceğini savunur. Bu görüşün en belirgin şekilde vurgulandığı hikâye, Sevim'in hazırladığı kitapta yer alan "Ayının Dostluğu" adlı hikâyedir. Daha öncede değindiğimiz bu hikâyede ayının, tabiatı itibariyle insana dost olamayacağı vurgulanmıştır. Ayı bu hikâyede "ahmak dost"u temsil eder. Böyle bir dostun yokluğu varlığına tercih edilir.

Mevlâna, buna paralel olarak düşmanımızın bile akıllı olmasında yarar görür. Bu da yine Sevim'in hazırladığı kitaptaki "Ağzına Yılan Kaçan Adam" adlı hikâye en güzel şekilde ifade edilmiştir. Hikâye kısaca şöyledir: Atı ile yolculuk yapan akıllı bir Emir ağacın altında uyuyan bir köylünün ağzına yılan kaçtığını görür. Hemen onu elindeki topuzla uyandırır ve korkutarak ağacın altına dökülen çürük elmaları yemesini ister. Zavallı köylü korkudan bütün elmaları yer. Emir bu kez de onu önüne katar ve ovada koşturmaya başlar. Köylü acıdan ve yorgunluktan kıvranır, Emir'e beddualar eder. Sonunda perişan düşen köylü kusmaya başlar. Ağzından çıkan yılanı görünce şaşırır ve her şeyi anlar. Emir'in ayaklarına kapanıp ondan özür diler. Hikâye Emir'in şu sözleriyle biter: " Sana gerçeği söyleseydim korkudan ödün patlardı, korkudan ölürdün, ne elmayı yiyebilirdin ne de koşmak için halin kalırdı. Onun için gizledim." (Sevim, 2006: 47)

Seçilen hikâyelerde Mevlâna'nın üç önemli arkadaştan bahsettiği görülür. Zeren'in hazırladığı kitaptaki "Üç Önemli Arkadaş" adıyla geçen hikâyede bu arkadaşlar hakkında kısaca bilgi verilir.

> İnsanın üç arkadaşı vardır. Bunlardan biri vefalıdır, ikisi ise gayet gaddardır. Bu üç arkadaştan biri; mal, mülk, biri dost ve arkadaşlar, üçüncüsü ise yaptığımız iyiliklerdir. Ölünce mal insanla birlikte gelmez. İnsan öldü mü dostlar gelir, gelir fakat ancak mezarın başına kadar gelir. Fakat o vefalı olan gerçek arkadaş, yani yapılan iyilikler insanla birlikte mezarın içine kadar gelir ve hatta öbür tarafa da geçer. (Zeren,2005: 110)

Mevlâna, hikâyeler yoluyla okuyuculara, arkadaş seçiminin önemini hatırlatmakta ve akıllı insanlarla kurulan dostlukları öğütlemektedir. Dürüstlük, iyilik, ahlâk gibi erdemlerle kurulan dostluğun ölümsüzlüğünden bahsetmeyi de ihmal etmeyerek insanları bu gerçek dostluklara yönlendirmeye çalışmaktadır.

4.3.5.6. Adalet ve Zulüm:

" Bizim kültürümüzde insanın mevkii çok yücedir. Her şey insan için yaratılmıştır. (…) Mesnevî'de ifade edildiğine göre insan cevherdir, gökyüzü ise ona arazdır; her şey parça buçuktur, basamaktır; maksatsa insandır." (Sevgi, 2005: 175) Bu kadar değerli olan insanoğlunun sorumluluğu da ağır olacaktır. Bu nedenle herkesin âdil olması, kul hakkı yememesi esastır.

"Adalet" sözlükte "doğrudan ayrılmama, hak yememe" gibi ifadelerle, onun zıddı olan "zulüm" ise "haksızlık, eziyet, işin gereğini yapmama" olarak açıklanmaktadır. "Bu konuda Mevlâna şöyle der: 'Adalet nedir? Ağaçları sulamak. Zulüm nedir? Dikene su vermek. Adalet bir nimeti yerine koymaktır; su emen her kökü sulamak değil. Zulüm nedir? Bir şeyi konmaması gereken yere koymak, buysa, belaya kaynak olur ancak.'" (Sevgi, 2005: 175)

Adalet sosyal yaşamın gereğidir. Çünkü adaletin olmadığı yerde zulüm vardır, haksızlık vardır. Toplum hayatında huzur ve emniyetin sağlanabilmesi için öncelikle toplumumuza adalet duygusunun kazandırılması gerekir. Toplumumuzun inancına göre adalet de zulüm de karşılıksız kalmaz. Kötülük yapan cezasını çekecek, iyilik yapan ve âdil davranan mükâfatını görecektir. "Hile ve garez ayrılığa sebep olur. Böylelerinin sonu kötü olur." (Sevim, 2006: 54) "Hüküm ve yetki sahipleri bir karara varırken adaletli davranmalı ve kimseye eziyet etmemelidir." (Sevim, 2006: 124)

Seçilen hikâyelerde adaletiyle en fazla öne çıkan isim Hz. Ömer'dir. Yalsızuçanlar'ın hazırladığı kitaptaki "Ömer'in adaleti" adlı hikâyede adaletin sağladığı güven ortamı güzel bir şekilde anlatılmıştır. Çünkü hikâyede Hz. Ömer'e bir Yahudi, Basra Hakimi'ni şikâyete gelir ve onun kendisine olan borcunu ödemediğini söyler. Hz. Ömer Basra Hakimi'ne bu konuda bir mektup yazar ve onu

adil olması konusunda uyarır. Mektubun altına mühür basmaz yalnızca "Hattab oğlu Ömer" diye imzalar. Hikâye şöyle biter: "Herkes biliyordu ki Halife âdil ve gözü karadır. Musevi, çanağı alarak Basra Hakimi'ne götürdü.Hakim okur okumaz, atından inerek yeri öptü ve Yahudi'ye borcunu hemen ödedi."(Yalsızuçanlar, 2005: 51)

Toplumda hak ve adalet erozyona uğramışsa orada ferdi vicdanın gelişiminden söz etmek abes olur. Bu nedenle kişileri toplumla bütünleştirecek olan milli ve dinî bağları daima canlı tutmak gerekir. Mevlâna gibi hak ve adaleti ön planda tutan fikir dünyamızın yıldızlarına sahip çıkmak ve onların evrensel düşüncelerini topluma aşılamak, bu amaç için atılabilecek önemli adımlardır. Seçilen hikâyeler de, bu adımlar için kullanılabilecek en doğru araçlardan biri olarak kabul edilebilir.

4.3.5.7. Tevazu ve Kibir:

Nefsin en büyük hastalıklarından biri kibir yani büyüklenme, kendini beğenme ve ve herkesten üstün görmedir. Kibir, insandaki yapıcı güçleri öldürür. Çünkü gerçekte sahip olmadığı şeylere sahip olduğunu zanneden kişi, bunları elde etmek için çalışmayacaktır. Kibirli kişi, tıpkı Zeren'in hazırladığı kitaptaki "Sineğin Hayali" adlı hikâyenin kahramanı olan sinek gibi, eşeğin sidiğini uçsuz bucaksız bir deniz, saman çöpünü gemi, kendisini ise usta bir denizci sanır. Bu mükemmellik duygusu kişinin başını döndürür. Çalışmaktan uzaklaştırır. Bu konuda Yalsızuçanlar'ın hazırladığı kitaptaki "Tembel Köpek Öyküsü"nden daha önce bahsetmiştik. Bu hikâyedeki Köpek de yaz geldiğinde, kış aylarında çektiği sıkıntıları unutur. Kendini büyük görür ve kışın yapmaya karar verdiği sığınağı yapmaktan vazgeçer. O artık güçlü bir canlıdır. İstediği her yerde uyuyabilir. Ancak kibirli köpek, kış aylarının bir daha geleceğini ve sıkıntılı zamanların yeniden yaşanacağını göz ardı etmektedir.

Kibirin pençesine düşen, dünyada kendinden başka saygı ve hizmete lâyık birini görmez. Herkesi kendisine borçlu sanır, kimsenin yardımına koşmaz, kimseye el uzatmaz. Durumu ne olursa olsun etrafındaki insanları yönetebileceğini düşünür. Bunun için verilebilecek en güzel örnek daha önce bahsettiğimiz "Deve İle Fare" adlı hikâyedir. Bu hikâyede Fare boyuna bakmadan Deveyi yönetmeye kalkar ancak bir dereden geçmeleri gerektiğinde Deve'nin üstünlüğünü anlayabilir.

"Kendini beğenmişliği yenmek tevazu yani alçakgönüllülükle gerçekleşir. Bunun en büyük belirtisi de insanlara karışmak, kalabalığın içine girip onlara sırf Allah'ın hoşnutluğu için hizmet sunabilmektir." (Demirci, 1997: 87) İnsanlara, onları aşağılamadan yaklaşabilmek, yaradılanı yaradandan ötürü sevebilmektir.

Sokakta kime rastlarsak rastlayalım onun bir açıdan bizden daha üstün olabileceğini düşünmeliyiz. Onun belki bizim bilmediğimiz çok iyi bir yönü vardır veya o, ileride bizden daha iyi bir duruma gelecek olabilir. Bu görüş için en uygun örneklerden biri Sevim'in hazırladığı kitapta yer alan "Gemici İle Kibirli Bilgin" adlı hikayedir. Çünkü bu hikâyenin sonunda hor görülen Gemici'nin üstün bir yönü ortaya çıkar.

> Geçmiş zamanların birinde bir dil bilgini bir gemiye binmiş. Bilgisiyle övünmeyi sevdiği için, cahil bir kimse olan gemiciyi karşısına alıp bilgiç bir tavırla sormaya başlamış: ' Sen hiç nahiv okudun mu?' Zavallı gemici: 'Hayır.' demiş. Bilgin: 'Öyleyse ömrünün yarısı boşa gitmiş vah vah.' demiş. Gemici bu söze çok kırılmış ama susmuş, bir şey belli etmemiş. Bir zaman sonra hızlı esen bir rüzgar gemiyi sarsmaya başlamış. Gemide bulunanlar korkmuşlar, telaşlanmışlar, can derdine düşmüşler. Gemici, bilginin yanına gidip sormuş: 'Yüzmesini bilir misiniz?' Bilgin korku ile: ' Ey gemici bilmem.'demiş. Gemici: 'Şimdi ömrünün tamamı gitti bil. Çünkü birazdan gemi batacak.'demiş. (Sevim, 2006: 30)

Mevlâna, asıl güzelliğin insanın özünde olduğunu belirtir. Özü güzel olmayan insanların gösterişle güzel görünemeyeceği, Zeren'in hazırladığı kitapta yer alan "Ben Tavusum Diyen Çakalın Hikâyesi" adlı hikâyeyle anlatılmıştır. Bu hikâyede boya kutusuna düşen çakal, tüylerinin rengarenk olduğunu görünce diğer çakallara kendisini "Tavus Kuşu" olarak tanıtmak ister. Diğer çakallar ona "Gerçek tavuslar gibi gül bahçelerinde cilveler yaparak nazlı nazlı dolaşabilir misin?" diye sorarlar. Çakal: "Hayır bunu yapamam." der. " Tavuslar gibi ötebilir misin?" diye sorarlar. Çakal: "Hayır ötemem."der. Bu cevaplar üzerine diğer çakallar onun asla gerçek bir tavus olamayacağını anlarlar. Çünkü asıl olan özdür.

Mevlâna, insanlara daima alçakgönüllü olmalarını öğütler. Çünkü tevazu sahibi insanlar, hatalarını görebildiklerinden onları düzeltmeye çalışırlar. Böylece hem bu dünyada hem de ahirette daha üstün bir durumda bulunurlar.

4.3.5.8. Hırs ve Kanaat:

"Bir şeye olan aşırı, sonu gelmez istek veya tutku durumunu almış arzu şeklinde ifade edilebilen hırs, insanın zaaflarından biridir. Çünkü hırs şiddetli arzu ile beraber, sinirlilik hali ya da öfkeye yol açar." (Çiçek, 1996: 123) Mevlâna nefsin en güçlü tuzaklarından birinin de hırs olduğunu belirtir ve hikâyelerinde bu kavram üzerinde sıklıkla durur. Hırsın aşırılığı, insanları Şeytan'a yaklaştırmaktadır. Böyle insanlar her iki âlemde de zarara uğrar. "Hırs, bütün kötülüklerin kaynağıdır, kimse bulduğuyla yetinmekten ölmemiş ama hırstan ölen çoktur." (Yalsızuçanlar, 2005: 60)

Mevlâna hırsına yenilenleri şaşı insanlara benzetir. Çünkü onlar da şaşılar gibi gerçeği görmekte güçlük çekerler. Bunu, Zeren'in hazırladığı kitapta yer alan "Şaşının İnadı" adlı hikâyeyle açıklayan Mevlâna, hikâyeyi şu sözlerle bitirir: "İnsan tarafgirlikten, hiddet ve hırstan şaşı olur. Hakkı ve hakikâti olduğu gibi göremez." (Zeren, 2005: 16)

Hırsın önüne ancak kanaat edilerek geçilebilir. Kanaat eden insanlar ruhsal yönden doyuma ulaştıkları gibi dünyevi belalardan da kurtulur. Zeren'in hazırladığı kitapta yer alan "Doğanın Kazları Karaya Davet Etmesi" adlı hikâye bu konuda verilebilecek en güzel örnekler arasındadır. Çünkü bu hikâyede kazlar, sahip olduklarına kanaat ederek Doğan'ın tuzağına düşmekten kurtulurlar.

> Kazlar suda nazlı nazlı yüzerek geziniyor, yiyecek toplayarak tehlikelerden uzak yaşıyorlardı. Bunu gören bir doğan kuşu onları karaya davet ederek: 'Kazlar, niçin öyle suyun ortasında gezinip duruyorsunuz? Karaya gelin, burada yeşil çayırlar, renkli çiçekler, bol taneli lezzetli ekinler var. Sudan çıkın, bu nimetlerden faydalanın, kendinize yazık etmeyin.' dedi. Akıllı bir kaz ona cevap verdi: 'Ey doğan iyi diyorsun, hoş diyorsun da, su bizim kalemizdir, bizi korur. Sudan çıkarsak bin bir tehlikeye maruz kalırız. Kırların yeşil çimenleri, renkli çiçekleri, ekinleri senin olsun, suyumuz bize yeter.'dedi. (Zeren, 2005: 61)

Mevlâna'ya göre hırsın kötülüklerinden uzak durmanın tek yolu iradeli olup Allah'ı zikretmektir, O'na âşık olmak, O'na yönelmektir. Böyle yapan insan hırstan arınır, sıkıntılardan kurtulur, saadete erer.

4. 3.5.9. Sabır ve Zaman:

"Acıya, sıkıntıya, üzüntüye katlanma, zorluk ve müsibetlere dayanma, elde edilemeyen şeyler konusunda kendini zaptetme, nefse hakim olma vs. anlamına gelen sabır kavramı özellikle mutasavvıflarda önemli bir konudur." (Çiçek, 1996: 119) "Sûfi için sabır aynı derecede önemlidir; sabır daha yüksek makamların basamağı, cennete götüren köprü, sevincin anahtarıdır." (Schimmel, 2003: 134) Mevlâna, sabrın güzelliğini hikâyeleri yoluyla anlatmıştır. "Dünyada Allah'ın verdiği nimetlerden mahrum kalan kişi sabrederse, öldükten sonra daha güzellerine erişir." (Sevim, 2006: 144)

Mevlâna, sabredenlerin istediklerine erişeceğine ilişkin olarak bir şeyhin hayatından örnek verir. Bu hikâye, Yalsızuçanlar'ın hazırladığı kitapta, "Kör Derviş Öyküsü" adlıyla yer alır. Hikâyedeki Şeyh sabrın yararlarına inanan birisidir. Kör bir adamın evine misafir olur. Orada bir Kur'an görür, şaşırır. Merakına karşın sabreder ve bunun nedenini sormadan bekler. Gece yarısı Kur'an sesini duyunca kalkar bakar ki, adam Kur'an okuyor. O zaman ona kör olduğu halde nasıl Kur'an okuyabildiğini sorar. Kör adam Allah'a Kur'an okuyabilmek için çok yalvardığını ve sabrettiğini, Allah'ın da Kur'an okuması için onun gözlerine nur bahşettiğini anlatır.

Böylece sabrın insanlara neler kazandırabileceği vurgulanmış olur. Mevlâna'ya göre sabır insanı Tanrı rahmetine kavuşturur. Sabırsızlık edenler Allah'ın nimetlerinden uzaklaşırlar. Yaptıklarına pişman olurlar Buradaki sabır aylaklık demek değildir. İnsanın yapması gerekenleri yaptıktan sonraki tahammülüdür.

Seçilen hikâyelerde de Mevlâna'nın, sabrı asla uyuşukluk anlamında kullanmadığı görülür. Çünkü ona göre zamanın kullanımı da oldukça önemlidir. Bazen beklemek yerine harekete geçmenin daha olumlu sonuçlar doğuracağını savunur. Buna daha önce değindiğimiz "Yolun Kenarına Diken Eken Adam" adlı hikâye örnek olarak verilebilir. Bu hikâyede zamanın önemi vurgulanmaktadır. Dikenlerin hemen kesilmesi gerekirken beklenmesi, sorunu daha da büyütmüştür. Hikâyede diken eken adam uyarıldığı halde zamanı yakalayamaz ve dikenler büyür.

Mevlâna'nın bazı hikâyelerinde ise zamana yetişememenin nedeni bizi gereksiz yere oyalayan insanlardır. Bu konuda Zeren'in hazırladığı kitapta yer alan "Atın Yavrusuna Nasihatı" adlı hikâye güzel bir örnektir. Çünkü hikâyede anne at, ıslık sesini duyunca su içmeyi bırakıp sesi dinleyen yavrusuna şöyle der: " Sen ona aldırma işine bak, dünya kuruldu kurulalı böyle boş işlerle uğraşanlar olmuştur. Eğer buna aldırır suyunu içmezsen, zaman geçince çok pişman olursun." (Zeren,2005: 83)

4.3.5.10. Tövbe ve Dua:

Mevlâna, hikâyelerindeki kötü durumları sonlandırmak için "tövbe" ve "dua" kavramlarından sık sık yararlanmıştır. Hikâye kahramanları bir hataya düştüklerinde yaratıcı olan Allah'a sığınıp tövbe ve dua yoluyla kurtuluşa ermeyi isterler.

Burada Allah inancı esastır. Tövbe ve dua ona edilir. Örneğin Sevim'in hazırladığı kitapta yer alan "Borçlu Derviş" adlı hikâyedeki Derviş, kendisine daha önce para veren cömert bir Müfettiş'in verdiklerini bitirip borçlanır. Tekrar para istemek için Müfettiş'e gidince oradakilerden onun öldüğü haberini alır ve Allah'a şöyle yakarır: " Ey Allah'ım, suçluyum, ümidimi halka bağladım, dileğimi halktan umdum. O zengin adam çok cömertti ama senin eşin değildi. Aslında onun verdikleri de senindi. Ona cömertlik ve merhameti de sen verdin. Ben ona güvenip seni ihmal ettim." (Sevim, 2006: 139)

Mevlâna, insanları ne olursa olsun tövbeye davet eder. Allah'ın rahmanlığı engin bir denize benzetilir, isteyen herkes ona sığınabilir. Yalsızuçanlar'ın hazırladığı kitapta yer alan "Gözün Nuru" adlı hikâyede, Allah katında bir kusur işleyen Filozof cezalandırılır. Ama tövbe etmediği için şifa bulamaz.

> Adamın biri Kur'an'dan şu ayeti okudu: 'Suyu kaynağından keserim. Suyu yerin derinliklerine gizlerim, kaynakları kuruturum, çorak yerlere döndürürüm.' O sırada oradan geçen bir Filozof, 'Biz de kazmayla suyu yerin altından çıkarırız.' dedi. Filozof o gece rüyasında bir yiğit gördü. Yiğit ona, 'Haydi şu iki göz pınarından kazmayla su çıkar da görelim.' dedi. Filozof sabah uyandığında gözlerinin kör olduğunu fark etti. Tövbe etseydi Allah bağışlar ve gözün nuru geri gelirdi. Ama tövbe etmemekte ısrarlıydı. (Yalsızuçanlar, 2005: 117)

Mevlâna'ya göre insanlar, ettikleri dualar kabul olmasa da dua etmeye devam etmelilerdir. Çünkü dua insanı ruhen rahatlatır, Allah'a yaklaştırır. İnsanın dua edebilmesi bile onun için hayır kabul edilir. Bu konu için verilebilecek en güzel örneklerden biri Yalsızuçanlar'ın hazırladığı kitapta yer alan "Dua Öyküsü" adlı hikâyedir. Bu hikâyede Şeytan bir adama, sürekli dua ettiği halde Allah'tan hiçbir cevap gelmediğini söyler ve onu duadan uzaklaştırmak ister. Adam Şeytan'a hak verir, dua etmeyi bırakır. Bir gece rûyasında Hızır, adama neden duayı bıraktığını sorar, adam olanları anlatır. Bunun üzerine Hızır'ın cevabı şöyle olur: "Senin Ya Rabbi demen, bizim sana olan cevabımızdır. Senin çare arayışın, bizim seni kendimize çekmemizdir. Senin sevgin, bizim lüfumuzun kemendidir. Biz izin vermedikçe hiç kimse dua edemez." (Yalsızuçanlar, 2005: 140)

4.3.5.11. Ölüm:

Seçilen hikâyelerde ölüm kavramı sıklıkla ele alınmıştır. Ölüm kötüler için bir ceza olarak algılansa da iyiler için "düğün günü" olarak değerlendirilir. Çünkü ölüm günü, inananlar Allah'a kavuşurlar. "Nitekim bildiğimiz gibi Hz. Mevlâna da kendi ölümü için 'Gerdek Gecesi' tabirini kullanmıştır." (Okuyuycu, 2005: 100) Bu nedenle Mevlâna'ya "ölümü bile güzelleştiren adam" denilmektedir.

Mevlâna, ölümü aynı zamanda "ikinci doğum" olarak görür. İnsan öldükten sonraki yaşamın güzelliğini göremez de öleceğine üzülür. Tıpkı bu dünyanın güzelliğini göremediği için doğmak istemeyen bebek gibi. Mesnevî'de bu durum şöyle açıklanır:

> Ana karnındaki çocuğa biri deseydi ki: Dışarıda pek düzgün pek hoş bir dünya var.(…) Dağlar, denizler, çöller, bostanlar, bağlar, bahçeler, çayırlıklar, çimenlikler var.(…) Ey çocuk! Sen o daracık işkence yerinde çarmıha gerilmişsin, kan emmektesin. Hapse düşmüşsün, pislikler, eziyetler içindesin. Çocuk kendi haline bakar, durumu gereği bir şikayette bulunmaz ve söylenen bu sözleri inkâr eder; bu haberlere inanmazdı.(…) Sen de ey zavallı insan, bu dünyanın güzelliğine tamah etmektesin de bu tamah, o sonsuz âlemin, o mânâ âleminin güzelliğine perde oluyor. (Okuyucu, 2005: 22-23)

Ölüm gerçeğinden kaçmanın mümkün olmadığını söyleyen Mevlâna, mal ve mülkün bu dünyada kalacağını hatırlatarak insanların bunlara bağlanmamaları konusunda uyarılarda bulunur. “Dost bağından şehre ancak dal ve fidan gelir. Bağı bostanı tümüyle getirmek imkansızdır. Bu âlem o bağın kabuğudur.” (Sevim, 2006: 61)

Hikâyelerde ölüm bazen mecazîdir. Çünkü nefsine uyan, ahlâksız ve akılsız insanlar yaşarken ölmüş kabul edilir. Yalsızuçanlar’ın hazırladığı kitapta yer alan “İsa İle Deli Öyküsü” adlı hikâyede İsa, kendisinden ölüleri diriltme gücünün sırrını isteyen akılsız bir adam için şöyle der: “ Allah’ım, nasıl olur da bu hasta adam kendi derdini bırakıp başka dertlerle uğraşıyor? Kendi ölüsünü farketmeden başka ölülere derman arıyor.” (Yalsızuçanlar, 2005: 110) Bu dünyadaki sırlara erişemeyenler, yaşayan ölüler gibi düşünülmektedir. Mevlâna’ya göre yalnızca nefes almak gerçek yaşam belirtisi değildir. Kişi gerçek yaşamı ancak imânda bulur.

Mevlâna, hikâyelerinde ölümü, güzel, çirkin; zengin, fakir; güçlü, zayıf ayırt etmeksizin her insanın canını alan bir aslana benzetir. Yalsızuçanlar’ın hazırladığı kitapta yer alan “Ölüm Arslanı” adlı hikâyede bir meczup ülkenin en güçlü pehlivanının öldüğü haberini alınca şöyle der: “ Demek ülkenin en güçlü pehlivanıydı. Zavallı… Bir gün, ölüm arslanıyla da güreşeceğini düşünmüştür umarım” (Yalsızuçanlar, 2005: 28)

4.3.5.12. Gönül Gözü:

“Mevlâna’da gönül, aklın ve duyu organlarının ötesinde bir algılama gücüdür. (…) Mevlâna’daki gönül kavramının aklın ötesinde ve üstünde bir idrak etme işlevi vardır.” (Çiçek, 1996: 116) Kendisini kötü huylardan arındıranların gönül gözü açılır. İstediklerini görebilme yeteneğine erişirler. Örneğin, Yalsızuçanlar’ın hazırladığı kitapta yer alan “Gönül Gözü Açık Olanlar” adlı hikâyede bir Şeyh, oğulları öldüğü halde hiç üzülmemektedir.Merak edip soranlara Şeyh’in yanıtı şu olur: “Merhametim yok zannetmeyin, ama evlatlarım ister ölmüş olsun, ister hayatta fark etmez, çünkü onlar daima benim gönül gözümün önünde duruyorlar. Acı ayrılıktan gelir, oysa ben her an onlarla beraberim.” (Yalsızuçanlar, 2005: 94)

Mevlâna, özellikle Leyla ve Mecnûn ile ilgili hikâyelerle gönül gözünü açıklamaya çalışır. Ona göre âşık olanlar, sevdiğine gönül gözüyle bakar ve kusurlarını asla görmezler. Bu durum, Zeren'in hazırladığı kitapta yer alan "Leyla'nın Cevabı" adlı hikâyede en güzel şekilde anlatılmıştır. Çünkü bu hikâyede Padişahın biri, Mecnun'u çöllere düşüren, onu aşkından deli divane eden Leyla'yı çok merak eder ve hemen huzuruna çağırır. Leyla'yı görünce hayretler içinde kalarak sorar: "Mecnun'u aşkından deli divane eden sen misin? Ama senin öyle harika bir güzelliğin olmadığı gibi sıradan bir kadından da farkın yok." der. Leyla hiç düşünmeden ona cevap verir: "Padişahım sus. Çünkü sen Mecnun değilsin. Bendeki güzelliği görebilmen için sende Mecnun'un gözlerinin olması ve bana onun gözleriyle bakman gerekir. Yoksa bendeki güzelliği göremezsin." (Zeren, 2005:17) Kısaca özetlediğimiz bu hikâyede gönül gözünün derin bakışı vurgulanmaktadır. Bu bakış, diğer gözlerin göremediğini gören üstün bir bakıştır.

Mevlâna, Yalsızuçanlar'ın hazırladığı kitapta yer alan "Ben Bir Aynayım" adlı hikâye yoluyla insanların gönüllerinin, etraflarını ne derece güzel gördükleriyle eş değer olduğunu anlatır. Çünkü Mevlâna'ya göre gönül, gözün görüşünü etkileyen önemli bir unsurdur. Bu hikâyede Hz. Muhammed'in düşmanlarından biri olan Ebu Cehil Peygamberimizi görünce "Haşimoğulları'ndan bir çirkin belirdi." der. Daha sonra Hz. Muhammed'i Hz. Ebû Bekir görür ve: "Sen bir güneşsin. Parla ve dünyayı aydınlat." der. Peygamberimiz her ikisinin sözüne de hak verir. Buna anlam veremeyenlere Hz. Muhammed'in cevabı şu olur: "Ben bir aynayım, kim bakarsa bende kendini görür." (Yalsızuçanlar, 2005: 104)

"Acaba gönül cilalamak ne demektir? İnsanın gönlü en değerli yönüdür. Onun için gönlün, kalbin kollanması gerekir. (…) Her organın bir yaradılış amacı vardır. Kalbin yaradılış gayesi, Allah sevgisine ve Allah inancına sahne olmasıdır." (Demirci, 1997: 102) İşte kalbin cilalanması demek, Allah inancı ve Allah sevgisinden başka ilgi ve sevgilerin kalpten uzaklaştırılması demektir. Bunun için olgun ve sağlam bir karakter gerekmektedir. Kişi Allah'a yaklaştıkça kalbini biraz daha cilalamış olur.

Mevlâna bu konuyu, Sevim'in kitabında yer alan "Ressamların Yarışı" adlı hikâyeyle en güzel biçimde ifade eder. Bu hikâyede Çinli ressamlar kibirlenip kendilerinden üstün ressam olamayacağını söyleyince, Anadolu ressamları onlara rakip olurlar. Devrin padişahı iki tarafı da yarışa davet eder ve her iki ülkenin ressamlarından kendilerine verilecek bir odanın duvarını en güzel şekilde süslemelerini ister. Sarayın bir odası perdeyle ikiye bölünür. Ressamlar günlerce çalışır. Çinli ressamlar boya ve fırçalar isterken Anadolu ressamları sadece cila isterler. Sonunda yarışma sona erer. Çinli ressamlar mükemmel bir resim çizmişlerdir duvara, padişah hayran kalır. Sonra aradaki perde kaldırılır. Bu taraftaki duvar cilalandığından karşı duvardaki her resim bu duvara da yansır ama bu duvardaki resimler daha parlak ve daha güzeldir. Anadolu ressamları bu nedenle yarışmayı kazanır. Hikâye şu cümlelerle sona erer: "Kalp insanın aynasıdır. Ne kadar temiz ve parlak tutulursa, Allah'ın nuru ile cilalanırsa, güzellikleri o kadar iyi yansıtır. Kalpleri temiz olanlar, Allah'ın lütfûna yakın olurlar." (Sevim, 2006: 37)

Gönül gözünün açık olması, Mevlâna'ya göre, bu dünyada bir insanın sahip olabileceği en üstün özelliklerden biridir. "Kalp gözü, Tanrı'nın varlığına ve mahiyetine tecrübi açıdan yaklaşan tasavvûfî geleneğin ve dolayısıyla Mevlâna öğretisinin temel kavramlarından biridir." (Çiçek, 1996: 119)

4.3.5.13. Şerdeki Hayır:

"Hak şerleri hayreyler,
Zannetme ki gayreyler,
Arif anı seyreyler,
Mevlâ görelim neyler,
Neylerse güzel eyler." (Hakkı; Okuyucu, 2005: 122)

Mevlâna pek çok hikâyesinde, bize başlangıçta zarar gibi görünen bazı hadiselerin, zamanla faydamıza olduğunun anlaşılması konusu üzerinde durmuştur. Örneğin Sevim'in hazırladığı kitapta yer alan "Hayvanların Dilini Öğrenmenin Bedeli" adlı hikâyede bir genç, Hz. Musa'ya gider ve hayvanların dilini öğrenmek istediğini söyler. Hz. Musa'nın uyarılarına karşın genç isteğinde ısrar edince Hz. Musa Allah'a dua eder ve duası kabul edilir. Genç, sabah kalkınca hemen yeteneğini

denemek ister. Horozdan atının öleceğini duyar ve hemen atını satar. Sonraki gün horozdan katırının öleceğini öğrenir ve katırını satarak yine zarardan kurtulur. Bir sonraki gün de kölesinin öleceğini duyar ve üçüncü kez beladan kurtulmuş olur. Ama son gün genç, horozdan kendisinin öleceğini duyar, Hz. Musa'ya koşar. Hz. Musa ona çok geç olduğunu, aç gözlülüğünün cezasını küçük belalarla çekebilecekken bunları engelleyerek, başına gelecek olan belayı kendisinin büyüttüğünü söyler. Hz. Mevlâna, hikâyenin sonunda bazı felaketlerin aslında bizi daha büyük zararlardan kurtardığını vurgular ve belaya dahi şükredilmesi gerektiğini söyler.

Verilebilecek örneklerin bir diğeri ise Yalsızuçanlar'ın hazırladığı kitapta yer alan "Yılanı Çalınca" adlı hikâyedir. Hikâyede bir belanın arkasında gizlenen hayır anlatılmakta ve bazı dualaların kabul olmamasında bile bir hayır olabileceği vurgulanmaktadır.

> Bir yılancı vardı. Bir gün bir hırsız gelip ondan bir yılan çalı. Deliliğinden çaldığı yılanı bir nimet gibi görüyordu. Yılan hırsızı soktu ve adam acılar içinde can verdi. Sonra sahibi yılanı bulunca, 'Onu bulmak için can atıyordum, dua ediyordum. Allah'a şükürler olsun ki duamı kabul etmedi, yoksa olan bana olurdu.' dedi. (Yalsızuçanlar, 2005: 111)

Yine Zeren'in hazırladığı kitaptaki "Bekçiden Kaçan Âşık" adlı hikâyede, bir bekçiden korkarak kaçıp bilmediği bir bağa giren âşık, o bağda aşkıyla tam sekiz yıldır yanıp tutuştuğu sevgilisini görür. Âşık, sevgilisine kavuşunca, kendisini korkutarak sıkıntılara düşüren bekçiye hayır duaları etmeye başlar.

Mevlâna bu tür hikâyeler yoluyla insanlara, elindekilerle mutlu olmayı, şerde dahi bir hayır olduğunu düşünerek şükretmeyi öğütler. Edilen dualaların kabul olmaması durumunda, arkasında bir hayrın gizlendiği düşünülerek, isyan edilmemesini ister. Bu düşünce insanları rahatlatan, hayata bağlayan derin ve güçlü bir düşüncedir. Yaşama bağlılığı pekiştirir, Allah'a ve inanılan tüm değerlere karşı isyanı azaltır. Mevlâna tüm insanlığı kucaklayan, onları doğruluğa, güzelliğe yönlendirmeyi amaçlayan bir düşünürdür. "Biz ilâhi hekimleriz; kimseden tedavi ücreti istemeyiz… Yetmiş iki millet sırrını bizden dinler. Biz , bir perde ile yüzlerce ses çıkaran bir neyiz." (Hz. Mevlâna; Şimşekler, 2005: 223)

Mevlâna'nın bu güzel düşünceleri Avrupa'da da benimsenmiş ve Mevlâna her açıdan örnek alınması gereken bir düşünür olarak kabul edilmiştir. Eserlerinde vurguladığı tüm kavramlar, çağımızın sıkıntılarına çözüm yolu olarak görülmektedir. "Mevlâna, yedi yüz yıl evvel dünyayı büyük bir kargaşalıktan kurtarmıştır. Günümüzde Avrupa'yı kurtaracak tek şey de onun eserleridir, fikirleridir.(…) Çünkü onlarda çağımızın hastalıkları için ruhâni ilaç ve teselli bulmak mümkündür." (Arberry; Şimşekler, 2005: 223) Giderek unutulan mânevi değerlerimizin, insani yönümüzün hatırlanması ve yeniden kazanılması için Mevlâna'nın hikâyeleri mutlaka okunmalıdır. Zira çağımız, insanoğlunun bu değerlere en fazla ihtiyaç duyduğu dönemdir.

4.3.6. Seçilen Hikâyelerde Kullanılan Eğitsel Yöntemler:

4.3.6.1. Benzetme:

Seçilen hikâyelerde en çok kullanılan yöntemlerden biri benzetme yöntemidir. Çoğu konu, özellikle anlaşılması güç ve önemli meseleler basit ve kolay anlaşılır benzetmelerle açıklanmıştır. Mevlâna, anlatmak istediği kimi konuları benzetmeler ile dile getirir. Mesela ölüm, ayrım yapmaksızın herkesin canını alan bir aslana benzetilmiş, böylece ölüm olgusu daha somut bir hâle getirilmiştir. Benzetme yöntemi, özellikle ilköğretim çağındaki çocukların ilgisini çekmekte ve soyut kavramların kavratılmasını kolaylaştırmaktadır. Genellikle soyut kavramlar üzerinde duran Mevlâna, benzetme yöntemiyle hikâyelerinin daha kolay anlaşılması ve bu yolla etkileyiciliğinin artmasını sağlamıştır.

"Mevlâna konuyu tüm incelikleriyle ortaya koyar, dikkat çekici kılar, benzetmeyi bitirir bitirmez de sonucu vurgular. Böylece vermek istediği dersi en güzel ve en mükemmel bir şekilde hazırlar ve verir." (Çiçek, 1996: 81) Örneğin Sevim'in hazırladığı kitapta yer alan "Papağanın Üzüntüsü" adlı hikâyede Papağan, kendisi gibi kel olan bir dervişi görünce onun da , gül yağı şişelerini devirip patronundan ceza aldığı için kel olduğunu düşünür. Papağanın bu benzetmesinin yanlış bir davranış olduğu hikâyenin sonundaki şu cümlelerle açıklanır: "Bazı nesneler birbirine görünüşte benzerler ama birbirinin aynı değildirler. Birbirine benzeyen iki topraktan biri verimli iken diğeri çorak olabilir." (Sevim, 2006: 20)

Yalsızuçanlar'ın hazırladığı kitaptaki "Sebe Halkı Öyküsü" adlı hikâye de benzetme cümleleriyle biter: "Kötülerin huyu böyledir, iyilik yaparsın, kötülükle karşılık verir. Nefis de böyledir. Birisi ona nimet verir, o da nimeti inkâr eder. Sıkıntıya düşenler bu yüzden şükrederken, nimete ulaşanların azgınlığı da bu yüzdendir." (Yalsızuçanlar, 2005: 143) Aynı kitaptaki "Kerpiç Öyküsü" adlı hikâyede susamış bir adam, üzerinde oturduğu duvarın yüksekliği nedeniyle tam karşısındaki nehre ulaşamaz ve duvarın kerpiçlerini söküp nehre atmaya başlar. Kerpiçlerin ırmağa düştüklerinde çıkan sesi şöyle anlatır: "Sesin tıpkı İsrafil'in sesine benziyor. Ölülerin bile canlandığı ve kulak verdiği sese. (…)" (Yalsızuçanlar, 2005: 58)

Hikâyelerde Mevlâna, çoğunlukla kısa benzetmelerden yararlanmıştır. Konunun açık şekilde sunulduğu hikâyelerde benzetmeleri uzatmamıştır. Hikâyelerde benzetme yönteminin kullanıldığı cümlelere şunlar örnek olarak verilebilir:

" Soru da bilgiden doğar yanıt da. Tıpkı gülün de dikenin de balçıktan çıkması gibi." (Yalsızuçanlar, 2005: 89)

" Gaflet uykusuna dalmış bir bilgisize öğüt vermek, çorak bir yere tohum ekmektir." (Sevim, 2006: 102)

" Sudan çıkmış olan balık nasıl tekrar ona kavuşmak için çırpınırsa, adam da suya ulaşmak için öyle uğraşıyordu." (Yalsızuçanlar, 2005: 57)

Sürekli birbirinin yolunu vuran, birbirine çelme atan beden ve ruhun; akılla nefsin durumunu Mevlânâ, Yalsızuçanlar'ın hazırladığı kitapta yer alan "Sen Tene Âşıksın Ben Cana" adlı hikâyedeki Mecnun'la devesinin haline benzetir. Hikâye kısaca şöyledir: "Mecnun devesine binmiş Leyla'ya gitmek üzere yola çıkmıştır. Onun gözü Leyla tarafındadır ama devesinin gözü arkada bıraktığı yavrusundadır. Mecnun bir an uykuya dalsa deve yuların gevşemesinden durumu anlar hemen geri dönüp yavrusu tarafına kaçar. Bir müddet böylece yol aldıktan sonra hâlâ aynı yerde dolanıp durduklarını gören Mecnun bir "ah" eder ve şöyle der: " Yoldaş, ikimiz de aşığız. Ben Leyla'ya sen yavruna . Birbirimizin yolunu kesiyoruz. Bu yoldaşlığa sığmıyor. Çünkü sen tene aşıksın ben cana. Ayrılmamız gerek." (Yalsızuçanlar, 2005: 26)

Kısacası, Mevlâna'dan seçilen hikâyelerde benzetmelere sıkça rastlanır. Mevlâna, hikâyelerindeki en uygun noktalarda bu yöntemi büyük bir ustalıkla kullanmıştır. Bu durum, seçilen hikâyelerin okuyucu kitlesi düşünüldüğünde çok daha fazla önem kazanır. Çünkü benzetme yöntemi, Çocuk Edebiyatı'nın vazgeçilmez unsurları arasındadır.

4.3.6.2. Karşılaştırma:

Seçilen hikâyelerde kullanılan yöntemlerden biri de karşılaştırmadır. "Mevlâna bu yöntemle bir konuyu, kavramı ya da alanı başka biriyle mukayese etmek suretiyle bir fikir vermeyi veya bilgilendirmeyi amaçlar." (Çiçek, 1996: 83) Mevlâna, hikâyelerinde bazen birbirine benzeyen bazen de birbirine zıt konuları izah eder. Seçilen hikâyelerdeki şu cümleler buna örnek olarak verilebilir:

" Ona göre medih olan sana göre kötüleme, ona göre şeker tadında olan senin için zehirdir." (Sevim, 2006: 45)

" Bu kölelerden birisi son derece güzel görünüşlü, tatlı sözlü, güler yüzlü imiş.(…) İkinci köle ise birincinin tersine kötü görünüşlü imiş." (Sevim, 2006: 50)

" Benim boyum yüce, gözüm onun için yüceleri görüyor. (…) Ayrıca benim yaradılışım tertemiz. Ben senin gibi haramzade değilim. Senin gibi iki ayrı cinsin birleşmesinden meydana gelmedim." (Zeren, 2005: 101)

" Sizin gözünüzde rastgele bir hayvan olan bu köpek benim sırdaşım, gamdaşımdır." (Zeren, 2005: 65)

" Halk onları uyurken görür, ben uyanıkken." (Yalsızuçanlar, 2005: 94)

" İşle verilen öğüt, sözlü öğütten çok daha verimliydi." (Yalsızuçanlar, 2005: 179)

" Ey Emir, bu saltanat mı daha iyidir, yoksa terk ettiğin saltanat mı?" (Sevim, 2006: 60)

“ Onun adı Hasan, kaleminden yüzlerce cömert ve kerem sahibi sultana vezir olabilirdi. Bunun adı da Hasan ama sakalından yüzlerce ip örmek mümkün.” (Sevim, 2006: 93)

Görüldüğü gibi Mevlâna, kimi zaman hikâyede bahsedilen iki durumu, kimi zaman hayvanları, kimi zaman insanları ya da duyguları karşılaştırmıştır. Bu yolla, verilen konuların etkileyiciliğini besler. Kısacası Mevlâna, karşılaştırma yöntemini de hikâyelerinde başarıyla kullanmıştır.

4.3.6.3. Kavramları Zıtlarıyla Açıklama:

“ Sadece iyilik vardır kainatta. Kötülük denilen şeyse iyiliğin yokluğudur. Yoksa kendi başına bir varlık sahibi değildir o. Güneşle karanlık bir araya gelebilir mi hiç? Karanlığı var gösteren güneşin yokluğundan başka nedir?” (Okuyucu, 2005: 45)

Mevlâna, hikâyelerindeki unsurları zıtlarıyla açıklar. Böylece vurgulamak istediği kavramlar üzerine dikkat çekmekte ve kalıcılığı sağlamaktadır. Mevlâna’nın pek çok eserinde bu yöntemi görmek mümkündür. “Mesnevî’deki zıt unsurlar da Mesnevî’yi bütünleştirmektedir.” (Pekolcay, 1986: 354)

Seçilen hikâyeler genellikle başta verilen durumun zıttı bir durumla sona erer. Mevlâna, iyi ve kötü durumları birlikte sunarak okuyucuları doğru yola yöneltmeyi hedefler. “İnsan zihni her şeyi zıddıyla kavrar. Buna göre iyiyi kavramak için kötüye; güzeli görebilmek için çirkine muhtacız. Gülün kıymeti, dikenin varlığı olmadan bilinemezdi. Hal böyle olunca, Müslüman’ın değerini arttıran da kâfirin varlığıdır.” (Okuyucu, 2005: 45)

Mevlâna, Müslümanların inandığı iki dünyanın zıtlığına da değinir. “Mevlâna (…) dikkatimizi zıtların dünyasına çekerek böylece, onun gibi ikilikten feragat etmek ve iki dünyayı bir olarak tercüme etmek için sürekli olarak yardım eder.” (Baldock, 2006: 233) İbrahim Ethem gibi örnekler verir. Çünkü Ethem gibiler bu zıtlığı görüp dünya nimetlerinden vazgeçen kişilerdir. “ O, malı mülkü, yüceliği terk etti, şimdi bu fakirliği çekiyor. Yedi iklimin padişahlığından vazgeçti, şimdi hırkasının sökülklerini dikiyor.” (Sevim, 2006: 60)

Zıtlıklar, Mevlâna'ya göre kötülükler için bir ilaçtır. Kötü huyundan sıyrılmak isteyen kişi, o huyunun aksine davranışlar sergilemelidir. "Her şeyi zıddı, tersi kırar. Kendini beğenmişliğin ilacı tevâzu, cimriliğin ilâcı bol bol vermektir. İyi davranışlarda bulunmak, ilk zamanlarda zor da olsa, yapa yapa zamanla tabii ve zevkli hale gelecektir." (Demirci, 1997: 97)

Seçilen hikâyeler için belirlenen başlıkların genellikle zıt unsurlardan oluşması, hikâyelerde bu yönteme sıkça başvurulmuş olmasındandır. " Padişah İle İki Köle, Yaşlı Hasta İle Doktor, Deve İle Fare, Köylü İle Şehirli, Garip Kişi İle Padişah, Musa İle Çoban Öyküsü, Kurtla Kuzu, Keçi İle Tilki, Delinin Aklı" gibi başlıklar bu konuya örnek olarak verilebilir.

Hikâyelerde bir güzelin yanında mutlaka bir çirkin, bir iyinin yanında bir kötü bulunur. Benzer şekilde alçak gönüllü birinin yanında kibirli birinden mutlaka bahsedilir. Akıllının fark edilmesi için bir ahmak, inançlının fark edilmesi için bir kâfir kullanılır. Yoksa güzelin, iyinin, doğrunun ayırt edilmesi güçleşecektir. "Bu ilişkilerde, zıtlar birbirleriyle daha az veya daha çok ölçüde çatışma halindedir. Ve bu bizim alt ve üst benliğimiz arasındaki halat çekme oyununu gözler önüne getirir." (Baldock, 2006: 233) Mevlâna'ya göre tek bir şeyin zıddı yoktur: yaratıcı olan Allah.

4.3.6.4. Tahlil Etme: (Çözümleme)

"Herhangi bir kavramı etimolojik ya da terim anlamı itibariyle izah ederek anlatmak olarak ele alabileceğimiz tahlil etme yöntemi Mesnevî'de karşımıza çıkan yöntemlerden biridir." (Çiçek, 1996: 86)

Mevlâna bu yöntemi terimlerin, kelimelerin, kişi ya da durumların izahında kullanır. Bu yöntem, seçilen hikâyelerde dikkatli ve ölçülü bir şekilde yerini almıştır. Örneğin Mevlâna bir hikâyesinde aşk acısını şöyle açıklar: "Aşk derdi onulmaz bir derttir, çaresi sevgiliye kavuşmaktır." (Zeren, 2005: 129) Benzer şekilde kullanılan cümlelere şunlar örnek olarak verilebilir:

“ Kısacası ilim öyle bir şeydir ki yüz binlerce eseri vardır. En aşağı derecedeki insana bile ebedi bir hayat bağışlar. İnsan ölür, ilmi ve ortaya koyduğu eseri yaşamaya devam eder.” (Zeren, 2005: 50)

“ Üç çeşit kadın vardır. (…) Birincisi çocuklu dul kadındır. Sevgisini daha çok önceki eşinden olan çocuğuna verir. (…) İkincisi sadece dul kadındır. Yarısı senin yarısı eski eşinindir. Üçüncüsü hiç evlenmemiş olandır. Tümüyle sana aittir.” (Yalsızuçanlar, 2005: 42)

“ Davran, Yemen’de bir yerin adıdır. Burası Sana’ya yakın bir yerdir.” (Zeren, 2005: 62)

“ Eski zamanlarda Kazvinliler bedenlerine çeşitli dövmeler yaptırırlarmış. Bu dövmelerin onlara şans getirdiğini ve görünüşlerini güzelleştirdiklerini düşünürlermiş.” (Sevim, 2006: 31)

Bu izahlarla Mevlâna, hikâyelerinin açık ve anlaşılır olmasını sağlamıştır.

4.3.6.5. Sembol ve Alegori:

Sembol ile anlatım, seçilen hikâyelerde en fazla kullanılan yöntemlerden biridir. Mevlâna genellikle soyut olan kavramları somutlaştırmak amacıyla bu yönteme başvurmuştur. Örneğin soyut olan “şeytan” kimi hikâyede bir avcı, kimi hikâyede ise bir doğan olarak karşımıza çıkar.

Mevlâna’nın hikâyelerinde hemen her şey semboller üzerine kuruludur. Hikâyelerde geçen her hayvanın, her bitkinin ve insanın temsil ettiği bir şey bulunur. Bu yolla Mevlâna vermek istediği mesajı, okuyucuyu sıkmadan, dolaylı olarak verir.

Okuyucu, hikâyelerdeki sembollerin farkına vardıkça, mesaja kendisi ulaştığı için daha fazla zevk alır. Ulaşılan sonuçlar daha kalıcı hale gelir. Eğer Mevlâna, hikâyelerinde vermek istediklerini sembol kullanmadan verseydi, belki de Mesnevî sıkıcı bir öğüt kitabı olmaktan öteye geçemeyecekti.

Hikâyelerde geçen karakterler çeşitli sembollere hizmet ederler. Buna Sultan Mahmut ve kölesi Ayaz örnek olarak verilebilir. "Mahmud ile Ayaz arasındaki ilişki, köle ve efendisi, mümin ile Allah arasındaki ilişki için bir örnek oluşturmaktadır." (Baldock, 2006: 185) Ayaz'ın, Sultan Mahmut'un isteği üzerine gözünü bile kırpmadan inciyi kırması da mümin'in Allah'ın iradesine teslimiyetini temsil eder.

Sembolle anlatıma verilebilecek en güzel örneklerden biri Sevim'in hazırladığı kitapta yer alan "Arslan Dövmesi Yaptırabilmek" adlı hikâyedir. Bu hikâyede Kazvinli bir genç sırtına arslan dövmesi yaptırmak ister ve dövmeciye gider. Ancak iğneden canı yandıkça arslanın her bir parçasından yavaş yavaş vazgeçmeye başlar. Önce "Kuyruğu olmayıversin" der, sonra aslanın kulağından, karnından vazgeçer. Acısı bir an evvel sona ersin ister. Anlaşılacağı üzere arslan burada elde edilmek istenen şeylerin sembolüdür.

Hepimiz bu dünyada bir çok şey isteriz: Başarılı olmak, mutlu olmak, zengin olmak, beğenilmek vs. Ama nasıl satın aldığımız her şeyin bir bedeli varsa her arzunun da bir bedeli vardır. O bedeli ödemeden hedefe ulaşmak isteyen kişi, işte bu hikâyedeki canı tatlı dövme heveskârı gibidir.

Kullanılan semboller bazen hikâyenin ardından okuyucuya açıkça sunulur. Örneğin Zeren'in hazırladığı kitapta yer alan "Kör, Sağır ve Çıplak" adlı hikâyenin sonunda şu ifadeler yer alır: " Sağır, insanın içindeki istektir. Kör, hırstır. Halkın ayıbını bir kıl bile olsa görür, kendi ayıbını zerre kadar görmez. Çıplak, dünyaya kapılmaktır. Dünyaya çıplak geldik, çıplak gideceğiz." (Zeren, 2005: 98) Bu şekilde açıklanan sembollerin sayısı çok azdır. Mevlâna genellikle kullandığı sembolleri okuyucuya sezdirerek sunma yolunu seçmiştir.

Sevim'in hazırladığı kitapta yer alan "Hırsız Terzi" adlı hikâyede bir adam kumaş çalmakta usta olduğunu öğrendiği bir terziye, kendisini kandıramayacağını kanıtlamak için gider. Terzi, adamı çok hoş karşılar. Kumaşı kesmeye başladığı sırada adama türlü hikâyeler anlatır, onu güldürmek için bin bir tuhaflıklar yapar. Adam gülmeye başlayıp da gözleri kapanınca terzi kumaştan hatırı sayılır parçalar kesmeye başlar. Kumaşın yarısından fazlası çalındığı halde adam durumu anlamaz ve yeni hikâyeler anlatması için terziye ısrar eder durur.

Buradaki kumaş ömürdür. Hırsız terzi ile anlatılmak istenen dünyevi zevklerdir ve geçen yıllar bir makas gibi düşünülür. Burada asıl anlatılmak istenen şey dünyevi zevklerle uğraşmanın, ömrümüzü boşa harcamakla ve yaşamdaki değerli yıllarımızın çalınmasıyla eş değer olduğudur.

Zeren'in hazırladığı kitaptaki "Aptal Kuşun Başına Gelenler" adlı hikâyede ise bir kuş, avcının tuzağını görür. Avcı onu kandırır ve sonunda yemi yiyen kuş tuzağa düşer. Buradaki avcı Şeytandır. Yem ise günahı temsil eder. Şeytan bizi günaha çekmek için çabalar. Burada kuş, Şeytan'a uyan kuldur. Şeytan'a uyanların sonu da tuzak sembolüyle anlatılır.

Daha önceki konularımızda dikenin kötü huyları, devenin olgunluğu, farenin kibirli insanı, Leyla ile Mecnûn'un aşkının Allah aşkını, aslanın kimi zaman Allah'ı kimi zaman kibirli insanı, Hz. Ömer'in adaleti, ayı ve eşeğin aptal insanı, yılanın insan nefsini, köpeğin pis ve tembel insanı, tilkinin sahtekarlığı, altın ve incinin dünya nimetlerini… temsil ettiğini belirtmiştik. Bu örnekleri çoğaltmak mümkün; ancak bu kadarının, konunun anlaşılması için yeterli olduğu kanaatindeyiz.

Mevlâna'ya göre çevremizdeki her şey Allah'ın bir görüntüsüdür ve yeryüzünde gizli olan semboller bizi ona ulaştıracak olan yolu gösterirler. İşte Mevlâna, Allah'a ulaşılan bu yolda bize ışık tutmaktadır.

BÖLÜM V

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

5.1. Sonuç ve Değerlendirme:

İnsanoğlu, yaratıldığı günden bu yana kendini eğitmenin çeşitli yollarını aramıştır. Çünkü eğitilmeyen insan vahşi bir hayvan gibidir. Mevlâna, amacın insan olduğu bir faaliyette, öncelikle insanın tanınması gerektiğini söyler. İnsanın akıl ve nefsten yaratıldığını belirten Mevlâna, eğitimi de bu iki unsuru doğruya ve güzele ulaştırmayı hedefleyen bir gelişme süreci olarak kabul eder.

Nefs terbiyesinden geçmeyen bir insanın tam anlamıyla eğitilmiş olmayacağı tezi günümüzde de önemsenmesi gereken bir tezdir. Bu, günümüz eğitiminde ihmal edilen en önemli unsurlardandır. Oysaki nefs ve akıl terbiyesi ile insanlar arası ilişkiler daha sağlıklı hale getirilebilir. Bu durum eğitimin verimliliğini de arttıracaktır.

Mesnevî, Mevlâna'nın bu düşünceyle yazdığı eğitici bir eserdir. Bu nedenle Milli Eğitim Bakanlığı, günümüz eğitim kurumlarına Mesnevî'den seçilmiş hikâyeleri tavsiye etmekte ve bu hikâyelerin eğitimimize faydalı olacağını vurgulamaktadır. Ancak Mevlâna'nın da belirttiği üzere Mesnevî, ilk okuyuşta anlaşılabilecek basit ve yüzeysel bir eser değildir. O, içerisinde derin anlamlar gizleyen bir şaheser, zamanına sığmayan bir sanat gücü, sözün renk oluşu, kulağın renkle donanışıdır. Böyle bir esere elbette ki herkes bilgisince eğilebilecektir. Mesnevî'nin ilköğretim seviyesinde eğitimimize dahil edilebilmesi için sadeleştirilmesi, bu nedenle gerekli görülmüştür. Ancak bu sadeleştirme, hikâyelerde kullanılan kavram ve sembollerin derinliğine ulaşılmasını güçleştirmektedir. Oysaki Mesnevî'deki hikâyeler, büyüsü çözüldükçe doyulmayan bir bengi-su, ruhumuzu dalgalandıran bir gönül rüzgarı hâlini alır. Hikâyelerin derinliğini taşıyan eğitsel unsurların anlaşılmasını desteklemede çalışmamızın yararlı olacağı kanaatindeyiz.

Mesnevî'deki bazı hikâyeler arasında ikilemlerin yer aldığı görülmektedir. Bunların çözümlenebilmesi için de Mevlâna'nın bazı kavram ve sembolleri ne amaçla kullandığının bilinmesi gerekir. Örneğin kimi hikâyelerde akıl ve akıllı insan övülürken kimi hikayelerde akıllı insandan uzak durulması öğütlenmekte; saflık meleklere, akıl ise Şeytan'a özgü olarak nitelendirilmektedir. Bu ikilem okuyucuyu belirsizliğe sürükler. Oysaki Mevlâna'nın "akıl" kavramına yaklaşımının bilinmesi tüm bu düğümü çözecektir.

Çünkü Mevlâna aklı iki yönlü kullanır. İlk anlamına göre akıl, doğru yolu bulmak için bize en gerekli araçtır. Mevlâna bunu "Külli Akıl" olarak adlandırır Ahmaklıktan kurtulmak ve akla sıkı sıkı sarılmak bizi imâna götürecek, bize dinî bulduracaktır. Bu nedenle bazı hikâyelerde Mevlâna, ahmaklardan uzak durulmasını öğütler. İkinci anlamına göre ise "akıl" bizi doğru yoldan ayırır, nefse uymaya ve Allah'ı inkâra sürükler. Bu akıl ise "Cüz'i Akıl"dır. İnsanoğlu için üstün meziyet olan akıl ve ilim, kişinin hakikati görmesine de engel olabilir. Bakış ve değerlendirme noktalarında zihindeki akıl kişiyi zafiyete düşürebilir. Mevlâna'ya göre bu tespitler, ilmi bilgilere hayran kalan ve bu nedenle de hayatın ve âlemin hakikâtini aramayı bırakan kişilere yöneliktir. Bu görüşlerden hareketle Mevlana, kimi hikâyelerinde aklı, olumsuz yönüyle ön plana çıkarır.

Mevlâna'nın, hikâyelerinde kullandığı karakterlere çeşitli anlamlar yüklediği görülmektedir. Bu anlamların anlaşılıp yorumlanması da hikâyelerin amacına ulaşması noktasında oldukça önemlidir. Çünkü her karakter ve sembol, farklı bir gerçekliği ortaya koyma amacına hizmet eder. Bazen açıkça bazense kapalı mesajlar veren Mevlâna, düşünme ve duyma payını okuyucunun kendisine bırakır. Kullanılan sembollerle okuyucu kendisini hikâyenin içinde bulur ve orada ruhunun inceliklerini sorgular. Verilmek istenen mesaja ulaştığında ise hikâye çözülmüş demektir. Çalışmamız, bu alanda bilinçli okuyucuların oluşmasını destekler niteliktedir.

Mevlâna, eğitimin hedeflerine ulaşmasında izlenecek yollar hakkında da bilgiler verir. Eğitimde kullanılacak metot ve programları açıklar. Öğrenci-öğretmen arasındaki bağlılık ve güvenin önemini vurgular. Tüm bu bilgiler, seçilen hikâyelerin eğitimizde en verimli şekilde nasıl kullanılacağı konusunda bize yol göstermektedir.

Eğitim yoluyla Mevlâna, aklını en doğru şekilde kullanan ve nefsini yenmiş bir insan tipini oluşturmayı hedefler. Günümüz eğitim kurumlarında görülen şiddet yanlısı davranışların önüne geçilmesinde, Mevlâna'nın eğitim hedeflerinden yararlanılması yerinde olacaktır. Ayrıca, yönlendirilmeye tahammülü olmayan, kendi doğrularını her şeyin üzerinde tutan çocuk ve gençlerimizi "hikâye" türüyle eğitmek doğru bir seçimdir. Çünkü hikâye yoluyla çocuk, doğruya kendisi ulaşır ve bu sonuç onda daha kabullenilebilir ve kalıcı bir hâl alır.

Mesnevî'deki hikâyelerde verilmek istenen mesajlara, günümüz gençlerinin ve tüm insanlığın ihtiyacı olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Çünkü bu hikâyelerde insan iyiye, güzele, doğruya ve hoşgörüye yönlendirilmeye çalışılır ki bugün hoşgörü, tüm insanlığın en fazla gereksinim duyduğu vasıflar arasındadır.

Mevlâna'nın öğretisinin temelinde sevgi, dostluk, muhabbet vardır. Doyumsuz bir sevgiyle insanları ve tüm kâinatı sevmek bu öğretinin en önemli öğesidir. İnsanı kötülüklerden uzaklaştıran sevgi ve hoşgörünün anahtarı ise insanın önce yaradana sonra yaradılana beslediği sevgidir. Bu düşünceleriyle Mevlâna, çağlara sığmayan çok değerli bir eğitimci olarak kabul edilmektedir.

Hoşgörü timsali olan Mevlâna Celâleddin Rûmi'nin Türk Edebiyatı ve Türk Eğitim Tarihi'ndeki öneminden hareketle fikirlerine, günümüz eğitim sisteminde duyulan ihtiyacın daha büyük bir ciddiyetle ele alınması gerektiği düşüncesindeyiz. Mevlâna hoşgörüsüne sahip bir gençlik ve insanlık için…

KAYNAKÇA:

Açar, H.R. (1994). **Eğitim Felsefemiz Açısından 'Nefs' Kavramının Önemi ve Bilgisel Yönüne İlişkin Kişisel Bir Bildiri**. Türkiye 1. Eğitim Felsefesi Kongresi Bildiriler, Müzakereler. (5-8 Ekim 1994). Van:Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Ayan, G. (1991). **Mesnevî ve Kısa Hikâyecilik**. 5. Milli Mevlâna Kongresi. (3-4 Mayıs 1991). Konya: Selçuk Üniversitesi

Baldock, J., Bakanay, T. (Çev.). (2005). **Mevlâna Gizli Öğretisi**. İstanbul: Sınır Ötesi Yayınları

Bayram, A. (2001). Mesnevî'de Mevlâna'nın Eğitim ve Eğitim Yöneticisine Dair Görüşleriyle Modern Anlayışı Bir Karşılaştırma Denemesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bolay, H. (1987). **Mevlâna'nın Akıl Anlayışı**. 2. Milli Mevlâna Kongresi. (3-5 Mayıs 1986). Konya: Selçuk Üniversitesi

Büyükdere, H. ve Dündar, A. (2005). **Mevlâna'dan Altın Öyküler**. İstanbul: Kozmik Kitaplar

Can, Ş. (1983). Hazret-i Mevlâna'ya Göre Aklın Kifayetsizliği. **Yirmi Altı Bilim Adamının Mevlâna Üzerine Araştırmaları**. S. 77

Can, Ş. (1997). **Mevlâna-Hayatı, Şahsiyeti ve Fikirleri**. İstanbul: Ötüken Yayıncılık

Celkan, H. (1986). **Mevlâna'nın Eğitimci Yönü**. 1. Milli Mevlâna Kongresi. (3-5 Mayıs 1985). Konya: Selçuk Üniversitesi

Çelebi, C. B. (1992). **Atatürk'ün Hz. Mevlâna Hakkındaki Düşünceleri**. Konya: Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü

Çelebioğlu, Â. (2005). Anadolu'nun Türkleşmesinde Mevlâna'nın Rolü. **Mevlâna'nın Düşünce Dünyasından**. (Aralık 2005). s. 73

Çelikkaya, H. (1998). **Fonksiyonel Eğitim Sosyolojisi (Pedagojik Formasyon**). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım

Çiçek, H. (1996). Mevlâna'nın Mesnevî'sinde Eğitime İlişkin Bir Yöntem: "Örnekle Eğitim". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Çubukçu, İ. A. (1995). Türk Kültüründe Hoşgörü ve Mevlâna. **Hoşgörü yılında Mevlâna.** (Temmuz 1995). s. 1

Demirci, M. (1997). **Mevlâna'dan Düşünceler**. İzmir: Akademi Kitabevi

Derdiyok, İ. Ç. (1997). **Mesnevî-i Mânevi'de Leyla ve Mecnûn**. 9. Milli Mevlâna Kongresi. (15-16 Aralık 1997). Konya: Selçuk Üniversitesi

Erdoğan, A. (2005). **Mevlâna'dan Hikâyeler**. İstanbul: Ares Yayıncılık

Gökşen, E. N. (1993). **Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız**. İstanbul: Remzi Kitabevi

Gölpınarlı, A. (1989). **Mevlâna Celâleddin Rûmi, Mesnevî ve Şerhi Cilt-2**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları

Gölpınarlı, A. (2005). Mevlâna'nın Fikri Hayatı. **Mevlâna'nın Düşünce Dünyasından**. (Aralık 2005). s. 120

Güleryüz, H. (2003). **Yaratıcı Çocuk Edebiyatı**. Ankara: Pegem A. Yayıncılık

Halıcı, F. (1986). **Mevlâna, Mesnevî 1**. **Cilt**. Konya: Arı Basımevi

Hidâyetoğlu, A. S. (2005). **Hazret-i Mevlâna Muhammed Celâleddin-i Rûmi, Hayatı ve Şahsiyeti**. Konya: Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları

Kabaklı, A. (1983). Mevlâna'da İslâmi Hümanizm.**Yirmi Altı Bilim Adamının Mevlâna Üzerine Araştırmaları**. s. 103

Kabaklı, A. (1975). **Mevlâna**. Ankara: Toker Yayınları

Kanar, Y. (1992). **Mevlâna Celâleddin Rûmi, Eserlerinden Seçmeler**. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları

Karaismailoğlu, A. (2001). **Mevlâna ve Mesnevî**. Ankara: Akçağ Yayınları

Kaplan, M.(2005). Mevlâna'nın Türk ve Dünya Kültürü Bakımından Taşıdığı Mânâ. **Mevlâna'nın Düşünce Dünyasından**. (Aralık 2005). s. 102

Kaymaz, K. (2005). **Mesnevî'den Hikâyeler**. İstanbul: Timaş Yayınları

Koçkuzu, O. (1986). **Mesnevî'nin Birinci Defterinde, Hazret-i Peygambere ve Hadislerine Yapılan Atıflar Üzerine**. 2. Milli Mevlâna Kongresi. (3-5 Mayıs 1986). Konya: Selçuk Üniversitesi

Kurtman, O. (1973). **Mesnevî'deki Bazı Beyit ve Hikâyelere Şerhedenler Tarafından Farklı Manalar Verilmesinin Nedenleri**. Mevlâna'nın 700. Ölüm Yıldönümü Dolayısıyle Uluslararası Mevlâna Semineri.(15-17 Aralık 1973). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Kuyumcu, N. (2007). **Çocuk Tiyatrosunda Didaktizmin Boyutları**. II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. (04-06 Ekim 2006). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

Meyerovıtch, E. D. V., Öztürk, A ve Öztürk, M. (Çev.). **Konya Hz. Mevlâna ve Semâ.** Konya: Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları

Okuyucu, C. (2005). **İçimizdeki Mevlâna**. İstanbul: Bilge Yayıncılık

Önder, M. (1962-1994). **Çocuklara Mevlâna'dan Hikâyeler**. Ankara: Denmez Yayınları

Özcan, M. (2003). **Refi Cevad Ulunay'ın Mevlâna, İhtifaller ve Konya Yazıları**. Konya: Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları

Özönder, H. (2005). **Mevlâna'nın Gönül Dostları**. Konya: Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

Öztürk, A. (1992). **Hayvan Hikâyelerinde Mevlâna ve La Fontaine**. 6. Milli Mevlâna Kongresi. (24-25 Mayıs 1992). Konya: Selçuk Üniversitesi

Öztürk, A. (2005). Modern İnsanın Buhranlarına Hz. Mevlâna'nın Mesajları. **Mevlâna'nın Düşünce Dünyasından**. (Aralık 2005). s. 225

Pekolcay, N. (1986). **Mevlâna'nın Mesnevî'sinde Edep ve İnsan**. 1. Milli Mevlâna Kongresi. (3-5 Mayıs 1985). Konya: Selçuk Üniversitesi

Pekolcay, N. (1988). **Mevlâna'nın Mesnevî'sinde Mânâ Dilinin Hususiyetleri**. 3. Milli Mevlâna Kongresi. (12-14 Aralık 1988). Konya: Selçuk Üniversitesi

Pinter, R., Ryan, J. J., West, P. V., Crow, L. D., Alech, A. W., Smith, S. Akdeniz, S. (Çev.). (1991). **Eğitim Psikolojisi**. İstanbul: Sistem Yayıncılık

Sakaoğlu, S. (1986). **Mesnevî'deki Hikâyelerin Kaynak ve Tesirleri**. 1. Milli Mevlâna Kongresi. (3-5 Mayıs 1985). Konya: Selçuk Üniversitesi

Schimmel, A., Özkan, S.(Çev.). (2003). **Mevlâna Celâleddîn Rûmî**. İstanbul: Ötüken Yayınları

Sevim, E. (2006). **Mesnevî'den Seçme Hikâyeler**. İstanbul: Bilge Kültür sanat Yayınları

Sevgi, A. (2005). Mesnevî'de Adalet ve Zulüm Kavramları. **Mevlâna'nın Düşünce Dünyasından**. (Aralık 2005). s. 175

Şafak, Y. (2005). **Hazret-i Mevlâna'nın Eserleri**. Konya: Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları

Şafak, Y. Ve Şimşekler, N. (2005). **Konulara Göre Mesnevî'den Özdeyişler**. Konya: Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları

Şardağ, R. (1983). Mevlâna ve Mesnevî'deki Üslûp. **Yirmi Altı Bilim Adamının Mevlâna Üzerine Araştırmaları**. s. 125

Şimşekler, N. (2005). Hz. Mevlâna'da Evlilik, Aile ve Çocuk Eğitimi. **Mevlâna'nın Düşünce Dünyasından**. (Aralık 2005). s. 181

Tanerli, A. (1987). **Mevlâna Ailesinde Türk Milleti ve Devleti Fikri**. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları

Tokgöz, Z. (2005). **Mesnevî'den Hikâyeler**. İstanbul: Kervan Yayınları

Tosun, N. (2005). Çocuk Hikâyeleri. **Hece Dergisi Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı**. Sayı: 104-105. (Ağustos-Eylül 2005)

Tuncer, N., Enginün, İ., Göknil, C., Gönen, M., Oğuzkan, F., Oktay, A., Oral, F. Ve Şirin, M. R. (Ed.). (1994). **99 Soruda Çocuk Edebiyatı**. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları

Usta, M. (1989). **Mevlâna'nın Eğitiminde Metot, Program ve Gayeler**. 4. Milli Mevlâna Kongresi.(12-13 Aralık 1989). Konya: Selçuk Üniversitesi

Ürkmez, M. (2005). **Gönül Bahçesinde Mevlâna**. Konya: Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları

Yalsızuçanlar, S. (2005). **Mesnevî'den Hikâyeler**. İstanbul: Timaş Yayınları

Yardımcı, M. ve Tuncer, H. (2002). **Eğitim Fakülteleri için Çocuk Edebiyatı**. İzmir:Ürün Yayınları

Yener, M. (2007). **Çocuklar İçin Üretilen Edebiyat Kitaplarına Farklı Bakış Açılarından Çözümlemeci Bir Yaklaşım: Masal, Öykü ve Şiirlerle Duygu Eğitimi.** II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. (04-06 Ekim 2006). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

Yeniterzi, E. (1995). **Mevlâna'nın Eserlerinde İnsan Terbiyesi**. 7. Milli Mevlâna Sempozyumu. (13 Aralık 1995). Konya: Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırma Merkezi

Yeniterzi, E. (2005). Mevlâna'nın Eserlerinde Öğreticilik ve Öğüt Anlatışı. **Mevlâna'nın Düşünce Dünyasından**. (Aralık 2005). s. 159

Zeren, M. (2005). **Mevlâna'nın Mesnevî'sinden Seçme Hikâyeler**. İstanbul:Parıltı Yayıncılık